

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут економіки та управління
ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ

*Видається з 2009 р.
Виходить 2 рази на рік*

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК

ВИПУСК 1(14). Частина 1
Економічні науки

Миколаїв
2016

Рекомендовано до друку вченою радою обліково-фінансового факультету МНАУ. Протокол № 11 від 25.06.2016 р.

Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР: д.т.н., проф., чл. - кор. НААН
В.С. Шебанін

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:
д.е.н., професор Вишневська О.М.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Економічні науки:

д.е.н., професор Сіренко Н.М.,
д.політ.н., професор Ханстантінов В.О.,
д.е.н., доцент Дубініна М.В.,
д.е.н., доцент Ксьонжик І.В.,
к.т.н., доцент Волосюк Ю.В.,
к.іст.н., доцент Березовська Т.В.,
к.е.н., доцент Бурковська А.В.

Адреса редколегії:

54020, Миколаїв, вул. Паризької комуни, 9,
Миколаївський національний аграрний університет
тел. 58-05-94   www.mnau.edu.ua

© Миколаївський національний
аграрний університет, 2016

Миколаїв
2016

УДК 657:336

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ
В УМОВАХ АУТСОРСИНГУ**

***І. О. Ботнар**, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,*

***С. В. Човага**, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – д.е.н., доцент Дубініна М. В.,
Миколаївський національний аграрний університет*

Проаналізовано сутність аутсорсингу як сучасної моделі управління підприємством. Досліджено критерії доцільності використання системи аутсорсингу.

Ключові слова: аутсорсинг, підприємство, управління, бухгалтерський облік.

Постановка проблеми. На перший план в конкурентній боротьбі виходять такі чинники, як швидкість розробки та впровадження того чи іншого технологічного рішення проблеми, а також надійність цієї розробки. Аутсорсинг в силу притаманних йому властивостей покликаний найкращим чином задовольнити ці виклики і тому стає все більш запитаним на ринку і набуває потенцій до зростання та вдосконалення, зокрема у галузі сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання щодо особливостей формування та розвитку аутсорсингу досліджувалися в роботах таких зарубіжних і вітчизняних учених, як Д. Берсін, Ж.-Л. Бравар, Н. Верхоглядова, Л. Головкова, М. До-нелланн, П. Еверейт, Е. Йордон, С. Клементс, Л. Лигоненко, Р. Морган, А. Пилипенко, В. Семесько, Ю. Фролова, Дж. Хейвуд. Більшість робіт, присвячених питанню співпраці з аутсорсинговими фірмами щодо ведення бухгалтерського обліку мають інформаційний, прикладний характер. Найчастіше вони спрямовані на визначення переваг або недоліків передачі обслуговування облікових завдань підприємства аудиторським чи іншим аутсорсинговим фірмам.

Однак питання щодо підвищення якості та зменшення витрат на організацію бухгалтерського обліку на умовах аутсорсингу залишаються недостатньо дослідженими, що мало вплив при обґрунтуванні мети та завдань нашого дослідження.

Мета роботи. Метою роботи є дослідження особливостей, передумов, переваг та загроз від застосування аутсорсингу в діяльності сільськогосподарських підприємств та викладення авторського бачення шляхів активізації цього процесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність аутсорсингу – це покращення ефективності діяльності компанії, вивільнення ресурсів за рахунок передачі окремих непрофільних функцій стороннім спеціалізованим компаніям для можливості зосередження на основній діяльності фірми та подальшому її розвитку і розширенню.

Основоположними критеріями доцільності використання системи аутсорсингу є:

- визначення значимості кожної позиції бізнес-процесу з урахуванням складності виконання, собівартості робіт і наявності корпоративних ресурсів;
- визначення конкретного виду продукції, яку доцільно купувати за контрактом аутсорсингу, а не виготовляти самостійно;
- обґрунтування причин неможливості забезпечення необхідної якості, рівня зниження витрат, вивільнення дефіцитних ресурсів, обладнання, висококваліфікованої робочої сили;
- критерії забезпечення якості та скорочення часу сервісної послуги.

Класифікаційні ознаки аутсорсингу включають:

1. Галузева ознака класифікації аутсорсингу передбачає врахування специфіки основних галузей національної економіки.

2. Ознака спеціалізації виділяє необхідність врахування ринку аутсорсингових послуг з виділенням:

- функціонального аутсорсингу, при якому стороннім організаціям передаються функції управління за окремими напрямками бізнесу;
- операційного аутсорсингу – в частині передачі виробничих функцій;

– ресурсного аутсорсингу – з позиції придбання зовнішніх ресурсів (організації закупівель) замість застарілих або вже використаних.

3. Організаційна ознака характеризується наступним чином:

– максимальний (повний) аутсорсинг відображає договір, за яким штат співробітників, а можливо, і активи, що належать до основної діяльності компанії, передаються постачальнику послуг на час дії контракту;

– при трансформаційному аутсорсингу компанія запрошує постачальника послуг, який повністю здійснює роботу підрозділу, розробляючи і створюючи новий кінцевий продукт і передаючи його згодом клієнту. Такий аутсорсинг відрізняється від повного лише тим, що перехід співробітників і активів не є остаточним (після завершення проекту, клієнт знову отримує повний контроль). Такі послуги ідентичні послугам звичайних консультантів. Різниця лише в тому, що при трансформаційному аутсорсингу постачальник діє досить незалежно від персоналу клієнта;

– внутрішній аутсорсинг виражається у перерозподілі внутрішніх функцій з метою більш якісного їх виконання власними структурними підрозділами або корпоративними філіями. Це можуть бути функції управління фінансами, персоналом, а також логістичні функції по дистрибуції, закупівлі, складуванні, збуту;

– зовнішній аутсорсинг націлений на передачу сторонній організації виконання більшості допоміжних корпоративних функцій. У результаті скорочується частка самої компанії у вартості готового продукту, а також рівень її оподаткування.

– спільний аутсорсинг націлений на створення нового спільного підприємства для використання майбутніх ділових можливостей. При спільному аутсорсингу сторони є партнерами. Даний вид аутсорсингу введений британською компанією ЕОС в 90-х рр. ХХ сторіччя. Передбачається, що для більш якісного виконання окремих видів робіт доцільно створити нову компанію. При цій формі сторони угоди є рівноправними партнерами, і отриманий прибуток пропорційно ділиться між компаньйонами. Замовник при цьому отримує частку акціонерного капіталу новоствореного підприємства.

Сільськогосподарські підприємства мають значний потенціал щодо розвитку аутсорсингу, запровадження якого може значно підвищити конкурентоспроможність вітчизняних підприємств.

Не зважаючи на ряд перешкод для розвитку аутсорсингу в Україні, існують і певні переваги, що роблять нашу країну привабливою для здійснення аутсорсингових операцій, зокрема із залученням іноземних компаній, а саме [1, с. 179-180]: значна кількість незайнятих кваліфікованих кадрів; нижча оплата праці, ніж в європейських країнах і в США; достатньо високий рівень володіння іноземними мовами.

Як наслідок, виникає потреба дослідити теоретичні та практичні підходи щодо формування середовища, яке сприятиме розвитку аутсорсингу в Україні.

Також, необхідно окреслити проблеми і перспективи розповсюдження аутсорсингу на сільськогосподарських підприємствах (на прикладі господарств Єланецького району Миколаївської області).

Висновки. Переваги передачі бухгалтерії на аутсорсинг є очевидними. Дані переваги полягають в наступному:

– якість надання послуг, оскільки у спеціалізованій компанії працює команда бухгалтерів, ведення документації і складання звітності проходить багаторівневий контроль;

– бухгалтерська компанія, крім того, що несе матеріальну відповідальність у випадку нарахування пені або штрафу, відповідає перед клієнтом і своєю репутацією. І, якщо матеріальні ризики аутсорсер страхує, репутацію застрахувати неможливо [2, с. 339].

Якість наданої послуги важлива, в першу чергу, для самої бухгалтерської компанії. Працюючи із штатним бухгалтером, підприємство самостійно несе ризики – бухгалтер за помилки, що призвели до штрафних санкцій, відповідає, у крайньому випадку, премією або зарплатою. Іншим аспектом є те, що у випадку, коли по тій чи іншій причині підприємство не влаштовує бухгалтер, що веде підприємство, аутсорсер запропонує іншого.

Якщо підприємство не влаштовує бухгалтерська компанія загалом, то перейти на обслуговування до іншого аутсорсера не складно [2, с. 339].

Економне та результативне виконання усіх управлінських функцій ґрунтується на пошуку досягнення економічних переваг перед конкурентами. Питання структурування фінансових потоків з точки зору їх важливості та подальші рішення щодо доцільності передачі спеціалізованим підприємствам їх супровід на засадах аутсорсингу визначають ефективність управління бізнесом у цілому.

Список використаних джерел

1. Дідух О. В. Сутність аутсорсингу та перспективи його застосування в Україні / О. В. Дідух // Економічний простір. – 2011. – № 54. – С. 173-182
2. Поплюйко А. М. Бухгалтерський аутсорсинг: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні / А. М. Поплюйко // Фінанси, облік і аудит. – 2011. – № 18. – С. 335-340.

И. А. Ботнар, С. В. Човага. Теоретические основы бухгалтерского учета в условиях аутсорсинга.

Проанализированы сущность аутсорсинга как современной модели управления предприятием. Исследованы критерии целесообразности использования системы аутсорсинга.

Ключевые слова: аутсорсинг, предприятие, управление, бухгалтерский учет.

I. Botar, S. Chowaga. The theoretical foundations of accounting in terms of outsourcing.

Analyzes the essence of outsourcing as modern model of enterprise management. Criteria investigated the feasibility of using the system of outsourcing.

Key words: outsourcing, enterprise, management, accounting.

УДК 658.1

ГАРМОНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З БЮДЖЕТОМ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

***А. А. Чаплін, магістр спеціальності 8.03050901 “Облік і аудит”,
Науковий керівник – д.е.н., доцент Ксьонжик І. В.,
Миколаївський національний аграрний університет***

Здійснено аналіз сутності і значення гармонізації бухгалтерського обліку розрахунків з бюджетом відповідно до вимог міжнародних стандартів.

Ключові слова: гармонізація, бухгалтерський облік, стандарти, ринкова економіка.

Постановка проблеми. Ринкова економіка потребує застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, застосування в бухгалтерському обліку тих принципів і методів, які діють сьогодні в країнах із розвинутою ринковою економікою [1]. Водночас слід зауважити, що на цьому шляху виявилася ціла низка об'єктивних труднощів, зумовлених існуванням в Україні протягом значного проміжку часу системи бухгалтерського обліку, що була зорієнтована на задоволення потреб соціалістичної держави, яка все більше відділялася від міжнародних норм і методологій.

Такий підхід у минулому ускладнив роботу щодо переходу на систему бухгалтерського обліку, яка б відповідала потребам часу і разом із тим поступово наближалася до міжнародних норм і принципів.

Тому перед методологами бухгалтерського обліку постали складні завдання – створити теоретичне забезпечення перехідного періоду, який ускладнився тим, що: 1) самі методологи мають освоїти принципи міжнародної системи бухгалтерського обліку і дійти згоди про загальноприйнятні принципи їх здійснення у наших умовах; 2) неможливо відразу перенести ці принципи цілком у діючі умови, потрібно розробити етапи переходу і 3) необхідно перекваліфікувати величезний загін бухгалтерів-практиків та змінити навчальні плани й програми в усіх ланках підготовки та підвищення кваліфікації бухгалтерських кадрів. Виникла також проблема створення системи аудиторських служб і підготовки кадрів.

За період після набуття незалежності в Україні було прийнято значну кількість нормативних документів, які спрямовувалися на вдосконалення бухгалтерського обліку в Україні. Але вони не могли вирішити всі питання і суттєво наблизити систему обліку в Україні до тих вимог, які мають місце в країнах із ринковою економікою. Виникла необхідність також узгодження бухгалтерського обліку із системою національних рахунків.

Після проголошення незалежності України і переходу до формування ринкових відносин в умовах існування різних форм власності на засоби виробництва було затверджено новий План рахунків бухгалтерського обліку [2]. В цьому плані відображено суттєві зміни, які забезпечують ведення бухгалтерського обліку в перехідних умовах.

Але новий План рахунків бухгалтерського обліку й вказівки до нього зберегли значною мірою попередні принципи обліку і багато в чому не відповідають так званим загальноприйнятим принципам бухгалтерського обліку GAAP (Generally Accepted Accounting Principles) і міжнародним стандартам у цій сфері IAS (International Accounting Standards). Суттєвим недоліком чинної системи бухгалтерського обліку є підпорядкування її вимогам податкового законодавства, а не забезпечення інформацією для прийняття управлінських рішень.

Слід також зауважити, що значні розходження методології чинної системи бухгалтерського обліку в Україні з практикою розвинутих країн Західної Європи і США є одним із гальмуючих факторів надходження в

країну іноземних інвестицій [3]. Достатньо сказати, що станом на 1 січня 1997 року іноземні інвестиції становили 1355,8 млн. дол. США, або 26 дол. США на одного жителя України. Тому важливо проаналізувати основні розходження, які існують між чинною системою бухгалтерського обліку та принципами IAS. Ці розходження доцільно зіставляти за розділами.

В Україні 16 липня 1999 року був прийнятий Закон “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [4]. Цей закон визначив правові засади регулювання, організації ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

Звичайно, це значний крок на шляху вдосконалення бухгалтерського обліку в державі відповідно до вимог ринку. Можна стверджувати, що він є новою філософією бухгалтерського обліку, наближеною до діючої світової практики і такою, що відповідає вимогам міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Перехід до застосування міжнародних стандартів фінансової звітності здійснюється в рамках реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію в світовий економічний простір, яка передбачає адаптацію законодавства України до законодавств розвинених країн.

Тут необхідно враховувати, що міжнародні стандарти бухгалтерського обліку не є для українських бухгалтерів нормативними документами, проте знайомство з ними, безумовно, корисне [5]. І не тільки з погляду розширення професійного світогляду, а й суто практично: у багатьох випадках саме міжнародні стандарти допомагають зрозуміти, що приховано за тією чи іншою конкретною нормою національних стандартів. Крім того, міжнародні стандарти бухгалтерського обліку містять численні приклади, що дозволяють розібратися у суті питання. Не слід забувати і про те, що відповідно до Закону “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” [4] українські стандарти не повинні суперечити міжнародним. Порівняльну характеристику міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і стандартів, прийнятих Україною, можна зробити за допомогою табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО) і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО)

Номер НП(С)БО	Найменування П(С)БО	Номер МСБО	Додатки до П(С)БО
1	Загальні вимоги до фінансової звітності	1,33	Звіт про фінансові результати, форма № 2
15	Дохід	18	Доходи
16	Витрати	1, 9, 19, 23	1. Розрахунок розподілу загальновиробничих витрат 2. Розрахунок втрат від участі в капіталі 3. Розрахунок сум витрат від надзвичайних подій для відображення у звіті про фінансові результати
17	Податок на прибуток	12	Облік податків на доходи

Джерело: узагальнено автором

З таблиці видно, що національні стандарти базуються на міжнародних стандартах і не протирічать їм. Національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО) охоплюють всі чинні міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО), але не копіюють їх. Якщо говорити в цілому, то деякі національні стандарти не мають прямого аналога в міжнародних стандартах бухгалтерського обліку. Це можна вважати виправданим, оскільки міжнародні стандарти бухгалтерського обліку постійно удосконалюються і змінюються.

Разом з тим перехід до Положень (стандартів) бухгалтерського обліку має суттєві відмінності від системи бухгалтерського обліку, яка існувала раніше. Так, у чинній системі обліку немає рахунка 81 “Використання прибутку”, а тому і відсутнє визначення такого поняття, як прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства. Характерним є і те, що і сам податок на прибуток відноситься до витрат підприємства.

Очевидно, що говорити про фінансові результати – означає говорити про Звіт про фінансові результати. І абсолютно ясно, що аж до згаданих статей, код рядка 170 або 175 “Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування: прибуток або збиток” Звіту про фінансові результати (ф. № 2) ніякі правила податкового законодавства не можуть вплинути на його показники, що визначаються згідно з нормами чинних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, і передусім згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 15 “Дохід” [6] і Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 “Витрати” [7]. Це основна відмінність між міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 12 “Облік податків на доходи” [5] і Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток”.

Така відмінність на сьогодні є реальністю, і тому необхідно шукати шляхи найефективнішого вирішення цього питання з найменшими трудовими затратами. По суті, відмінності правил складання податкової звітності та ведення бухгалтерського обліку, визначених Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток”, можна умовно звести до двох моментів. Перший полягає в тому, що певні суми, пов’язані з певними операціями, в бухгалтерському обліку визнаються витратами і зменшують таким чином обліковий прибуток, а в податковій звітності не включаються до складу валових витрат і не можуть таким чином зменшити податковий прибуток або в бухгалтерському обліку не визнаються доходом і не збільшують таким чином обліковий прибуток, а в податковій звітності включаються до складу валових доходів і збільшують таким чином податковий прибуток. І це, так би мовити, назавжди. Отже, якщо ми умовно візьмемо взагалі весь період діяльності підприємства – платника податку на прибуток, то на момент закінчення цього періоду виникне постійна різниця між загальною сумою податкового прибутку і загальною сумою облікового прибутку. Ці відмінності являють собою суму накопичених різниць між податковим і обліковим прибутком окремих звітних періодів.

Слід зауважити що, до числа інших відмінностей треба віднести те, що окремі витрати, а також доходи співпадають як в бухгалтерському так і в податковому обліку. Проте моменти такого визначення доходів і витрат не співпадають, що зумовлює виникнення тимчасових різниць. Головна проблема Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток” [8] полягає у поділі різниць між бухгалтерським і податковим обліком на тимчасові та постійні різниці.

Враховуючи той факт, що згідно п.19.1 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток” у примітках до фінансової звітності наводиться інформація про складові елементи витрат (доходів) з податку на прибуток (поточний податок на прибуток і всі коригування цієї суми, включаючи відстрочені податкові активи, відстрочені податкові зобов’язання, виправлення помилок тощо) за звітний рік, важливо накопичувати інформацію про відхилення облікового прибутку від податкового протягом усього звітного періоду.

Щодо тимчасових різниць в окремих звітних періодах, то вони в кінцевому підсумку компенсуються, складніше питання щодо постійних різниць. У бухгалтерському обліку всі ці суми входять до складу витрат і відображаються за Дт 79 “Фінансові результати” і у Звіті про фінансові результати [24]. На нашу думку, щоб не порушувати відповідність звітних форм, доцільно вести у бухгалтерському обліку субрахунок 983 “Податок на прибуток від постійних різниць між бухгалтерським і податковим прибутком”.

Аналогічно це стосується амортизаційних відрахувань. Тут мова йде про те, що на один і той самий об’єкт основних фондів по-різному нараховується “податкова амортизація” і “бухгалтерська амортизація”.

У кінцевому підсумку експлуатації такого об’єкта і валові доходи в податковій звітності, і доходи від звичайної діяльності в бухгалтерському будуть зменшені на однакову суму. Але моменти і, так би мовити, “швидкість” такого зменшення будуть відрізнятися, створюючи тимчасові різниці та спричиняючи описану вище невідповідність сум облікового прибутку і сум податкового прибутку. Отже, має місце зміщення моментів визнання витрат щодо податку на прибуток і виникнення поточних зобов’язань щодо сплати податку на прибуток, яке не можна вважати економічно виправданим.

Заслуговує на особливу увагу відображення в бухгалтерському обліку відстрочених податкових активів і відстрочених податкових зобов’язань.

Відстрочений податковий актив – це сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах внаслідок: тимчасової різниці, що підлягає вирахуванню; перенесення податкового збитку, не включеного до розрахунку зменшення податку на прибуток у звітному періоді і перенесення на майбутні періоди податкових пільг, якими скористатися у звітному періоді неможливо.

Мова йде про те, що якщо сума поточного податку на прибуток даного звітного періоду менше суми “бухгалтерського податку на прибуток”, то суму поточного податку на прибуток також потрібно визначити як поточне зобов’язання перед бюджетом, а виходячи з принципу відповідності, суму “бухгалтерського податку на прибуток” – як витрати з податку на прибуток також цього звітного періоду і нарешті суму перевищення “бухгалтерського податку на прибуток” над поточним податком на прибуток – як свого роду відкладене на майбутні періоди зобов’язання.

Відповідно до вимог міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 12 “Облік податків на доходи” [5], таке зобов’язання забороняється вважати поточним. В національному Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток” [8] воно називається відстроченим податковим зобов’язанням і його сума підлягає відображенню в рядку 460 “Відстрочені податкові зобов’язання” Балансу [10].

Якщо взяти до уваги, що Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток” – документ суто бухгалтерський, то мова може йти про відшкодування суми з бюджету, але йдеться про те, що вона може бути зарахована в платежі в майбутніх періодах.

Впровадження в практику бухгалтерського обліку Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток” [8] свідчить, що недостатньо висвітлені такі важливі поняття, як “податкова база активів” і “податкова база зобов’язань”. Тут потрібно враховувати й те, що в міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 12 “Облік податків на доходи” [5] цим поняттям приділено основну увагу.

В літературних джерелах “податкову базу активів” визначають як суму, що буде зменшувати валові доходи або буде підлягати включенню до валових витрат, отримуваних при відшкодуванні вартості активу. Тут мова йде про необоротні матеріальні і нематеріальні активи. Якщо в звітному періоді вартість активу буде відшкодована, то сума податкових зобов’язань збільшиться [10].

Щодо податкових активів, то слід зауважити, що тут певний вплив має відображення кредиторської заборгованості. Кредиторська заборгованість може утворитися внаслідок отримання авансу від покупця. Це не позначиться на величині облікового прибутку, однак збільшить податковий прибуток такого звітного періоду і спричинить виникнення особливої тимчасової різниці, яка не стосується величини витрат з податку на прибуток.

Все сказане вище стосується тільки найхарактерніших відмінностей між Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток” і міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 12 “Облік податків на доходи”. Це підтверджує те, що із впровадженням Положень (стандартів) бухгалтерського обліку будуть певні труднощі, зумовлені неточностями і неповними визначеннями. На нашу думку, ще потрібно багато зробити в методичному і організаційному плані, щоб Положення

(стандарт) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток” відображав реальну ситуацію з визначенням розрахунків з бюджетом.

У цьому зв’язку вимагає детальнішого розгляду сама структура Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток” [8] та окремі визначення цього стандарту, які мають особливе значення при проведенні розрахунків з бюджетом.

Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток” складається з п’яти розділів, які розкривають його зміст і призначення. У першому розділі “Загальні положення” даються визначення основних термінів, що використовуються при визначенні податку на прибуток і здійсненні розрахунків з бюджетом.

У другому розділі “Визнання витрат (доходів) активів та зобов’язань, пов’язаних з податком на прибуток” дається визначення поточного податку на прибуток і відстроченого податку на прибуток, які зумовлені змінами власного капіталу. Сума зміни власного капіталу відображається у кореспонденції з рахунками обліку необоротних активів і одночасно з рахунками обліку відстрочених податкових зобов’язань або відстрочених податкових активів.

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток” здійснюється розподіл податку на прибуток між різними звітними періодами. Частина суми поточного податку, що виникла внаслідок постійних різниць, включається до складу витрат з податку на прибуток в період їх утворення. Вплив тимчасових різниць між податковим і обліковим прибутком на витрати з податку на прибуток відображається на рахунках відстрочених податкових активів, якщо податковий прибуток більший за обліковий прибуток, або на рахунках відстрочених податкових зобов’язань, у разі коли податковий прибуток менший за обліковий прибуток.

Слід зауважити, що для розрахунків з бюджетом нараховується сума поточного податку на прибуток, тобто сума податку, обчисленого виходячи з податкового прибутку, і відображається за кредитом відповідного субрахунку рахунка 641 “Розрахунки за податками” [7]. Сплата податку на прибуток до бюджету в обліку показується кореспонденцією:

Д-т 641 “Розрахунки за податками”

К-т 311 “Поточні рахунки в національній валюті”.

Проте в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток” [8] уточнено, що перевищення сплаченої суми податку на прибуток над сумою, яка підлягає сплаті, визнається дебіторською заборгованістю.

Дебіторська заборгованість та зобов’язання з поточного податку на прибуток згортаються, якщо погашення зобов’язань відбудеться заліком цієї дебіторської заборгованості.

Фундаментом інтеграції інформаційних систем управління економікою є бухгалтерський облік, який формує базу даних для складання статистичної і податкової звітності, обчислення і справляння податків, оперативного

управління господарською і виробничою діяльністю підприємств та задоволення потреб користувачів інформації різних рангів управління у реальному масштабі часу [10].

В цьому зв'язку можна зробити висновок, що застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку є не метою реформування бухгалтерського обліку в Україні, а однією з найважливіших умов її здійснення, інструментом забезпечення користувачів якісною інформацією, яка дає повну та правдиву картину фінансового стану і результатів діяльності суб'єкта господарювання.

Сьогодні вже очевидно, що подальша гармонізація бухгалтерського обліку в Україні відповідно до вимог ринкової економіки і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку повинна здійснюватися за такими основними напрямками:

- по-перше, удосконалення правової та нормативної основи ведення бухгалтерського обліку, тобто ліквідація паралелізму і дублювання в реєстрації бухгалтерських операцій і розрахунку показників, досягнення організаційної і методичної єдності у веденні розрахунків для податкової звітності і фінансового обліку. В кінцевому підсумку має бути єдиний облік, законодавчо врегульований державою;
- по-друге, методичне забезпечення реформування бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (розробка методичних положень і рекомендацій);
- по-третє, більш широке й активне співробітництво з міжнародними спеціалізованими професійними організаціями.

Сьогодні є підстави стверджувати, що в Україні останніми роками були здійснені важливі кроки з приведення національної системи бухгалтерського обліку у відповідність із вимогами міжнародних стандартів, а саме:

- прийняття Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [4], який вперше в умовах незалежної держави створив законодавчу основу ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в державі;
- введення в дію Плану рахунків бухгалтерського обліку, який забезпечує облік активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкції про його застосування;
- методичне вирішення питання про перенесення сальдо рахунків і субрахунків старого Плану рахунків на рахунки та субрахунки нового Плану рахунків.

Вже сьогодні є підстави стверджувати, що введені в дію Положення (стандарти) бухгалтерського обліку вимагають подальшого доопрацювання та вдосконалення. По-перше, необхідно відзначити, що введені в дію Положення (стандарти) бухгалтерського обліку не відповідають за структурою і змістом міжнародним стандартам бухгалтерського обліку. По-друге, застосування Положень (стандартів) бухгалтерського обліку зумовлює збільшення розбіжностей між податковим і бухгалтерським трактуванням і

відображенням одних і тих самих об'єктів, що, звісно, призводить до збільшення обсягів роботи бухгалтерів і зростання їх психологічної напруги через очікування санкцій за можливі помилки та неузгодженості в умовах чинного правового поля.

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку [5] значною мірою повинні сприяти як поліпшенню, так і гармонізації фінансової звітності в усьому звіті. Вони застосовуються:

- багатьма країнами для розроблення на їх основі національних вимог до бухгалтерського обліку;
- фондовими біржами та регулюючими органами, які дозволяють іноземним або вітчизняним компаніям подавати фінансові звіти, складені у відповідності із вимогами міжнародних стандартів бухгалтерського обліку;
- міжнаціональними органами, такими, як Європейська комісія.

Основною метою застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку є не сама система обліку, а одержання в кінцевому підсумку достовірної фінансової звітності. Фінансові звіти складаються багатьма підприємствами і надаються зовнішнім користувачам у багатьох країнах світу. І хоча такі фінансові звіти можуть виглядати однаково, вони відрізняються один від одного, оскільки кожна країна має свої соціальні, економічні та законодавчі особливості.

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф. Ф. Контроль та ревізія / Ф. Ф. Бутинець, С. В. Бардаш, Н. М. Малюга. – Житомир. Рута, 2000. – 360 с.
2. Білуха М. Т. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит: підручник / М. Т. Білуха, Т. В. Микитенко. – К.: Українська академія оригінальних ідей. – 2005. – 888 с.
3. Василик О. Д. Податкова система України / О. Д. Василик // [Навчальний посібник] – К. : Поліграф книги. – 2009. – 478 с.
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України (із змінами та доповненнями) від 16.07.99 р. № 996-XIV.
5. Виговська Н. Г. Господарський контроль: системний підхід / Н. Г. Виговська // - Вісник ЖІТІ, № 1(23), 2003. – С. 72-76.
6. Вітлінський В.В. Джерела і види податкових ризиків, їх взаємозв'язок // В.В. Вітлінський, О.М.Тимченко. Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 14-18.
7. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність: підручник / С. Ф. Голов. – Дніпропетровськ: ТОВ Баланс-клуб, 2000. – 766 с.
8. Голубка С. М. Особливості формування та функціонування фінансової системи Гетьманщини (середина 17 – перша половина 18 ст.) / С. М. Голубка // Наукові праці НДФІ : наук. зб. – Вип. 4 (53). – 2010. – С. 148-155.
9. Гега П.П. Основи податкового права: навчальний посібник / П. П. Гега, Л. М. Доля. – К.: Знання, 2004. – 273 с.
10. Гречко А.В. Дослідження впливу податкової політики на економічний розвиток України / А.В. Гречко // Ефективна економіка. – 2012. – № 10. – С. 164-166.

А.А. Чаплин. Гармонизация бухгалтерского учета расчетов с бюджетом в соответствии с требованиями международных стандартов.

Осуществлен анализ сущности и значения унификации бухгалтерского учета расчетов с бюджетом в соответствии с требованиями международных стандартов.

Ключевые слова: гармонизация, бухгалтерский учет, стандарты, рыночная экономика.

A. Chaplin. Harmonization of accounting calculations with the budget in accordance with the requirements of international standards.

The analysis of the nature and significance of harmonization of accounting of calculations with the budget in accordance with the requirements of international standards.

Keywords: garmonization, accounting, standards, market economy.

УДК 657:631

ДОКУМЕНТУВАННЯ ОПЕРАЦІЙ З ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

*А. В. Громадський, магістр спеціальності 8.03050901 “Облік і аудит”,
Науковий керівник – д.е.н., доцент Ксьонжик І. В.,
Миколаївський національний аграрний університет*

Досліджено документальне забезпечення обліку операцій з оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення, яке використовується підприємством.

Ключові слова: первинні документи, підприємство, договір, оренда.

Постановка проблеми. Документальне оформлення операцій з надходження власних та орендованих земельних ділянок й паїв в агропідприємствах здійснюється на загальних засадах обліку основних засобів, тобто за Наказом Міністерства аграрної політики “Про затвердження спеціалізованих форм первинних документів з обліку основних засобів та інших необоротних активів сільськогосподарських підприємств і Методичних рекомендацій щодо їх застосування” [1] та Наказом Міністерства статистики України “Про затвердження типових форм первинного обліку” [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації та методики облікового забезпечення операцій з оренди земельних ділянок та земельних часток (паїв) досліджувались у працях відомих вітчизняних науковців, зокрема: Ф.Ф. Бутинця, М.Я. Дем’яненка, В.М. Жука, Г.Г. Кірейцева та ін. Разом з тим, незважаючи на вагомі наукові напрацювання, проблема належного обліку орендованих земель сільськогосподарського призначення залишається невирішеною.

Результати дослідження. Облік орендованих земельних ділянок провадиться на підставі укладених в установленому порядку договорів

оренди землі з кожним власником сертифікатів на право на земельну частку (пай). До нього додається копія сертифікату. Облік сертифікатів необхідно вести в книзі реєстрації та руху земельних сертифікатів (паїв), зразок якого наведено в табл. 1.

Фермерське господарство може також орендувати земельні ділянки в осіб, що мають державний акт на передачу землі у приватну власність. З кожним з них фермер укладає договір оренди, додатком до якого є завірена копія акта на передачу у приватну власність та акт обстеження якісних характеристик земельної ділянки на дату її передачі в оренду. Істотною умовою договору буде термін виконання зобов'язань, передбачених ним.

При одержанні землі у приватну власність або в оренду доцільно складати Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів ф. № ОЗСГ-1, № ОЗ-1, в якому необхідно зазначити якісну характеристику землі. При поверненні землі власнику слід також складати аналогічний акт з відображенням її якості. При втраті якісних характеристик орендованих земель з вини орендаря останній має відновити родючість угідь або компенсувати втрати орендодавцю при розірванні договору оренди.

Акт приймання-передачі земельної ділянки має стати основою для здійснення подальших записів в облікових реєстрах підприємства та в Земельній кадастровій книзі. Тому вважаємо за потрібне складати зазначений документ у присутності двох сторін щонайменше як у двох примірниках, один з яких залишатиметься після підписання в бухгалтерії підприємства, що передає ділянку, другий – в бухгалтерії підприємства-одержувача. При необхідності складатиметься третій примірник акта, який разом із відомостями про сівозміни та планом меж ділянки, копією експлікацій надаватиметься агрономічній службі, зацікавленій в такій інформації.

Для узагальнення інформації по кожній земельній ділянці відкривається “Інвентарна картка обліку основних засобів” (форма № ОЗ-6), яка є основним реєстром аналітичного обліку основних засобів. Ведення аналітичного обліку в інвентарних картках полегшує роботу щодо систематизації відомостей про стан та використання об'єктів обліку в господарській діяльності.

Заповнювати інвентарні картки обліку земельних ділянок доцільно в бухгалтерії підприємства в одному примірнику на підставі актів приймання-передачі та супроводжувальних документів (кадастрового плану, правовстановлюючих документів на землю та ін.) для окремої ділянки або паю в розрізі інвентарних номерів, які зберігаються за земельною ділянкою весь період її експлуатації на підприємстві.

Порядок відображення передачі земельних ділянок та паїв в аналітичному обліку теж має свої особливості, що відображається в окремих первинних документах. Так, при передачі об'єкта основних засобів іншому суб'єкту господарювання в оренду заповнюють форму № ОЗ-1, № ОЗСГ-1, а для обліку земельних ресурсів та паїв – слід застосовувати пропоновану форму “Акта приймання-передачі земельної ділянки (паю)”.

Списання основних засобів оформляють “Актом на списання основних засобів” (форма № ОЗ-3, ОЗСГ-3). Однак, тут слід зазначити випадки ймовірного списання земельних ділянок. Земля, як природний ресурс, не може бути амортизована, а тому основна причина її вибуття зі складу основних засобів на підприємстві – передача іншому суб’єкту, переведення до складу інвестиційної нерухомості суб’єкта господарювання або трансформація в іншу категорію угідь, що оформляється Актом приймання-передачі земельної ділянки.

Узагальнюючим первинним документом за класифікаційними групами основних засобів є “Картка обліку руху основних засобів” (форма № ОЗ-8), в якій міститься вартісна інформація про переміщення (надходження та вибуття) об’єктів на підприємстві протягом місяця. Заповнюється зазначений документ на основі даних інвентарних карток відповідних груп засобів та є підставою для складання аналітичних даних, які містяться в журналі-ордері № 4А с.-г., відомості № 4.1 с.г. Однак застосування даної картки не є обов’язковим для всіх підприємств, оскільки в ній відбувається дублювання попередньо здійснених записів в інших документах.

Розрахунки щодо нарахування орендної плати за договорами бухгалтерія здійснює у пристосованих формах документів або проводить розрахунки по орендній платі за землю у спеціальній відомості нарахування та виплати орендної плати за майно та землю. Щодо розрахунково-чекових книжок, то вони сільськогосподарськими підприємствами не використовуються, крім того, переважна більшість бухгалтерів не була обізнана з існуючою нормативно-правовою базою щодо обліку розрахунків з власниками земельних паїв.

Виплату відповідних сум орендної плати підприємства здійснюють, як правило, за платіжними відомостями та видатковими касовими ордерами, накладними на відпуск товарно-матеріальних цінностей, актами виконаних робіт та наданих послуг. Ведення такого обліку абсолютно не суперечить існуючому законодавству, проте, у зв’язку відсутністю узагальненої інформації про кількісні та вартісні показники розмірів орендованих ділянок та здійснених виплат за них, значно ускладнює проведення оперативного аналізу ефективності використання орендованих земель.

Таким чином необхідно зазначити, що документування орендованих та власних земельних ресурсів в обліку здійснюється на загальних засадах обліку основних засобів, тому основними документами, що формують первинний та зведений облік землі, є акти приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів; акти на списання основних засобів; інвентарні картки обліку основних засобів, журнал-ордер № 4А с.-г. [4, с. 274-277.]

Разом з тим, вищезазначені документи не дозволяють одержати повну інформацію про наявність, стан та рух земель у зв’язку з відсутністю реквізитів, які б характеризували земельні ресурси за юридичними документами та якісними кадастровими параметрами.

Список використаних джерел

1. Про затвердження спеціалізованих форм первинних документів з обліку основних засобів і інших необоротних активів сільськогосподарських підприємств та Методичних рекомендацій щодо їх застосування: Наказ Міністерства аграрної політики від 27.09.2007 р. № 701 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.4236.0>.

2. Про затвердження типових форм первинного обліку: Наказ Міністерства статистики України від 29.12.95 р. – № 352 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN321.html.

3. Ярмолюк О. Ф. Облік орендованих земельних ділянок та паїв в сільському господарстві / О. Ф. Ярмолюк А. В. Погосова // Всеукраїнський науково-виробничий журнал Інноваційна економіка. – № 8. – 2012. – С. 274-277.

А. В. Громадский. Документирование операций по аренде земельных участков сельскохозяйственного назначения.

Исследовано документальное обеспечение учета операций по аренде земельных участков сельскохозяйственного назначения, которое используется предприятием.

Ключевые слова: первичные документы, предприятие, договор, аренда.

A. Gromadskij. Documentation of transactions for the lease of land for agricultural purposes.

Researched documentation to ensure recording of transactions for the lease of land for agricultural purposes, which is used by the enterprise.

Key words: primary documents, the company, the contract, rent.

УДК 657.6:657.411

ПІДХОДИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ РЕГУЛЯТИВНОГО КАПІТАЛУ

***К. А. Мікуляк, студентка обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – старший викладач Костирко А. Г.,
Миколаївський національний аграрний університет***

У статті розглянуто питання аудиту регулятивного капіталу та його методика. Обґрунтовано завдання і визначено джерела інформації аудиту регулятивного капіталу.

Ключові слова: регулятивний капітал, аудит, процедури аудиту, нерозподілений прибуток, неоплачений капітал.

Постановка проблеми. За сучасних умов як для підприємства, так і для засновників проведення аудиту регулятивного капіталу дуже важливе, оскільки він є основним початковим та умовно безстроковим джерелом фінансування господарської діяльності підприємства, а також джерелом погашення збитків підприємства. Це один із найвагоміших показників, що використовуються при оцінці фінансового стану підприємства, оскільки

показує, з одного боку, ступінь фінансової самостійності підприємства, а з іншого – ступінь кредитоспроможності підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Організації та методиці аудиту регулятивного капіталу присвячені наукові праці багатьох вітчизняних вчених, зокрема: Ф. Ф. Бутинця [2], Л. П. Кулаковської, В. Я. Савченко, К. О. Утенкової та ін. Але єдиної точки зору щодо методології та процедур проведення аудиту не визначено, що і стало основою подальших досліджень.

Метою статті є узагальнення та вдосконалення методики аудиту регулятивного капіталу.

Виклад основного матеріалу. Для здійснення аудиту регулятивного капіталу необхідним є визначення мети перевірки. Єдиної точки зору відносно мети аудиту регулятивного капіталу серед науковців немає (табл.1).

Таблиця 1

**Основні наукові підходи дослідження мети аудиту
регулятивного капіталу**

Вчені	Визначення мети
Ф. Ф. Бутинець [2]	Встановлення достовірності первинних даних відносно формування та використання регулятивного капіталу, повноти та своєчасності відображення інформації у зведених документах та облікових регістрах, правильності ведення обліку регулятивного капіталу відповідно до установчих документів та облікової політики, достовірності відображення стану регулятивного капіталу у звітності підприємства.
МСА 200 “Цілі та основні принципи аудиту фінансової звітності” [1]	Висловлення аудитором незалежної думки щодо правильності інформації підприємства про регулятивний капітал.
Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча [4]	Підтвердження аудиторським висновком інформації про регулятивний капітал, його структуру та зміни у регулятивному капіталі, що сталися протягом звітного періоду.
К. О. Утенкова [7]	Аудит регулятивного капіталу і аудит установчих документів не можуть досліджуватись окремо один від одного, тому, що такий елемент регулятивного капіталу, як статутний капітал, є основою будь-якого підприємства і фіксується в його установчих документах. В установчих документах можуть міститися дані й про інші елементи регулятивного капіталу.
Н. А. Іванова, О. В. Ролінський [3]	Визначення достовірності первинних даних відносно формування та використання регулятивного капіталу, повноти й своєчасності відображення інформації у зведених документах та облікових реєстрах, правильності ведення обліку регулятивного капіталу відповідно до установчих документів та облікової політики, достовірність відображення стану регулятивного капіталу у звітності підприємства.

Джерело: побудовано автором за даними [1, 2, 3, 4, 7]

Метою аудиту регулятивного капіталу є встановлення достовірності та правильності відображення в обліку операцій з регулятивним капіталом відповідно до чинного законодавства та висловлення аудитором незалежної думки щодо правильності відображення інформації у звітності підприємства.

Основними складовими проведення аудиту регулятивного капіталу є: аудит статутного капіталу, аудит формування додаткового капіталу, аудит нерозподілених прибутків та їх використання, аудит вилученого капіталу. На думку Ф. Ф. Бутинця та Н. А. Іванової, предметом аудиту регулятивного капіталу є процеси та господарські операції, пов'язані з формуванням статутного, пайового, додаткового і резервного капіталу, обліком нерозподілених прибутків, формування вилученого та неоплаченого капіталу, відносин, що виникають при цьому між підприємством та його власниками і працівниками. Постановку завдань з методології проведення аудиту регулятивного капіталу вітчизняними науковцями наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Завдання аудиту регулятивного капіталу

Завдання	Ф.Ф. Бутинець [2]	Л.П. Кулаковська, Ю.В. Пічаська [4]	К.О. Утенкова [7]	Н.А. Іванова, О.В. Ролінський [3]	Авторська позиція
Визначення основних відомостей про суб'єкт господарювання	-	+	-	-	-
Перевірка наявності і відповідності форм статутних документів	-	+	+	-	+
Встановлення дотримання норм чинного законодавства щодо формування регулятивного капіталу	+	-	+	+	+
Виявлення повноти і своєчасності внесків засновників підприємства та правильність відображення в обліку величини регулятивного капіталу	+	+	+	+	+
Перевірка своєчасності сплати мінімального розміру статутного капіталу підприємства під час його реєстрації	-	-	-	-	+
Встановлення обґрунтованості операцій з формування прибутків і збитків, їх використання і розподілу	+	-	-	+	+
Перевірка достовірності відображення показників щодо регулятивного капіталу в обліку та звітності, встановлення законності й правильності їх формування та цільового використання	+	+	+	+	+
Встановлення структури регулятивного капіталу, аналіз змін, які відбулися в структурі за декілька звітних періодів	-	-	+	-	+
Перевірка стабільності величини статутного капіталу	+	-	-	+	+
Надання оцінки системі внутрішнього контролю і бухгалтерського обліку установчих документів і регулятивного капіталу	-	+	-	-	-
Перевірка правильності обчислення доходів засновників та акціонерів та утримання податку з доходів	-	+	-	-	+

Джерело: побудовано автором за даними [2, 3, 4, 7]

Аналізуючи постановку завдань з методології проведення аудиту регулятивного капіталу визначено, що головним завданням є перевірка правильності формування та відображення в обліку регулятивного капіталу, а також перевірка правильності відображення регулятивного капіталу у фінансовій звітності.

З метою проведення дієвого аудиту установчих документів та регулятивного капіталу доцільно використовувати різні джерела інформації. Джерела інформації для аудиту регулятивного капіталу на думку різних авторів наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Джерела інформації аудиту регулятивного капіталу

Джерела інформації	В. Я. Савченко, С. А. Кириленко В.О. Зотов, [5]	Ф. Ф. Бутинець[2]	Л. П. Кулаковська [4]	Н. А. Іванова[3]	Авторська позиція
Установчі документи (установчий договір, статут, протоколи зборів засновників, учасників, акціонерів)	+	-	+	-	+
Наказ про облікову політику	+	+	-	+	+
Документи з оформлення статутного капіталу (надходження коштів, матеріальних цінностей від засновників-учасників та інші первинні документи)	+	+	+	+	+
Бухгалтерські регістри обліку регулятивного капіталу, розрахунків з учасниками	+	+	-	+	+
Документи, що підтверджують право власника на майно, що вноситься як внесок до статутного капіталу, свідоцтво про право власності на нерухомість, земельні ділянки.	-	+	+	+	+
Організаційні документи: свідоцтво про державну реєстрацію, накази, протоколи закритого перепису	-	+	+	+	+
Акти та довідки попередніх ревізій, аудиторські висновки, дані внутрішнього контролю та інша документація, що узагальнює результати контролю	-	+	-	+	+
Методики оцінки часток, що вносяться до статутного капіталу в натуральній і нематеріальних формах	-	-	+	-	+
Фінансова та статистична звітність (ф.1 “Баланс”, ф.4 “Звіт про власний капітал”, ф. 5 “Примітки до річної фінансової звітності” тощо.	+	+	+	+	+

Джерело: побудовано автором з використанням [2, 3, 4, 5]

Виходячи з мети, завдань і предмету аудиту регулятивного капіталу, можна виділити його основні об’єкти (рис. 1).

Рис. 1 Об'єкти аудиту регулятивного капіталу

Джерело: побудовано автором за даними [5, 6]

Спираючись на завдання, поставлені перед аудитором, установлюють види робіт і процедури аудиту регулятивного капіталу, які необхідно виконати для досягнення поставленої мети. Види робіт та процедури сформовані у табл. 4.

Таблиця 4

Перелік основних процедур аудиту регулятивного капіталу

Процедури аудиту	В. Я. Савченко, С. А. Кириленко В. О. Зотов, [5]	Ф. Ф. Бутинець [2]	Л. П. Кулаковська [4]	Н. А. Іванова [3]	Авторська позиція
Інвентаризація майна, внесеного засновниками до статутного капіталу підприємства, забезпечення майбутніх витрат і платежів	-	+	-	-	+
Перевірка наявності дозволів, ліцензій на право займатися певними видами діяльності	-	+	+	-	+
Перевірка наявності документів, підтверджуючих право власності засновників на майно, укладене як внесок до статутного капіталу	-	+	+	-	+

Дослідження установчих документів, оцінка відповідності їх змісту законодавчим актам	+	+	+	-	+
Перевірка правильності формування статутного капіталу відповідно до установчих документів та нормативних вимог	+	-	+	+	+
Перевірка правильності відображення в обліку величини статутного капіталу та її змін	+	+	+	+	+
Перевірка операцій з пайовим капіталом	+	-	-	-	+
Перевірка джерел формування та правильності витрачання резервного капіталу	-	+	-	+	+
Перевірка правильності формування та відображення в обліку додаткового капіталу	+	-	-	+	+
Перевірка правильності обліку безоплатно переданих активів	-	+	-	+	+
Перевірка правильності відображення в обліку неоплаченого та вилученого капіталу	+	-	-	-	+
Перевірка правильності відображення інформації про регулятивний капітал та забезпечення зобов'язань у фінансовій звітності та примітках до неї.	+	-	-	-	+

Джерело: розроблено автором з використанням [2, 3, 4, 5]

На сьогоднішній день проблемі аудиту регулятивного капіталу приділено багато уваги, однак перелік аудиторських процедур акціонерних товариств та товариств з різними видами відповідальності суттєво відрізняються.

Висновки. За результатами дослідження узагальнено та розвинуто методику аудиту регулятивного капіталу, що забезпечить дієве проведення аудиту регулятивного капіталу. Періодичне проведення аудиторських перевірок регулятивного капіталу у поєднанні з проведенням аналізу фінансової діяльності здатне забезпечити підвищення рівня рентабельності діяльності.

Список використаних джерел

1. МСА 200 “Ціль та основні принципи аудиту фінансової звітності”. [Електронний ресурс] . – Режим доступу : http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30208656. – Дата останнього доступу : 30.11.2015.
2. Бутинець Ф. Ф. Аудит : підручн. для студентів спеціальності “Облік і аудит” вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ПП “Рута”, 2012. – 672 с.
3. Іванова Н. А. Організація і методика аудиту : навч. посіб. / Н. А. Іванова, О. В. Ролінський. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 216 с.
4. Кулаковська Л. П. Організація і методика аудиту : навч. посіб. / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча. – К. : Каравела, 2011. – 586 с.
5. Савченко В. Я. Аудит : навч-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / В. Я. Савченко, В. О. Зотов, С. А. Кириленко. – К. : КНЕУ, 2009. – 268 с.
6. Усач Б. Ф. Організація і методика аудиту: підручн. / Б. Ф. Усач, З. О. Душко, М. М. Колос. – К. : Знання, 2010. – 295 с.
7. Утенкова К. О. Аудит : навч. посіб. / К. О. Утенкова. – К.: Алерта, 2011. – 408 с.

К. А. Микуляк. *Подходы к организации проведения аудита регулятивного капитала.*

В статье рассмотрены вопросы аудита регулятивного капитала и его методика. Обоснованно задачи и определены источники информации аудита регулятивного капитала.

Ключевые слова: регулятивный капитал, аудит, процедуры аудита, нераспределенная прибыль, неоплаченный капитал.

K. Mikulyak. *Approaches to organization of audit regulatory capital.*

The questions of audit and its regulatory capital methodology. Grounded defined tasks and sources of information audit regulatory capital.

Keywords: regulatory capital, audit, audit procedures, retained earnings, unpaid capital.

УДК: 338.435:635.07

СУЧАСНИЙ СТАН ДОХОДІВ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ю. О. Галагуз, студентка обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – к.е.н., доцент Бурковська А. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

У даній статті розглянуто сучасний стан доходів від реалізації продукції рослинництва та розкрито їх сутність, а також проаналізовано обсяг реалізації продукції рослинництва сільськогосподарськими підприємствами Миколаївської області в динаміці. Виділено основні проблеми зростання доходів від реалізації продукції рослинництва та висвітлено теоретичні засади їх вирішення, врахування яких покращить результати діяльності сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: облік, доходи, реалізація, ціна, продукція рослинництва.

Постановка проблеми. Сфера сільського господарства є важливою складовою економіки України, від функціонального стану якої в прямій залежності знаходиться розвиток внутрішнього й зовнішнього ринків, продовольча безпека та незалежність держави, а отже і рівень життя населення. Саме тому слід звернути увагу на визначення доходу сільськогосподарських підприємств, оскільки правильне визначення та своєчасне відображення його у бухгалтерському обліку сприятиме підвищенню благополуччя громадян та подальшому розвитку як окремого підприємства, так і економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування доходів підприємств сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах висвітлювались у працях таких вітчизняних вчених: В. Г. Андрійчука, Ф. Ф. Бутинця, С. Ф. Голова, Л. В. Гуцаленко, М. Я. Дем'яненка, В. М. Жука, Г. Г. Кірейцева, В. Н. Косинського, В. В. Кулішова, М. Ф. Огійчука та ін.

Проте, віддаючи належне науковим розробкам провідних науковців, варто зазначити, що низка проблемних питань залишаються невирішеними.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття сутності доходів від реалізації продукції рослинництва, дослідження їх сучасного стану та розробка рекомендацій щодо шляхів удосконалення обліку доходів від реалізації продукції рослинництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність доходу та методологічні засади формування інформації про нього в бухгалтерському обліку, розкриття цієї інформації у фінансовій звітності підприємств визначаються П(С)БО 3 “Звіт про фінансові результати” [2] та П(С)БО 15 “Дохід” [1].

Згідно з П(с)БО № 15 (п.4) доходи – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які приводять до зростання власного капіталу, за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників. Не визнаються доходами: суми податків на додану вартість, акцизів, інших податків і обов'язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів; сума надходжень за договором комісії, агентським та іншим аналогічним договором на користь комітента тощо; сума попередньої оплати продукції (товарів, робіт, послуг); сума авансу в рахунок оплати продукції (товарів, робіт, послуг); сума завдатку під заставу або на погашення позики, якщо це передбачено відповідними угодами; надходження, що належать іншим особам [1].

Головним складовим елементом доходів є частина виручки від реалізації, яка залишається після вирахування матеріальних, трудових і грошових витрат на виробництво і реалізацію продукції. Тому найважливішим завданням будь-якого господарюючого суб'єкта є одержання максимального доходу при найменших витратах шляхом дотримання суворого режиму економії при витрачанні коштів і найбільш ефективного їх використання.

Основними факторами, що впливають на збільшення доходів від реалізації, є збільшення ціни та обсягів реалізації якісної продукції. Розглянемо більш детально вплив цих факторів на результативний показник на прикладі продукції рослинництва сільськогосподарських підприємств Миколаївської області в період з 2011 по 2013 роки (табл. 1).

Проаналізувавши дану таблицю ми можемо зробити висновки, що в цілому, у 2013 році, порівняно з 2012 та 2011 роками у Миколаївській області спостерігається збільшення обсягів реалізації. Так, у 2013 році порівняно з 2012 роком загальний обсяг реалізації продукції рослинництва збільшився на 25,4%, а з 2011 роком – на 19,8%. Варто зазначити, що у 2013 році найбільше зросла реалізація цукрових буряків (майже у 2,5 рази, порівняно з 2012 роком та майже у 6,5 разів, порівняно з 2011 роком). Зауважимо, що тенденція зниження обсягів продажу спостерігається по таких видах продукції: картопля, реалізація якої у 2013 році знизилась на 36,4%

Таблиця 1

Реалізація продукції рослинництва сільськогосподарськими підприємствами Миколаївської області, тис.т

Продукція	2011	2012	2013	2012 рік у % до		2013 рік у тис. т до	
				2011 року	2012 року	2011 року	2012 року
1	2	3	4	5	6	7	8
Зернові культури, у тому числі:	1328,3	998,5	1386	104,3	138,8	57,7	387,5
пшениця	681	536,7	642,2	94,3	119,7	-38,8	105,5
жито	3,2	0,9	0,8	25,0	88,9	-2,4	-0,1
кукурудза	253,6	250,4	387,7	152,9	154,8	134,1	137,3
ячмінь	336,4	162,8	303,8	90,3	186,6	-32,6	141,0
овес	0,8	0,6	1,1	137,5	183,3	0,3	0,5
просо	3,3	4,7	3,2	97,0	68,1	-0,1	-1,5
гречка	2,8	2,3	1,4	50,0	60,9	-1,4	-0,9
зернобобові	17,9	10,3	7	39,1	68,0	-10,9	-3,3
Олійні культури	539,3	698	803,3	149,0	115,1	264,0	105,3
Цукрові буряки (включаючи давальницьку сировину)	22,7	58,8	146,3	644,5	248,8	123,6	87,5
Картопля	2,6	4,4	2,8	107,7	63,6	0,2	-1,6
Овочі	201,6	239	175,5	87,1	73,4	-26,1	-63,5
Плоди та ягоди	11	9,6	11,3	102,7	117,7	0,3	1,7
Виноград	50,3	51,5	57,7	114,7	112,0	7,4	6,2
Разом	2155,8	2059,8	2582,9	119,8	125,4	427,1	523,1

Джерело: побудовано за даними [6]

порівняно з 2012 роком, та, відповідно, овочі – на 26,6%. Аналогічна ситуація спостерігається і по деяких видах зернових культур, таких як жито, просо, гречка та зернобобові, проте, це не мало суттєвого впливу на обсяг реалізації зернових у цілому.

Що ж стосується кількісного виміру реалізації продукції рослинництва, то у 2013 році найбільше було реалізовано зернових культур – 1386 тис. т, що на 387,5 тис. т більше, порівняно з 2012 роком та на 57,7 тис. т, порівняно з 2011 роком. Найменше у 2013 році, порівняно з 2012 та 2011 роками, було реалізовано овочевої продукції, відповідно на 63,5 та 26,1 тис. т.

Загалом, варто зазначити, що у 2013 році порівняно з 2012 та 2011 роками, дещо збільшились обсяги реалізації, проте, на сьогоднішній день потрібно прагнути кращого результату, оскільки вітчизняні підприємства в нерівній конкурентній боротьбі на світовому ринку, на жаль, ще програють.

Збільшити ціну реалізації продукції рослинництва можливо за рахунок покращення матеріально-технічної бази, розширення обсягів виробничих потужностей, підвищення якості продукції, зокрема, за допомогою активізації інноваційних процесів у галузі рослинництва, створення умов

для організації та управління інноваційною діяльністю, що сприятиме залученню інвестицій у галузь та, як наслідок, подолання спаду виробництва та досягнення фінансової стабільності.

Однак, ефективний розвиток галузевих інновацій ускладнений нерозвиненістю інноваційної інфраструктури, а також незадовільним фінансовим станом більшості вітчизняних товаровиробників.

Зазначимо, що під інноваційним процесом у рослинництві розуміють систему заходів щодо проведення комплексу наукових досліджень та розробок, створення інновацій, їх освоєння з метою максимізації доходів і підвищення конкурентоспроможності продукції рослинництва на основі зниження витрат й підвищення її якості, що забезпечує прискорене економічне зростання та розширене відтворення галузі.

Важливим моментом є те, що інноваційні процеси, як і покращення матеріально-технічної бази та інші шляхи підвищення рівня доходів від реалізації продукції вимагають залучення інвестицій. Роль інвестицій полягає у забезпеченні високоефективного розвитку товаровиробників, можливості підприємства впливати на збільшення своїх доходів, використовуючи основний важіль – скорочення собівартості продукції. Значну увагу приділено з'ясуванню ролі держави у створенні сприятливих для виробників умов роботи. Незважаючи на гостру потребу сільського господарства в інвестиціях, останнім часом більшість показників стану інвестиційних процесів мають чітко виражену негативну тенденцію. Протягом останніх років обсяги інвестування в сільському господарстві скоротився майже у 2 рази, а для пожвавлення інвестиційних процесів потрібні відповідні кошти. Основними джерелами інвестицій є амортизаційні відрахування підприємств, прибуток і кредитні ресурси банків, проте до останнього часу жодне з цих джерел не виконувало своєї функції належним чином, що і призвело до нагромадження значного дефіциту капіталу в сільському господарстві [4].

На нашу думку, сільськогосподарський сектор України володіє особливим потенціалом, який потребує уваги з боку вітчизняних та закордонних інвесторів, оскільки ми маємо змогу використати родючість наших чорноземів для отримання доходів від вирощеної на них продукції, які збільшуватимуть наш ВВП, лише за умов застосування новітніх ресурсо- та енергозберігаючих технологій.

Висновки. Отже, ми можемо зробити висновок, що дохід підприємства є одним із найголовніших показників, які відображають його фінансовий стан.

Використання ефективної стратегії збільшення доходів є важливим чинником розвитку підприємств. Основними резервами зростання доходів можна назвати:

1) зниження ціни закупівлі продукції, що включає скорочення кількості посередників, використання системи цінових знижок, розширення бартерних операцій, розвиток власного виробництва;

2) підвищення ціни реалізації (за рахунок покращення матеріально-технічної бази, розширення обсягів виробничих потужностей, покращення якості продукції, зокрема, за допомогою активізації інноваційних процесів у галузі рослинництва, створення умов для організації та управління інноваційною діяльністю, залучення інвестицій).

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/z0860-99>.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 “Звіт про фінансові результати” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/z0397-99>.
3. Сідун В. А. Економіка підприємства: навч. посіб. / В. А. Сідун, Ю.В. Пономарьова. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 436 с.
4. Шмиголь Н. М. Методологія управління прямими доходами підприємства / Н. М. Шмиголь // Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. – Вип. 2. – С. 43-47.
5. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Статистичний щорічник Миколаївської області 2013 / за ред. П. Ф. Зацарянского. – 2014. – С. 116.

Ю. А. Галагуз. Современное состояние доходов от реализации продукции растениеводства сельскохозяйственных предприятий.

В данной статье рассмотрено современное состояние доходов от реализации продукции растениеводства и раскрыто их сущность, а также проанализированы объем реализации продукции растениеводства сельскохозяйственными предприятиями Николаевской области в динамике. Выделены основные проблемы роста доходов от реализации продукции растениеводства и освещены теоретические основы их решения, учет которых улучшит результаты деятельности сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: учет, доходы, реализация, цена, продукция растениеводства.

Y. Halahuz. Current status revenue from sales roslynytstva agricultural enterprises.

This article reviews the current state revenues from the sale of crops and reveals their essence and analyzed sales of crop production farms of Mykolayiv region dynamics. The main problem of rising income from the sale of crops and highlights the theoretical basis of their decision, consideration of which will improve the performance of the agricultural enterprises.

Keywords: accounting, revenue, sales, price, production plant.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

*Т. М. Оруджева, магістр обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – к.е.н., доцент Рябенко Г.М.
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті розкрито та узагальнено теоретичні основи сутності категорії «дохід». Проаналізовано особливості визнання та оцінки доходів від реалізації сільськогосподарської продукції згідно чинного нормативно-правового законодавства.

Ключові слова: дохід, визнання доходу, національні стандарти, міжнародні стандарти, фінансовий результат, нормативно-правове забезпечення.

Постановка проблеми. За умов ринкової економіки та жорсткої конкуренції метою діяльності сільськогосподарського підприємства є збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, внаслідок чого збільшується власний капітал підприємства. Проте без достовірної, релевантної, систематизованої належним чином інформації про особливості утворення доходів підприємства неможливо ефективно управляти процесом їх формування. Тому в сучасних умовах зростає роль обліку доходів і результатів діяльності підприємств, як джерела необхідних даних для забезпечення належного контролю процесів формування результатів діяльності суб'єктів господарювання. Своєчасна інформація, щодо формування доходів на сільськогосподарських підприємствах дозволить вчасно виявляти перспективні шляхи розвитку підприємств, а не вирішувати питання про виживання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання визначення категорії “дохід”, його визнання та оцінку, займається багато вітчизняних вчених: Ф. Ф. Бутинець, В.І. Блонська, О.Д. Вовчак, О.І. Волков, Н.І. Гордієнко, В.С. Загородський, В.В. Сопко, О.А. Подолянчук, А.А. Пересада та ін. Однак, незважаючи на велику кількість досліджень, проблема є не достатньо розкритою та потребує подальшого розгляду.

Формулювання цілей. Дослідити та узагальнити науково-теоретичні основи сутності категорії “дохід” у контексті сучасних економічних уявлень і підходів учених, а також дослідження та критична оцінка практичних положень щодо особливостей визнання доходів від реалізації сільськогосподарської продукції згідно чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Найбільшу питому вагу серед доходів сільськогосподарських підприємств сьогодні займає дохід від реалізації, що обумовлено дещо заниженим рівнем практичного освоєння виваженої методики обчислення й облікового відображення доходу від сільськогосподарської діяльності. У цьому контексті особливої актуальності набувають питання інформаційного забезпечення процесу управління,

оскільки від якості, своєчасності та змістовності отриманої інформації залежить його ефективність і, як наслідок, успішність та конкурентоспроможність аграрного бізнесу в динамічних ринкових умовах. Серед основних питань обліку доходів підприємства в Україні є такі проблеми: повноти та своєчасності відображення в системі обліку доходів підприємства; забезпечення максимальної оперативності та достатньої аналітичності вихідної інформації про доходи підприємства; створення єдиної інформаційної загальнодержавної бази норм і нормативів для обліку й контролю за доходами підприємства; встановлення оптимального співвідношення обсягів автоматизованих і неавтоматизованих обліково-контрольних робіт; рівня відповідності обліково-контрольної системи підприємства щодо його доходів чинним нормативно-правовим актам України з обліку та контролю.

Функціонування будь-якого господарюючого суб'єкту значно залежить від нормативної бази, що регулює правові та економічні відносини підприємства з державою, з іншими підприємствами та організаціями, з трудовим колективом тощо. Тому одним із важливих питань є огляд нормативно-правової бази з формування фінансових результатів господарської діяльності підприємства.

Єдиного визначення поняття “дохід” у сучасній літературі не існує. Вчені розглядають різні аспекти цього поняття і трактують “дохід” по-різному.

Наприклад, Сопко В.В. [1] розглядає поняття доходу, як валовий приплив економічної вигоди протягом звітного періоду, який виникає у процесі звичайної діяльності підприємства. Коли ці припливи сприяють збільшенню власного капіталу, окрім збільшення, яке пов'язане з внесками акціонерів, то його називають прибутком, коли зменшенню – то збитком.

На думку Блонської В. І. [2], дохід – це надходження, одержані внаслідок господарської діяльності за певний період часу у вигляді конкретних економічних вигод, отриманих внаслідок використання у господарському процесі залучених для цього економічних ресурсів в умовах прийнятного рівня підприємницького ризику.

Волков О.І. [3] прийшов до висновку, що дохід – приріст суми грошей над їх витратами на спожиті в процесі виробництва засоби, який отримує підприємство від реалізації новоствореної вартості.

У свою чергу Гордієнко Н.І. [4] визначає, що дохід є збільшенням економічних вигід внаслідок надходження активів або погашення зобов'язань, що приводить до зростання капіталу організації, за винятком внесків учасників (власників майна), та отримане внаслідок використання у господарському процесі залучених для цього економічних ресурсів та конкурентних переваг в умовах прийнятного рівня підприємницького ризику.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи підприємства та її розкриття у фінансовій звітності

викладені у П(С)БО 15 “Дохід” та НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”.

Порядок визнання доходів від реалізації сільськогосподарської продукції регламентують такі основні нормативно-правові акти, як: НП(С)БО № 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, ПСБО 15 “Дохід” [5], в яких доходи визнаються, як збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов’язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визнана.

Визначення категорії “дохід” у М(С)БО 18 “Дохід” викладено наступним чином: “Дохід – це валове надходження економічних вигід протягом періоду, що виникає в ході звичайної діяльності суб’єкта господарювання, коли власний капітал зростає в результаті цього надходження, а не в результаті внесків учасників капіталу”. Основною перевагою визначення поняття “дохід” в національних положеннях в порівняно з поняттям “дохід” в міжнародному обліку, є відображення доходу як збільшення капіталу підприємства, але відмежування цього поняття від внесків власників майна підприємства.

Міжнародний стандарт фінансової звітності визнає дохід як виручку в результаті надходжень, що виникають у ході звичайної діяльності. За МСФЗ (IAS) 18 “Виручка” [6], дохід (виручка) – це валове нагромадження економічних вигід протягом періоду, що виникає в ході звичайної діяльності суб’єкта господарювання, коли власний капітал зростає в результаті цього надходження, а не в результаті внесків учасників.

Відповідно до МСФЗ (IAS) 18 виручка визначається згідно з договором між компанією і покупцем або користувачем активу.

Виручка повинна оцінюватися за справедливою вартістю отриманого або очікуваного відшкодування. Оцінка виручки здійснюється за справедливою вартістю з урахуванням суми будь-яких торгових знижок, що надаються компанією.

Оскільки в основі МСФЗ лежить концепція визначення вартості грошей у певному часовому проміжку, справедлива вартість може бути менше отриманого або очікуваного до отримання номінальної суми грошових коштів.

Ключовим критерієм для визнання виручки від реалізації продукції є перехід ризиків і контролю від продавця до покупця.

Виходячи з вище зазначеного, неважко помітити, що визнання доходів у чинних нормативних джерелах не співпадає. Це пов’язане, в першу чергу, з особливостями формування доходів підприємств у кожних країнах по-різному, тому чіткого формулювання категорії “дохід” не визначено. Аналізуючи порядок розкриття інформації про доходи у сільському господарстві можна також зауважити, що у зв’язку зі специфікою сільського

господарства як галузі, дана ділянка обліку має достатньо багато особливостей, які залежать від великої кількості факторів.

Висновки. Зокрема нормативно-правові акти України з питань формування та визначення доходу потребують певного поліпшення, адже досить часто зазнають змін та доповнень з боку керуючих органів, що в свою чергу не може бути повноцінно відстежено підприємствами. Тож у свою чергу, необхідно провести повну інвентаризацію всіх нормативно-правових актів України, пов'язаних з обліком доходів з метою виявлення дублювання й неузгодження положень цих актів та неврегульованих ситуацій; організувати та щомісячно (щоквартально) оновлювати довідково-інформаційну базу підприємств з питань обліку, контролю, оподаткування, в тому числі щодо витрат і доходів; головним бухгалтерам, науковцям, що постійно працюють з нормативно-правовими актами України, які стосуються обліку та висловлювати свої висновки і пропозиції у фахових бухгалтерських виданнях.

Список використаних джерел

1. Сопко В. В. Бухгалтерський фінансовий та внутрішньогосподарський облік в галузях системи переробної промисловості АПК (на основі національних стандартів) / В. В. Сопко, Ю.Я. Лузан, І.М. Рішняк, О.В. Бойко, О.В. Сопко. – К. : Фенікс, 2010. – 468 с.
2. Блонська В. І. Стратегічне управління прибутком підприємства [Текст] / В. І. Блонська, А. Я. Нагірна // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : зб. наук.-техн. пр. – Львів : НЛТУ України, 2010. – Вип. 20.5. – С. 145-151 : рис. – Бібліогр.: с. 151-152
3. Волков О. І. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : навч. посіб. / О. І. Волков // Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К., 2006. – 526 с. – укр.
4. Гордієнко Н. І. Формування стратегії зростання обсягів виробництва і реалізації продукції підприємства [Текст] / Н. І. Гордієнко, Т. І. Шевчук // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : зб. наук.-техн. пр. – Львів : НЛТУ України, 2010. – Вип. 20.6. – С. 132-138. – Бібліогр.: с. 138-139
5. Про затвердження положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 “Доход”: наказ МФУ від 29 листопада 1999 р. N 290 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99> – Законодавство України.
6. Про затвердження міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 18 “Дохід”: виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку зі змінами станом на 1 січня 2012 року [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_025 – Законодавство України.

Т. М. Оруджева. Теоретические основы формирования доходов от реализации сельскохозяйственной продукции.

В статье раскрыто и обобщены теоретические основы сущности категории “доход”. Проанализированы особенности признания и оценки доходов от реализации сельскохозяйственной продукции в соответствии с действующим нормативно-правовым законодательством.

Ключевые слова: доход, признание дохода, национальные стандарты, международные стандарты, финансовый результат, нормативно-правовое обеспечение.

T. Orudzheva. Theoretical base of income from sale of agricultural products.

In the article the theoretical foundations and generalized nature of the category of "income". The features of the recognition and measurement of sales of agricultural products under the current legal regulations.

Keywords: income, revenue recognition, national standards, international standards, financial performance, regulatory support.

УДК 004.4:657.471

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ТРАНСАКЦІЙНИМИ ВИТРАТАМИ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

М. В. Лунгол, студентка обліково-фінансового факультету,
*Науковий керівник – к.е.н., доцент Баришевська І. В.,
Миколаївський національний аграрний університет*

Визначено окремі проблеми формування облікового забезпечення управління транзакційними витратами на підприємстві, а також елементи транзакційних витрат, які знаходять відображення в системі бухгалтерського обліку відповідно до методики.

Ключові слова: транзакція, транзакційні витрати, складові транзакційних витрат, рахунки для обліку транзакційних витрат, бухгалтерський облік.

Постановка проблеми. Для забезпечення ефективного управління і підтримання стійкого розвитку підприємства в сучасних умовах господарювання змушені враховувати вплив чинників зовнішнього середовища на процес здійснення власної господарської діяльності. Однак для того, щоб врахувати такий вплив у ході прийняття управлінських рішень, має бути створена така управлінська інформаційна система, яка б забезпечила формування відповідної інформації про зовнішнє середовище, в якому перебуває компанія, та про зміни, що в ній відбуваються, що актуалізує тему дослідження.

Процес прийняття управлінських рішень містить в собі інформацію про заплановані або понесені транзакційні витрати. Бухгалтерський облік виступає основним джерелом надходження інформації, на основі якої приймаються управлінські рішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми виявлення та оцінки транзакційних витрат на рівні підприємства досліджували такі вітчизняні науковці, як Л. Базалієва, І. Булеєв, Т.В. Скларук, які займалися питанням віднесення певних видів витрат до складу транзакційних та їх оцінкою; Н.О. Гончарова, М.С. Данько, О.Л. Матвеева, С.І. Мельник, І.Г. Паженська, М.М. Шигун, Ж.М. Ющак [5], які розробляли методичні підходи до обліку транзакційних витрат, але необхідно розглянути більш

детальніше щодо проблеми інформаційного забезпечення управління транзакційними витратами в системі бухгалтерського обліку.

Мета роботи. Полягає у вивченні проблеми інформаційного забезпечення управління транзакційними витратами в системі бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах господарювання загальновідомим фактом є те, що кінцева мета діяльності будь-якого підприємства – це одержання прибутку. А для визначення кінцевого результату прибутку необхідно вести ефективний облік витрат, який сприятиме зростанню конкурентоспроможності продукції та стане реальним досягненням довгострокового економічного зростання суб'єктів господарювання.

Для збереження і покращення загальної прибутковості підприємства керівництво повинно знати розміри специфічних витрат і прибутків на будь-який момент по окремих видах продукції, по кожному цеху та по інших структурних підрозділах підприємства. Саме облік витрат і дає таку інформацію, допомагає контролювати витрати, встановлюючи критерії ефективності виробництва.

Система управлінського обліку є основним першоджерелом надходження інформації, відповідно до якої приймаються важливі управлінські рішення. Саме тому, створення оптимальної якісної системи обліку витрат загалом, і транзакційних витрат, зокрема, має досить вагоме значення.

Управління транзакційними витратами породжують проблеми обліку, аналізу, планування, контролю витрат, що сприяють збільшенню кінцевого результату діяльності суб'єкта господарювання – прибутку. В цей час розвиток ринкових відносин потребує деяких змін існуючих поглядів на управління транзакційними витратами з урахуванням особливостей економіки України, значних новацій, конкурентного середовища.

Для здійснення оцінки та аналізу транзакційних витрат необхідно:

1. Здійснити поділ транзакційних витрат підприємства на вимірювані та не вимірювані та визначити особливості їх формування;
2. Здійснити збір та обробку інформації про транзакційні витрати підприємства. На цьому етапі аналізується фінансова звітність, статті бухгалтерського обліку;
3. Визначити кінцеві результативні показники, на які здійснюють вплив транзакційні витрати підприємства (чистий прибуток (збиток), рентабельність продажів, ефективність виробничо-господарської діяльності тощо) та проаналізувати силу та характер такого впливу.

Управління транзакційними витратами, як системний процес потребує формалізації на основі розробки та впровадження моделей оцінки й прогнозування, оптимізації величини транзакційних витрат. З'являється необхідність виділення таких витрат у сумарних витратах суб'єктів господарювання. Необхідність їх вимірювання й управління ними визначили

актуальність дослідження трансакційних витрат як витрат підприємств і організацій, так як є значною частиною їх загальної суми і значно зменшують частину очікуваного прибутку.

Загалом можна визначити такі основні проблеми відображення в обліку трансакційних витрат:

1) трансакційні витрати розосереджені між різними обліковими об'єктами, що ускладнює їх узагальнення;

2) найбільш ефективним з позицій підтримання економічної стійкості підприємства вважається проведення аналізу трансакційних витрат не за фактичними даними, а очікуваними, прогнозними з метою оптимізації їх рівня;

3) значна частина трансакційних витрат має нелегальний характер і через ці причини взагалі не фіксується в офіційній системі вітчизняного бухгалтерського обліку, хоча здійснює суттєве навантаження на бізнес, наприклад, це стосується витрат на оплату “відкатів”, які виплачуються для сприяння в укладенні угод;

4) частина трансакційних витрат вітчизняних підприємств є неефективною за суттю, що зрозуміло без будь-якого додаткового аналізу, однак у суб'єкта господарювання взагалі відсутня можливість впливати на їх рівень [1].

В цілях ведення бухгалтерського обліку, для надання необхідної інформації для управлінського персоналу М.М. Шигун пропонує поділ трансакційних витрат на наступні види:

- 1) за відношенням до середовища виникнення (зовнішні та внутрішні);
- 2) за податковим визнанням (податкові та фінансові);
- 3) за частотою виникнення (разові та регулярні);
- 4) за характером господарських процесів [4].

Використання такого підходу передбачає необхідність наступних змін в діючій системі рахунків:

— здійснити перегрупування існуючих видів витрат у складі витрат за елементами в межах новоутворених груп;

— доповнити 8 клас рахунків групою трансакційних витрат за відповідними розрізами;

— змінити назву 8 класу рахунків на “Трансформаційні і трансакційні витрати”;

— виділити у складі витрат за елементами дві групи рахунків – трансакційні і трансформаційні витрати;

— доповнити розділ III “Елементи операційних витрат” Звіту про фінансові результати або Звіту про сукупний дохід показниками трансакційних витрат за відповідними розрізами.

Так, рахунок 86 може використовуватися в якості транзитного рахунку, як й інші рахунки 8 класу, через який проводяться обсяги понесених трансакційних витрат у кореспонденції з рахунками витрат 9 класу.

Ще одним не менш важливим варіантом застосування трансакційних витрат в системі бухгалтерського обліку є підхід Н.Г. Сапожнікової. Вона пропонує введення до системи рахунків суб'єктів господарювання синтетичного рахунку-екрану “Трансакційні витрати (узагальнюючий)”, який сприятиме їх накопиченню та здійсненню їх класифікації відповідно до певних вимог управління [3].

Облік витрат для цілей управління має чітко відокремлювати трансформаційні і трансакційні витрати, при тому у межах останніх можуть бути виділені ефективні та неефективні, контрольовані і неконтрольовані, релевантні та нерелевантні витрати тощо. Кожен суб'єкт господарювання самостійно може вдосконалювати управління власними трансакціями, а відповідно і трансакційними витратами на основі використання:

- централізації або децентралізації управління підприємством;
- вибору постачальників ресурсів;
- забезпечення організації збуту продукції, яку ним виготовлено;
- власних внутрішніх резервів;
- власного внутрішнього потенціалу;
- вибору організаційної форми;
- каналів неформальних взаємозв'язків з іншими суб'єктами господарювання [2].

Висновки. Таким чином, за результатами проведеного дослідження проаналізовано та виявлено теоретичні аспекти поняття трансакційних витрат, відображено проблеми застосування в системі бухгалтерського обліку та запропоновано запровадження їх до облікової практики шляхом впровадження нового рахунку. У зв'язку з тим, що поняття трансакційних витрат як з боку теорії, так і практики є досить новим у системі бухгалтерського обліку, у такому випадку варто приділяти значну увагу їх вивченню. Слід зауважити те, що останнім часом досить активно проводяться дослідження у сфері наукових розробок з метою удосконалення методології щодо відображення їх в обліку.

Вважаємо, що проблеми обліку, контролю і аналізу трансакційних витрат потребують подальшої уваги з боку вітчизняної науки і практики, і містять ще багато цікавого для пошуку резервів підвищення економічної стійкості суб'єктів господарювання, а отже, потребують подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Замазій О. В. Проблеми обліку трансакційних витрат у діяльності суб'єктів господарювання / О. В. Замазій // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. Выпуск 70 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://library.donntu.edu.ua/fem/vip70/70_14.pdf
2. Садовська І. Б. Сутність і класифікація трансакційних витрат як об'єкта обліку / І. Б. Садовська // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2009. – № 27. – С. 116–119.
3. Сапожникова Н. Г. Развитие методологии и практики корпоративного учета и отчетности. – Автореф. дис. д.э.н. – Воронеж, 2009 / [Електронний ресурс]. – Режим

доступу : <http://oldvak.ed.gov.ru/common/img/uploaded/files/vak/announcements/economich/2009/1901/SapozhnikovaNG.pdf>

4. Шигун М. М. Бухгалтерський облік трансакційних витрат: проблеми визначення поняття і класифікації / М. М.Шигун // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. — Серія:м Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. — Випуск 2(14). — Житомир : ЖДТУ, 2009. — С. 224-234.

5. Ющак Ж. М. Трансакційні витрати договірною процесу: облікове відображення / Ж. М. Ющак // Вісник ЖДТУ № 2 (52) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://eztuir.ztu.edu.ua/1408/1/43.pdf>.

М. В. Лунгол. Проблемы информационного обеспечения управления трансакционных издержек в системе бухгалтерского учета.

Определены отдельные проблемы формирования учетной обеспечения управления трансакционными издержками на предприятии, а также элементы трансакционных издержек, которые находят отражение в системе бухгалтерского учета в соответствии с методикой.

Ключевые слова: трансакция, трансакционные издержки, составляющие трансакционных издержек, счета для учета трансакционных издержек, бухгалтерский учет.

M. Lungol. Problems of information support of management of transactional expenses in system of accounting.

Separate problems of formation registration ensuring management of transactional expenses at the enterprise, and also elements of transactional expenses which find reflection in system of accounting according to a technique are defined.

Keywords: transaction, transactional expenses, components of transactional expenses, accounts for the accounting of transactional expenses, accounting.

УДК 005.3:657.471

**АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ
ВИТРАТАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ**

***Т. О. Кореновська, студентка обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – к.е.н., доцент Барішевська І. В.,
Миколаївський національний аграрний університет***

У статті узагальнено роль аналітичного забезпечення ефективного управління витратами діяльності підприємств. Висвітлено шляхи зниження витрат на виробництво продукції.

Ключові слова: аналіз, витрати, виробництво, управлінські рішення.

Постановка проблеми. Кожне підприємство намагається не тільки вижити на ринку, але й отримувати прибуток, для цього суб'єкти господарювання повинні правильно визначати витрати на виробництво продукції (робіт, послуг). Управління витратами передбачає управління

процесами та факторами, що впливають на формування витрат, їх рівень та склад, головне в якому – попередження нераціонального використання ресурсів.

Актуальність теми дослідження визначається важливістю аналізу витрат з метою удосконалення організації виробничого процесу, зниження собівартості продукції та підвищення обсягів реалізації продукції. Ефективна організація виробничого процесу та контролю за витратами повинна активно сприяти подальшій модернізації виробництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні та світі дослідження проблем аналізу витрат підприємства виявлено у працях вітчизняних та зарубіжних економістів, з-поміж яких: М.А. Болюх, Н.О. Гура., Г.М. Давидов, А.Ф. Дмитришин, А.Г. Загородній, Л.О. Кадуріна, Г.М. Колісник, Л.В. Нападовська, М.А. Нашкерська, О.Г. Пасемник, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, Ю.С. Цал-Цалко та інші. У наукових роботах цих вчених представлені шляхи зниження витрат суб'єктів господарювання. На сьогоднішній день не достатньо акцентовано увагу на ролі аналізу, як засобу управління виробництвом, тому в даній роботі пропонуємо звернути увагу саме на це.

Формування цілей статті. Мета дослідження полягає в узагальненні аналітичного забезпечення ефективного управління витратами підприємств на мікроекономічному рівні.

Виклад основного матеріалу досліджень. В сучасних умовах розвитку економіки в нашій країні все більше зростає роль витрат підприємства як невід'ємної складової виробничого процесу, що в свою чергу вимагає повного переосмислення теорії виробництва, починаючи з вхідних ресурсів і закінчуючи кінцевим продуктом, готовим до продажу [1]. Роль аналізу, як засобу управління виробництвом, зростає і цьому сприяють певні обставини:

- підвищення ефективності виробництва із зростанням дефіциту і вартості сировини;
- підвищенням науко- і капіталоємності виробництва;
- перехід до ринкових відносин;
- створення нових форм господарювання.

Для прийняття оптимальних управлінських рішень необхідно знати величину затрат і в першу чергу чітко розуміти інформацію про виробничі витрати. Аналіз витрат допомагає виявити ефективність і визначити оптимальний розмір витрат, перевірити якісні показники роботи, правильно встановити ціни, регулювати та контролювати витрати, планувати рівень прибутку та рентабельності виробництва [2].

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 “Витрати”, під витратами розуміють або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення чи

розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [3].

Процес виробництва являє собою сукупність господарських операцій, пов'язаних зі створенням готової продукції, виконанням робіт, наданням послуг. В процесі створення продукції визначається фактична виробнича собівартість, включаючи суму витрат на виготовлення продукції.

Собівартість продукції є одним з найважливіших показників діяльності підприємства. До виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) включаються: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; інші прямі витрати; загальновиробничі витрати (табл. 1).

Таблиця 1

Склад виробничої собівартості продукції

Види витрат	Склад витрат
прямі матеріальні витрати	вартість сировини та основних матеріалів, що утворюють основу виробленої продукції, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих виробів, допоміжних та інших матеріалів, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат.
прямі витрати на оплату праці	заробітна плата та інші виплати робітникам, зайнятим у виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат.
інші прямі витрати	всі інші виробничі витрати, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат, зокрема відрахування на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація, втрати від браку, які складаються з вартості остаточно забракованої з технологічних причин продукції (виробів, вузлів, напівфабрикатів), зменшеної на її справедливую вартість, та витрат на виправлення такого технічно неминучого браку.
загальновиробничі витрати	витрати на управління виробництвом (оплата праці апарату управління цехами, дільницями тощо; відрахування на соціальні заходи; витрати на оплату службових відряджень персоналу цехів, дільниць тощо); амортизація необоротних активів загальновиробничого призначення; витрати на утримання, експлуатацію та ремонт, страхування, операційну оренду основних засобів, інших необоротних активів загальновиробничого призначення; витрати на вдосконалення технології й організації виробництва; витрати на опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення та інше утримання виробничих приміщень; витрати на обслуговування виробничого процесу; витрати на охорону праці, техніку безпеки і охорону навколишнього природного середовища; інші витрати.

Джерело: авторська розробка з використанням [4]

В сучасних економічних умовах дозволити собі певною мірою ігнорувати облік, аналіз, планування та контроль витрат виробництва може лише підприємство-монополіст, доходи якого значно перевищують затрати, і для якого не має значення питання розробки цінової політики. З цієї причини собівартість продукції стала об'єктом наукових досліджень багатьох вчених, а її калькулювання – однією зі сфер, яка зазнала істотного реформування з прийняттям Національних стандартів бухгалтерського обліку.

Калькуляція – документ, в якому зібрані у певній логічній послідовності витрати на виробництво (виготовлення) чи збут тієї чи іншої продукції (робіт, послуг) [6]. Здебільшого цей документ має вигляд

спеціальної таблиці, що має назву калькуляційного листа. Калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) можна поділити на три етапи (табл. 2).

Таблиця 2

Етапи калькулювання собівартості продукції

Етапи	Характеристика етапу
1	вираховується собівартість всієї випущеної продукції в цілому
2	вираховується фактична собівартість по кожному виду продукції
3	вираховується собівартість одиниці продукції, виконаної роботи або наданої послуги

Джерело: авторська розробка з використанням [6]

Внутрішній управлінський аналіз є процесом інформаційно-аналітичного забезпечення адміністрації, керівництва підприємства в рамках системи управлінського обліку, він необхідний для: розробки стратегії розвитку підприємства і в цілому для реалізації ефективного менеджменту; для оцінки привабливості підприємства, з погляду зовнішнього інвестора, визначення позиції підприємства в національних і інших рейтингах; дозволяє виявити резерви і можливості підприємства, визначити напрями адаптації внутрішніх можливостей підприємства до змін умов зовнішнього середовища. Важливе значення в економічному аналізі виробничо-господарської діяльності відводиться аналізу витрат, який є елементом функції контролю, що становить, допомагає оцінити ефективність використання всіх ресурсів підприємства, зібрати інформацію для підготовки планів і прийняття раціональних управлінських рішень в області витрат [5].

Зниження собівартості продукції дозволяє підприємству знижувати ціну на свою продукцію до рівня цін підприємств-конкурентів або навіть нижче. Узагальнені шляхи зниження витрат на виробництво продукції наведено в табл. 3.

Проблема управління втратами виробничого підприємства полягає в тому, що з одного боку, необхідно прагнути до зниження собівартості, з іншого є ціла група витрат, зниження яких недопустимо (техніка безпеки, охорона парці, екологія). Загальна технологія виробництва на сьогодні створює ситуацію, в якій окремому підприємству важко досягти економічної переваги за рахунок технологічного удосконалення виробництва. Правильне регулювання витрат виробництва забезпечує підприємству перевагу над конкурентами [1].

Вибір основних оціночних показників залежить від обраної стратегії підприємства і способу формування конкурентних переваг його продукції на ринку. При стратегічній орієнтації на підвищення ринкової вартості підприємства основними оціночними показниками ефективності управління витратами мають бути показники вартості капіталу підприємства, обсяг дисконтованих грошових потоків, сума створеної на підприємстві цінності, відносні показники питомих витрат, які взаємопов'язані з показниками рентабельності і є зворотними до них [8].

Шляхи зниження витрат на виробництво продукції

Шляхи	Коментар
Підвищення технічного рівня виробництва	Зниження собівартості може відбутися при створенні автоматизованих систем керування, удосконаленні існуючої техніки та технології. Зменшуються витрати й у результаті комплексного використання сировини, застосування економічних заміників, повного використання відходів у виробництві.
Удосконалення організації виробництва й праці	Зниження собівартості може відбутися у результаті зміни в організації виробництва, формах і методах праці при розвитку спеціалізації виробництва, удосконаленні керування виробництвом і зменшення витрат на нього, поліпшення застосовування основних фондів, поліпшення матеріально-технічного постачання, скорочення транспортних витрат, інших факторів, що підвищують рівень організації виробництва
Зміна номенклатури, асортименту продукції ресурсів	При різній рентабельності окремих виробів (стосовно собівартості) зрушення в складі продукції, пов'язані з удосконалюванням її структури й підвищенням ефективності виробництва, можуть приводити й до зменшення й до збільшення витрат на виробництво. Вплив змін структури продукції на собівартість аналізується за змінними витратами по статтях калькуляції типової номенклатури.
Поліпшення використання природних ресурсів	Ураховується зміна складу і якості сировини, зміна продуктивності родовищ, об'ємів підготовчих робіт при видобутку, способів видобутку природної сировини, зміна інших природних умов. Ці зміни відбивають вплив природних умов на величину змінних витрат. Аналіз їхнього впливу на зниження собівартості продукції проводиться на основі галузевих методик видобувних галузей промисловості.
Розширення спеціалізації та кооперування	Повинні бути розроблені заходи, які підвищать ефективність діяльності суб'єкта господарювання. Зниження собівартості продукції означає економію упреждженої і живої праці та є найважливішим фактором підвищення ефективності виробництва та зростання накопичень.

Джерело: авторська розробка з використанням [7]

Висновки. Раціональне управління витратами є запорукою фінансової стабільності та стійкості у роботі вітчизняних товаровиробників. Правильна класифікація витрат – це невід'ємна умова успіху, тому аналіз дослідження поняття витрат є важливим, оскільки від їх обсягу залежить обсяг прибутку, який одержить підприємство.

Список використаних джерел

1. Самородова Н. М. Обліково-аналітичне забезпечення системи управління витратами підприємства / Н. М. Самородова, А. П. Кашпур // Науково-технічний збірник. - 2011. – № 98. – С. 310-315.
2. Скрипник М. І. Методи обліку витрат і методи калькулювання: сутність і співвідношення понять // Міжнародний збірник наукових праць. – 2008. – № 2 (14). – С. 202-206.
3. Формування обліково-аналітичного забезпечення управління витратами підприємств та їх об'єднань: монографія/ А. А. Пилипенко, І. П. Дзьобко, О. В. Писарчук; за заг. ред. докт. екон. наук, доцента Пилипенка А. А. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 344 с.

4. Аналіз витрат підприємства // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.allbest.ru/>

5. Пасемник О. Г. Роль облікової інформації в системі обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю в процесі прийняття управлінських рішень / О. Г. Пасемник, А.Ф. Дмитришин // Інноваційна економіка. – 2010. – № 16. – С. 105-109.

6. Калькулювання собівартості – основа управління виробничими затратами [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.bestreferat.ru/referat-214143.html>

7. Макаровська Т. П. Економіка підприємства : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. П. Макаровська – К. : МАУП, 2003. – 304 с. : іл. – Бібліогр. : с. 293-297

8. Піскунова Н. В. Аналіз витрат виробництва як важлива ланка ефективного управління промислового підприємства [Текст] / Н. В. Піскунова, М. Г. Федорець, К. С. Піскунова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2013. – Том 13. – С. 357-364. – ISSN 1993-0259.

Т. А. Кореновская. Аналитическое обеспечение эффективного управления затратами деятельности предприятий.

В статье обобщены роль аналитического обеспечения эффективного управления затратами деятельности предприятий. Освещены пути снижения затрат на производство продукции.

Ключевые слова: анализ, затраты, производство, управленческие решения

T. Korenovska. Analytical support effective cost management of enterprises.

The article summarizes the role of analytical support effective cost management of enterprises activities. Illuminated ways to reduce the cost of production.

Keywords: analysis, cost, production, management decisions

УДК 631.11:338.43

ТИПИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

***А. О. Лисенко, студентка обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – к.е.н., доцент Баришевська І. В.,
Миколаївський національний аграрний університет***

У статті проаналізовано категорії “розвиток” та “економічне зростання”, розглянуто типи розвитку сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: розвиток, економічне зростання, ринкова економіка, інноваційний розвиток, екстенсивний та інтенсивний типи розвитку.

Постановка проблеми. Ринкова економіка є динамічною і нестабільною, це проявляється в циклічному чергуванні піднесення і спадів. Підприємства конкурентоспроможними можуть бути лише ті, які досягають високого рівня ефективності виробництва. В сільському господарстві, як і в

інших галузях народного господарства, ця проблема може бути вирішена завдяки типу розвитку економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Велика кількість дослідників займалися і займаються дослідженням проблеми управління типами розвитку сільськогосподарських підприємств. Серед них такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: І. Ансофф, В.О. Василенко, Г.Я. Гольдштейн, П.Н. Завлін, С.М. Ілляшенко, С.Д. Ільєнкова, А.К. Казанцев, Л.Е. Мінделі, П.П. Микитюк, Ю.П. Морозов, А.О. Тріфілова, Р.А. Фатхутдінов, Н.І. Чухрай та ін. Але на сьогоднішній день в складних економічних умовах, необхідно детальніше приділити увагу типам розвитку сільськогосподарським підприємств.

Виклад основного матеріалу. Економічний розвиток неможливий без економічного зростання, в той час, як економічне зростання може відбутися і за умов відсутності економічного розвитку. Економічний розвиток – сукупність змін, які ведуть до появи нової якості і зміцнення житєвості системи, її здатність чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища.

Розвиток підприємства є достатньо складним поняттям, яке пропонується розуміти, як довготривалу сукупність процесів кількісних і якісних змін в діяльності підприємства, які призводять до поліпшення його стану шляхом збільшення потенціалу підприємства, адаптації до зовнішнього середовища та внутрішньої інтеграції, що сприяє підвищенню здатності підприємства протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища та його житєздатності.

С. Кузнец визначив економічне зростання як “...довгострокове збільшення здатності економіки забезпечити все більш різноманітні потреби населення з допомогою все більш ефективних технологій і відповідних їм інструкційних та ідеологічних змін” [1].

Можна сказати, що економічне зростання є переважно кількісним показником, а економічний розвиток є якісним параметром і логічним продовженням економічного зростання. Його основою є поява нових технологій і нововведень, сфер збуту, якісна зміна структури економіки, що супроводжується зростанням добробуту населення.

На розвиток сільськогосподарських підприємств впливає через фактори виробництва є визначення його економічного типу як відображення певного динамічного співвідношення між зміною в часі величини авансового капіталу й обсягу виробництва валової продукції. Залежно від рівня впливу кожного з виробничих факторів на приріст валової продукції впливає: екстенсивний, інтенсивний, інноваційний тип розвитку аграрного підприємства.

Екстенсивний тип розвитку забезпечується за рахунок кількісного збільшення обсягів функціонуючих факторів виробництва і практично за збереження незмінними їх попередніх техніко-технологічних параметрів. Отже екстенсивний тип розвитку має місце тоді, коли підприємства отримують приріст продукції лише за рахунок приросту ресурсів. За недостатній забезпеченості господарства ресурсами найчастіше

спостерігається переплетіння інтенсивного й екстенсивного типів відтворення. Це – об'єктивний процес розвитку виробництва. У даному випадку істотного підвищення ефективності можна досягти за умови, коли інтенсивний тип відтворення переважає над екстенсивним, тобто коли має місце переважно інтенсивний тип розвитку, за якого частка приросту продукції за рахунок поліпшення використання авансованого капіталу перевищує частку її приросту, одержану завдяки збільшенню його розміру.

Переважно екстенсивний тип розвитку формується в тих підприємствах, де має місце зворотне співвідношення ступеня впливу цих факторів. Такий тип розвитку виправданий, коли підприємству необхідно в короткі строки збільшити виробничі ресурси, насамперед за рахунок розширення пасивної частини основних виробничих фондів, віддача від яких настає з певним запізненням (лагом). За умови, що приріст продукції досягається однаковою мірою за рахунок приросту авансованого капіталу і підвищення ефективності його використання, виникає зрівноважений тип розвитку.

Якщо приріст продукції підприємство одержує лише завдяки підвищенню ефективності використання авансованого капіталу, то в ньому сформувався інтенсивний тип розвитку як найефективніший серед інших названих типів відтворення. Більше того, з насиченням ресурсів до оптимального рівня – це єдино можливий тип розвитку, якому розумної альтернативи немає. При високому рівні розвитку продуктивних сил і впровадженні досягнень науково-технічного прогресу у виробництво можлива така модифікація цього типу розвитку, за якої збільшення виробництва продукції і підвищення прибутковості досягаються при зменшенні розміру авансованого капіталу на одиницю земельної площі.

Отже, інтенсивний тип розвитку – це розширення виробництва на основі якісного поліпшення всіх його факторів, тобто раціональне використання всього виробничого потенціалу.

Під інноваційний розвиток економіки розуміють зростання її показників, що забезпечується за рахунок реалізації інноваційних проектів і впровадження нововведень у виробництво, забезпечуючи при цьому приріст валового внутрішнього продукту в основному за рахунок реалізації наукоємної продукції, товарів і послуг [2].

На думку Н.І. Чухрай, інноваційний розвиток підприємства – це досягнення стратегічних цілей і завдань підприємства через формування й реалізацію його інноваційного потенціалу. Інноваційний розвиток охоплює не тільки вузівську сферу, а й всі напрямки діяльності підприємства (маркетинг, фінанси, персонал) [3].

Інноваційний розвиток визначають як процес господарювання, що опирається на постійний пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємства в непостійних умовах зовнішнього середовища в рамках обраної місії й прийнятої мотивації діяльності і який пов'язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту.

Висновки. Аграрним підприємствам, як зазначалося, притаманні три типи розвитку – екстенсивний, інтенсивний та інноваційний. Розвиток же передбачає певне зростання, а саме: при екстенсивному – за рахунок збільшення виробничих ресурсів; при інтенсивному – за рахунок збільшення рівня якісного використання ресурсів; при інноваційному – за рахунок інноваційних факторів виробництва, які можуть і не передбачати збільшення ресурсів.

При екстенсивному розвитку збільшується валова продукція, як основного результативного показника типу відтворення, здійснюється за рахунок нарощування обсягів витрат виробництва. Однак у довгостроковому перспективі цей шлях обмежений, тому що деякі фактори виробництва, зокрема земельні ресурси, є обмеженими. Тому виникає необхідність або банкрутства, або інтенсивного розвитку, тобто якісного вдосконалення технічних, технологічних, економічних та інших систем.

Конкурентоспроможність аграрного підприємства визначається як концентрований вираз сукупності його ресурсного потенціалу, напряму та диверсифікації виробництва, частоти та ефективності застосування новітніх технологій, організації, управління та обсягів реалізації продукції на ринку.

На сучасному етапі основним конкурентозабезпечуючим фактором розвитку економічних систем є інноваційний тип розвитку. Основою інноваційного розвитку є інновації у вигляді нової техніки і технології, нової мотивації та організації праці й виробництва, інноваційними засобами досягнення цілей, можливостями відтворення інноваційної спрямованості на збалансованій основі.

Список використаних джерел

1. Федулова Л. І. Інноваційна економіка: підручник для студ. вищ. навч. закл. / Л. І. Федулова. – К. : Либідь, 2006. – 480 с.
2. Сирцева С. В. Інноваційний потенціал як складова економічного потенціалу сільськогосподарського підприємства / С. В. Сирцева. – Вісник аграрної науки Причорномор'я, 2008. – № 4 (47). – С. 115-121.
3. Черноіванова Г. С. Особливості інноваційного розвитку підприємства в сучасних умовах України [Електронний ресурс] / Г. С. Черноіванова. – Режим доступу : http://eprints.kname.edu.ua/16535/1/64-70_Черноіванова_ГС.pdf

А. О. Лысенко. Типы развития сельскохозяйственных предприятий.

В статье проанализированы категории “развитие” и “экономический рост”, рассмотрены типы развития сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: развитие, экономический рост, рыночная экономика, инновационное развитие, экстенсивный и интенсивный типы развития.

A. Lysenko. The types of agricultural enterprises.

The article analyzes the category of “development” and “economic growth”, considered the types of agricultural enterprises.

Keywords: development, growth, market economy, the development of innovative, extensive and intensive type of development.

УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*О. О. Заволока, студентка обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – к.е.н., доцент Баришевська І. В.,
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті розглянуто, основні теоретичні обґрунтування ефективності управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі. Проведено аналіз виявлення можливостей щодо їх оптимізації.

Ключові слова: ресурсний потенціал, управління, ефективне управління ресурсним потенціалом.

Постановка проблеми. В умовах сучасної ринкової економіки України ресурсний потенціал розглядають як економічну основу, яка реально розвине сільськогосподарське підприємство. Раціональне управління ресурсним потенціалом сільськогосподарського підприємства досягається у зв'язку ефективного його використання для отримання оптимального кінцевого результату у вигляді виробництва продукції високої якості. Головною передумовою забезпечення розвитку сільськогосподарського підприємства є підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом.

Підвищення управління ресурсним потенціалом, забезпечення його раціонального використання значною мірою пов'язано з проведенням якісних змін у складі ресурсів та з підвищенням ефективності в їх управлінні. Ресурсам сільськогосподарського підприємства повинно бути притаманно відповідні функціональні характеристики, в основі яких буде лежати забезпечення їх дефіцитних властивостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо управління ресурсним потенціалом сільськогосподарського підприємства розглядалися у наукових публікаціях таких вітчизняних вчених, як: В.В. Бобко [1], О.М. Вишневською [2, 3], В.П. Галушко, М.В. Гладій, О.О. Клокар, С.В. Рибалко, П.Т. Саблук, В.К. Савчук, І.Н. Топіхою, О. Ульяновченку [5] та іншими науковцями. Дослідження цих вчених спрямовані на обґрунтування шляхів відновлення ресурсів управління сільськогосподарського підприємства, але не розглянуто, методологію та можливість оптимізації управління ресурсів сільгосппідприємства.

Мета роботи. Метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування ефективності управління ресурсним потенціалом в сільськогосподарському підприємстві і виявлення можливостей щодо оптимізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах ринкових економічних відносин варто звернути увагу на єдиний теоретико-методологічний підхід до дослідження процесу управління ресурсним потенціалом сільськогосподарського підприємства.

Для кращого розвитку ресурсного потенціалу господарств, районів, областей і держави необхідно їх виокремити як самостійний об'єкт управління. Матеріальною базою ресурсного потенціалу вважаються певні види ресурсів з певними властивостями біологічними, фізичними та функціональними. В основі ресурсного підходу лежить той очевидний факт, що кожне підприємство володіє різноманітними ресурсами, які воно може вибирати на ринку факторів виробництва і комбінувати у відповідності зі своїми можливостями [2].

Значна кількість сільськогосподарських підприємств більшості галузей економіки знаходяться в наш час, не в кращому становищі, що свідчить про неефективний, незбалансований розвиток аграрних підприємств і вимагає пошуку можливих шляхів подолання кризового стану і створення умов для досягнення ефективного розвитку всіх господарств. Тому основної уваги в цій ситуації набуває питання ефективного управління ресурсним потенціалом сільськогосподарських підприємств.

Ресурсний потенціал можна охарактеризувати як матеріальну умову для відтворення просторових (земельних), трудових і матеріально-технічних ресурсів і як сукупність збалансованих факторів для ефективного функціонування підприємств з урахуванням організаційних, галузевих, виробничих і регіональних особливостей[3].

Управління – свідомий вплив на процес, об'єкт чи систему для збереження їхньої стійкості або переведення з одного стану в інший відповідно до визначених цілей [4].

Управлінський потенціал – це навички та здібності керівників усіх рівнів управління щодо формування, організації, створення належних умов для функціонування та розвитку соціально-економічної системи підприємства [4].

Отже, можемо сказати, що управління підприємством можна тлумачити як процес впливу, а загалом як система управляючих суб'єктів, об'єктів, якими управляють на господарствах. Тому, управління підприємством повинно означати створення єдиної, ефективно, чітко функціонуючої системи з певними мотивованими цілями.

Під час управління ресурсним потенціалом сільськогосподарських підприємств задіяно більшість ресурсів таких як: матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових, які здатні задіяти робітників сільськогосподарського підприємства ефективно використовувати зазначені ресурси для виконання своєї місії, досягнення поточних та стратегічних цілей сільськогосподарського підприємства являє собою ресурсний потенціал підприємства.

Ресурсний потенціал сільськогосподарського підприємства можна віднести відповідно за такими критеріями:

- реальними можливостями підприємства в тій чи іншій сфері діяльності (включаючи і нереалізовані можливості);

- обсягом ресурсів, як залучених, так і тільки підготованих до використання у виробництві;
- здатністю кадрів (менеджерів) використовувати ресурси, вміння розпоряджатися ресурсами підприємства;
- формою підприємництва та відповідною організаційною структурою підприємства [4].

Отже, управління ресурсним потенціалом підприємства, можна віднести до складного процесу, який розглядається як процес прийняття і здійснення управлінських рішень, зосереджених на ефективне використання, підвищення та оптимізацію ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства з метою досягнення зазначених цілей.

Управління ресурсним потенціалом можна розподілити за відповідними задачами, які у свою чергу поділяються на: формування, використання та відтворення. Формування ресурсного потенціалу відбувається як процес ідентифікації та створення напрямків підприємницьких можливостей, його структуризації й побудови певних організаційних форм для стабільного розвитку та ефективного ресурсного відтворення.

Використання ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства відбувається як процес залучення у роботу ресурсів, виявлених під час формування ресурсного потенціалу.

Відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства орієнтовано на постійне поновлення виробництва продукції з меншою ресурсоемністю та вищою якістю продукції, що є необхідною складовою загальної структури ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства [4]. Нами на рисунку 1 представлено модель управління ресурсним потенціалом сільськогосподарського підприємства [5].

Зазначимо, що серед основних напрямків удосконалення форм і методів управління ресурсами сільськогосподарського підприємства головне місце належить формуванню інформаційного забезпечення сільгосппідприємства та підвищенню наукового рівня планування. Так же, до інших засобів удосконалення управління ресурсами аграрного сектору можна віднести створення відповідної системи мотивації кадрів, застосування інноваційного підходу до управління ресурсами підприємства, який дозволить втілити науково-технічні досягнення у виробничу діяльність господарства.

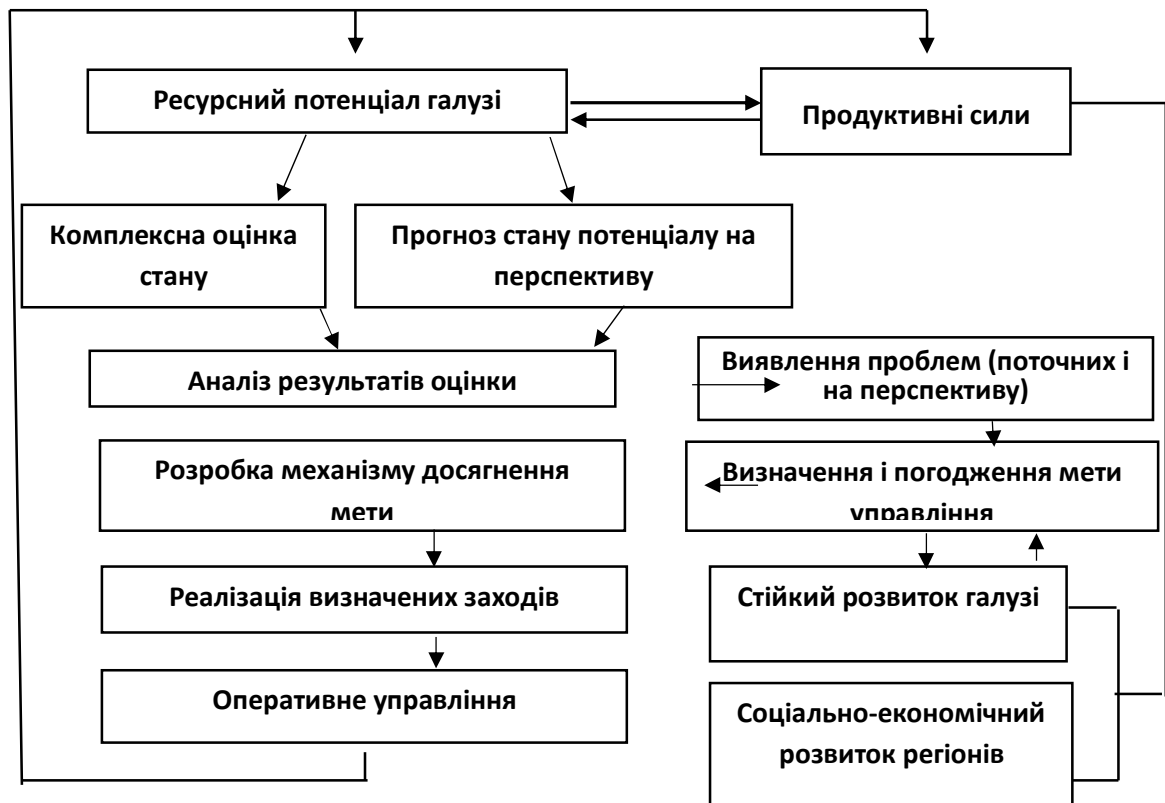

Рис. 1. Модель управління ресурсним потенціалом сільськогосподарського підприємства

Джерело: представлено автором на основі опрацьованих літературних джерел

Таким чином необхідно розробити модель ефективності управління ресурсним потенціалом сільськогосподарського підприємства, яка складається наступних складових:

- провести розрахунок складових ресурсного потенціалу підприємства (для цього потрібно визначити ефективність управління економічними ресурсами аграрного сектору необхідно провести оцінку відповідних складових ресурсного потенціалу);
- аналіз та оцінка показника прибутку та інноваційного розвитку підприємства (потрібно провести аналіз стану господарства за відповідними показниками);
- визначити рейтингову оцінку ресурсів внутрішнього середовища аграрного сектору;
- провести розрахунок складових ресурсного потенціалу аграрного сектору за визначеними показниками;
- розрахунок загального обсягу ресурсного потенціалу аграрного сектору як інтегрального показника [1].

Таким чином, у результаті нашого дослідження, нами обґрунтовано, що особливістю ефективного управління ресурсним потенціалом є, насамперед, оцінювання ефективності використання ресурсів підприємства, де відповідно порівнюється корисний результат діяльності підприємства з витратами на отримання цього результату (корисний результат може розглядатися у вигляді прибутку підприємства).

Висновок. Можемо зробити підсумок, що при дослідженні теоретичного обґрунтування ефективності управління ресурсним потенціалом в сільськогосподарському підприємстві і виявлення можливостей щодо оптимізації, ми дійшли до такого, що кожне сільськогосподарське підприємство повинно самостійно формувати свій ресурсний потенціал, що дозволить йому закріпити індивідуальні особливості і визначити перспективи розвитку на майбутнє. Тому, щоб забезпечити стабільність діяльності сільськогосподарського підприємства в першу чергу потрібно оцінити ефективність управління ресурсним потенціалом, відповідно врахування такої оцінки дозволить ефективно впливати на поточний стан та тенденції розвитку сільськогосподарських підприємств, встановлювати розміри та напрями змін, виявляти більш вагомі фактори такого зростання, складати прогнози й плани подальшого вдосконалення процесів відтворення, використання та управління ресурсним потенціалом. Таким чином, ресурсний потенціал в процесі такого оцінювання повинен бути досягнений зазначених цілей, за допомогою відповідних методів і способів.

Список використаних джерел

1. Бобко В. В. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу в аграрному секторі: автореферат / В. В. Бобко. – Харків, 2006. – 22 с.
2. Вишневська О. М. Ресурсний потенціал підприємництва / О. М. Вишневська // Економіка АПК. – 2008. – № 12. – С. 32-37.
3. Вишневська О. М. Ресурсний потенціал підприємств сільських територій / О. М. Вишневська : [монографія]. – Миколаїв, 2009. – 248 с.
4. Лебеденко О. В. Управління ресурсним потенціалом підприємства / О. В. Лебеденко, В. М. Суховой. – Дніпропетровськ, 2008. – 84 с.
5. Ульяновченко О. В. Управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі / О. В. Ульяновченко. – Київ, 2008. – 246 с.

О. О. Заволока. Управление ресурсным потенциалом сельскохозяйственных предприятий.

В статье рассмотрены основные теоретические обоснования эффективности управления ресурсным потенциалом в аграрном секторе. Проведен анализ выявления возможностей по их оптимизации.

Ключевые слова: ресурсный потенциал, управление, эффективное управление ресурсным потенциалом.

O. Zavaloka. Management of resource capacity of the agricultural enterprises.

In article the main theoretical justifications of effective management of resource potential in agrarian sector are considered. The analysis of identification of opportunities for their optimization is carried out.

Keywords: resource potential, management, effective management of resource potential.

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Т. П. Белоусова, студентка обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – к.е.н., доцент Баришевська І. В.,
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті розкрито теоретичні основи управління соціальним розвитком персоналу, визначено, що соціальний розвиток персоналу неможливо уявити без належного соціального розвитку організації в цілому, вказано основні функції управління розвитку персоналу, досліджено процес формування стратегії соціального розвитку персоналу.

Ключові слова: управління соціальним розвитком персоналу, соціальний розвиток, гуманізація праці, персонал.

Постановка проблеми. Становлення в Україні соціально орієнтованої ринкової системи господарювання зумовлює необхідність удосконалення соціально-трудових відносин, соціальної сфери. Позитивний соціально-психологічний клімат у колективі, широкі соціальні гарантії, у тому числі, гарантії зайнятості, розвинена соціальна інфраструктура, можливості реалізації кар'єрного, професійного росту, наявність команди однодумців, що розділяють корпоративні цілі, культуру безпосередньо впливають на розмір прибутку підприємства.

Посилення уваги до соціального розвитку колективу підприємства викликane тим, що спостерігається стійке збільшення значення соціальних факторів у підвищенні економічної ефективності виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні проблеми управління соціальним розвитком колективів підприємств розглядаються на теоретичному, методологічному та практичному рівнях у роботах вітчизняних учених Валового Д., Гриньової В., Дороніної М., Колот А., Кошанова А., Лисенка Ю., Олесневича Л., Пономаренка В., Продіуса І., Удальцової М., Файнбурга З., Фролова С., Шепеля В., Щьокіна Г., та інших. В західній літературі ці питання розглядаються в роботах: Даля Р., Коуза Р., Маркса К., Марра Р., Милля Дж. С., Мюрдаля Г., Стиглица Дж. та інших. Відсутність стратегічної спрямованості в системі менеджменту соціального розвитку колективу веде до зниження ефективності управління цими процесами, зменшує гнучкість і здатність до адаптації підприємств у мінливому ринковому середовищі.

Необхідність подальшої розробки проблем управління соціальним розвитком колективів підприємств зумовила актуальність теми даної статті.

Формування цілей статті. Метою дослідження є обґрунтування основних теоретичних основ управління соціальним розвитком підприємства, дослідження стану та умов соціального розвитку.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з підвищенням ролі людини у виробництві, необхідністю гуманізації праці та все більшим зростанням важливості неекономічних чинників успіху організації в конкурентному середовищі все більше організацій звертають увагу на забезпечення соціального розвитку персоналу. На сьогодні ні в наукових, ні в практичних колах не існує єдиного підходу до розуміння сутності соціального розвитку персоналу, його складових. У той же час, усе більше дослідників приходять до думки, що саме він (соціальний розвиток) дозволяє організації вирішувати з найменшими витратами багато проблемних питань не тільки у сфері управління персоналом, а й у сфері ефективного функціонування організації в цілому.

Соціальний розвиток персоналу являє собою процес удосконалення умов гуманізації праці та якості трудового життя, а також накопичення та прирощення соціального капіталу організації. З даного визначення випливає, що в організаціях, які проводять відповідні заходи, працівник розглядається не як ресурс, а як особистість.

Гуманізація праці – це вдосконалення управління трудовою діяльністю з метою надання працівникам можливості розкриття власних продуктивних резервів, особливо інтелектуальних та психологічних.

Гуманізація праці передбачає ряд напрямів її розвитку:

- а) безпеку – працівник на робочому місці не повинен відчувати загрозу власному здоров'ю, доходам, забезпеченості роботою в майбутньому та ін.;
- б) справедливість – частка кожного співробітника, виражена у вигляді доходу, має відповідати його внеску в досягнення організації;
- в) самоактуалізацію особистості – праця повинна бути організована таким чином, аби забезпечити розкриття в професійній діяльності індивідуальних особливостей працівника;
- г) демократію – самоуправління та участь працівників у розподілі прибутків та інвестиційній політиці [1].

Соціальний розвиток персоналу неможливо уявити без належного соціального розвитку організації в цілому. Соціальний капітал як складова соціального розвитку персоналу дозволяє швидко й ефективно координувати діяльність людей, мобілізувати їх на досягнення організаційних цілей, забезпечує оперативність передачі інформації. Розвиненість соціального капіталу:

- знижує частоту проявів поведінки, що відхиляється від норми, випадків порушення трудової дисципліни, несумлінне ставлення до праці, робить зайвим поточний зовнішній контроль за персоналом;
- збільшує віддачу від фізичного, фінансового та людського капіталу, дозволяє скорочувати витрати на контроль, навчання, професійну адаптацію та інформування персоналу.

Слід відмітити, що соціальний розвиток персоналу через усі свої складові значно впливає на ефективність управління діяльністю (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив соціального розвитку на ефективність діяльності управління

Складова соціального розвитку персоналу	Функція	Спосіб впливу
Гуманізація праці	Підвищення ролі працівника в управлінні	Створення умов для розкриття й реалізації працівниками власних продуктивних сил і можливостей на робочому місці
Якість трудового життя	2.1.Фактор людського розвитку	Надання роботи, яка вимагатиме постійного розвитку та вдосконалення. Створення умов для самореалізації та самовираження
	2.2. Стимулююча	Посилення задоволеності від роботи та підвищення віддачі від кожного працівника
	2.3.Економічного зростання	Установлення відповідності рівня оплати праці реальній вартості робочої сили
Соціальний капітал	3.1.Інформаційний канал	Підвищує доступність до достовірної і, можливо, унікальної, не доступної з інших джерел, інформації
	3.2. Розвитку	Відкриває доступ до різних ресурсів, знижує трансакційні витрати
	3.3. Об'єднання	Сприяє виникненню згуртованих груп спеціальних інтересів, здатних відстоювати свої погляди

Джерело: побудовано за даними [4]

Управління соціальним розвитком персоналу – це сукупність методів та способів, процедур та технологій, які дозволяють забезпечити його прогресивний характер. Для ефективного управління соціальним розвитком персоналу слід дотримуватися наукового підходу, знати закономірності та багатоваріантність перебігу соціального розвитку, уміти здійснювати аналітичні розрахунки в даній сфері [3]. До складу основних складових системи управління соціальним розвитком персоналу підприємства необхідно віднести:

- 1) цілі та завдання управління;
- 2) організаційну структуру;
- 3) функції, принципи та методи управління соціальним розвитком;
- 4) сам процес управління;
- 5) ресурсне забезпечення процесу управління соціальним розвитком персоналу.

Мета управління соціальним розвитком персоналу полягає в забезпеченні його прогресивного характеру для досягнення стратегічних цілей організації в максимально короткі терміни і з найменшими витратами ресурсів. Виходячи з цього, основні завдання управління соціальним розвитком персоналу полягають у вдосконаленні та максимально можливому використанні всіх його складових одночасно.

До основних функцій управління соціальним розвитком персоналу належать:

- аналіз показників, що характеризують соціальний розвиток працівників;
  - оцінка рівня соціального розвитку співробітників на основі інтегрального показника;
  - прогнозування та планування рівнів основних показників, що характеризують соціальний розвиток працівників;
  - організація управління соціальним розвитком;
  - мотивація соціального розвитку персоналу (зовнішня та внутрішня);
- контроль виконання планових показників, що характеризують соціальний розвиток персоналу та реалізації соціальних заходів [4].

Реалізація основних функцій управління соціальним розвитком персоналу організації спрямована на забезпечення ефективності управління цим шляхом обґрунтування управлінських рішень щодо вдосконалення показників внутрішнього соціального середовища.

Внутрішнє середовище підприємства складається з людей, техніки, технології, інформації, організації виробництва і управління тощо і з таких основних підсистем: соціальної; технологічної; виробничо-технічної; економічної; інформаційної; організаційної; фінансової; маркетингової, комерційної; науково-інноваційної тощо.

Не дивлячись на важливість усіх складових внутрішнього середовища підприємства, необхідно відзначити, що підприємство – це, передусім, колектив працюючих на ньому людей, головне його багатство.

Від їхніх здібностей, освіти, кваліфікації, досвіду, ставлення до праці, поведінки тощо залежать у кінцевому рахунку імідж фірми, якість продукції, результати роботи підприємства. Будь-яке підприємство – непроста соціально-економічна система, що складається з безлічі підсистем, які створюють єдиний соціальний економіко-технічний комплекс. Тому всі підсистеми (соціальна, економічна, технічна, організаційна тощо) взаємопов'язані і взаємозумовлені, однаково важливі і разом утворюють внутрішнє середовище підприємства.

Стратегія соціального розвитку як одна з функціональних стратегій підприємства має важливе значення, оскільки передбачає заходи щодо соціального розвитку і захисту персоналу підприємства в процесі здійснення стратегічних змін. Стратегія соціального розвитку має відігравати одну з ключових ролей у загальному управлінні підприємством, оскільки всі управлінські рішення стратегічного характеру, які прямо чи опосередковано впливають/можуть вплинути на персонал, мають оцінюватися ще на етапі їх підготовки крізь призму саме соціального розвитку.

Розробка стратегії соціального розвитку персоналу складається з чотирьох стадій, кожна з яких містить ряд етапів (рис. 1).

Розробка стратегії соціального розвитку персоналу підприємства та послідовна її реалізація забезпечують підприємству більшу стійкість до

впливу зовнішнього середовища, збільшуючи як його соціальний, так і загальний потенціал, а також можливості щодо їх реалізації.

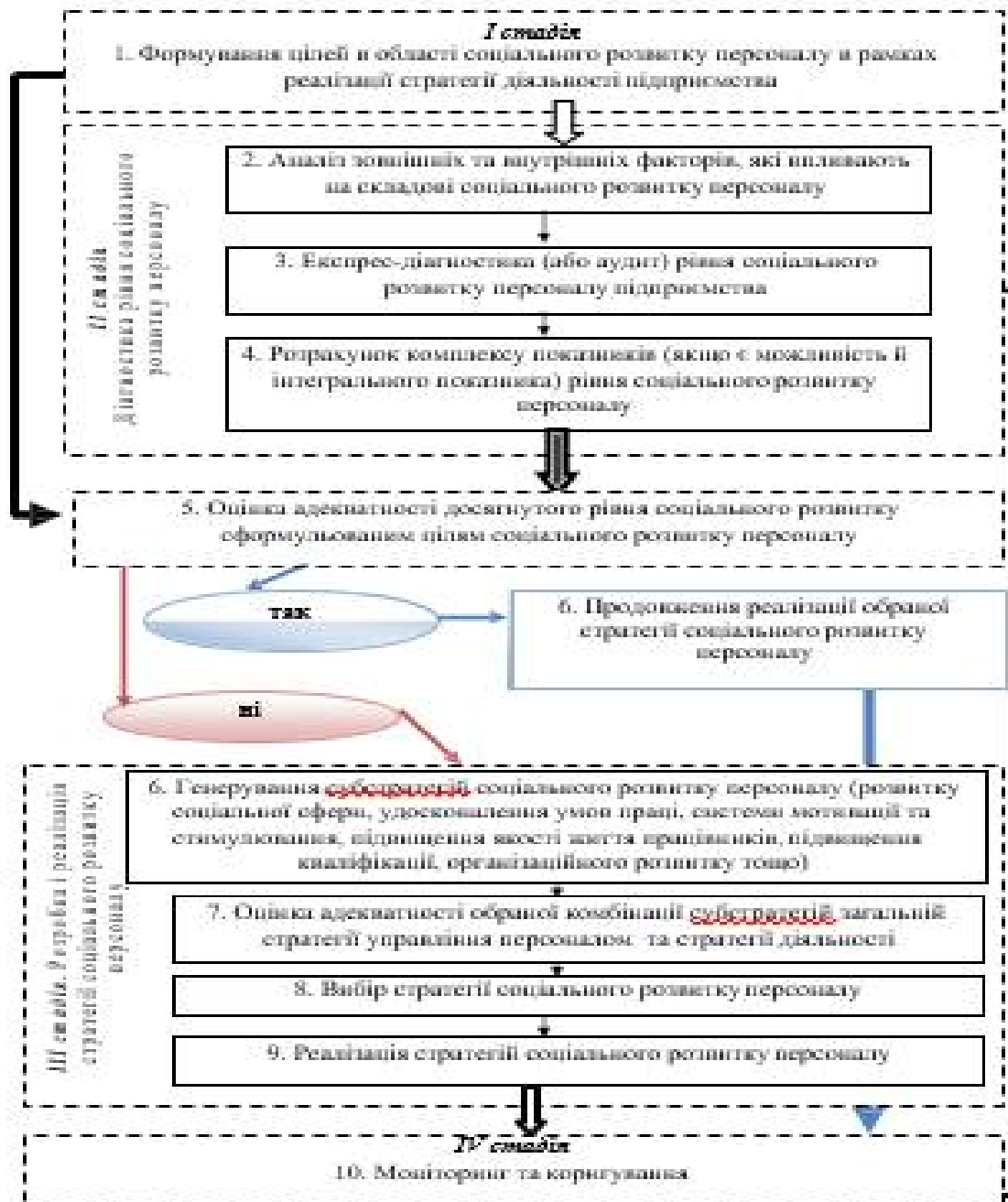

Рис. 1. Процес формування стратегії соціального розвитку персоналу

Висновок. Отже, розвиток персоналу є необхідною умовою функціонування будь-якого підприємства, особливо в умовах сучасних змін у вимогах до професійних знань на тлі науково-технічного прогресу. Розвиток персоналу повинен бути безперервним, включаючи в себе професійне навчання і підвищення кваліфікації. Професійний розвиток працівників є важливим фактором зростання кадрового потенціалу та успішної діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Дороніна М. С. Управління економічними і соціальними процесами підприємства. Монографія. - Х: Вид. ХДЕУ, 2010. – 432 с.
2. Управління розвитком персоналу : навчальний посібник / Т. П. Збрицька, Г. О. Савченко, М. С. Татаревська. За заг. ред. М. С. Татаревської. – Одеса: Атлант, 2013. – 427 с.
3. Балабанова Л. В. Управління персоналом // [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://b-ko.com/book_75.html
4. Савченко В. А. Управління розвитком персоналу : навч. посібник. – К. : КНЕУ, 2002 р. – 148 с.

Т. П. Белоусова. Социальное развитие персонала сельскохозяйственных предприятий.

В статье раскрыты теоретические основы управления социальным развитием персонала, определено, что социальное развитие персонала невозможно представить без должного социального развития организации в целом, указаны основные функции управления развития персонала, исследован процесс формирования стратегии социального развития персонала.

Ключевые слова: управление социальным развитием персонала, социальное развитие, гуманизация труда, персонал.

T. Belousova. Social development personnel of the agricultural enterprises.

The article deals with the theoretical basis of social development management personnel determined that the social development of the staff can not be imagined without proper social development of the organization as a whole, shows the main functions of management personnel, to study the process of formation of social development personnel strategy.

Keywords: management of social development personnel, social development, humanization of work, the staff.

УДК 657.3

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЯКОСТІ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

***Т. С. Пономаренко, студентка обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник - к.е.н., доцент Баришевська І. В.,
Миколаївський національний аграрний університет***

Розглянуто поняття якості облікової інформації, виявлено основні якісні характеристики та чинники, які впливають на якість фінансової інформації.

Ключові слова: якість облікової інформації, бухгалтерський облік, бухгалтерська оцінка, управління підприємством, оцінка.

Постановка проблеми. Вибір управлінських рішень на підприємстві залежить від багатьох чинників, серед яких і облікова інформація. Якісна облікова інформація є основою ведення бухгалтерського обліку. На сьогодні

залишається актуальним питання якості облікової інформації, оскільки чітко продумана та правильно організована система обліку господарської діяльності дає змогу працівникам підприємства отримувати достовірну, своєчасну інформацію, на основі якої здійснюється прийняття управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вітчизняних та іноземних вчених займаються дослідженням питання проблем якості облікової інформації, з-поміж них: Н. Білуха, Ф.Бутинець, Б. Валуєв, М. Дем'яненко, Е. Демінг, Н. Дорош, В. Сопко, М. Пушкар. Розвиток понятійного апарату теорії якості облікової інформації більш детально розглянуто в працях М.І. Бондаря, О.М. Брадула, С.Ф. Голова, Ю.А. Кузьминського та ін. У той же час, вченими не сформовано єдине системне уявлення про теорію і методологію оцінки якості облікової інформації, не сформульовані принципи побудови системи регулювання якості та контролю якості облікової інформації, не розроблено систему показників якості облікової інформації.

Постановка завдання. Розвиток економіки України потребує змін в бухгалтерському обліку. В сільському господарстві також спостерігається недостатність методичного забезпечення системи обліку і звітності. Це в деякій мірі зумовлено специфікою виробництва і відносинами власності в АПК.

Основа змін обліку повинна полягати в зростанні ролі бухгалтерського обліку в управлінні.

Метою дослідження є розгляд сучасного стану бухгалтерського обліку, аналіз ефективності його здійснення, вивчення впливу бухгалтерського обліку на ефективність діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перед тим як визначити, що означає поняття якість облікової інформації, доцільним буде перш за все розібратися стосовно терміна «облікова інформація». Під обліковою інформацією розуміють інформацію, яка формується, акумулюється і оброблюється в рамках обліково-аналітичної системи підприємства на основі бухгалтерських і економічних методів та подається в упорядкованому і стандартизованому вигляді для розробки і обґрунтування окремих управлінських рішень. [1]

Якість облікової інформації обумовлює обґрунтованість прийняття управлінських рішень суб'єктами та учасниками підприємницької діяльності, є підставою для формування економічного мислення та свідомості суспільства, сприяє довірі до бухгалтерського обліку і фінансової звітності [2]. Показники якості інформації дозволяють її користувачам зрозуміти переваги та обмеження щодо використання даних рахунків бухгалтерського обліку та звітності, а також здійснювати правильну інтерпретацію та підвищувати надійність аналітичних досліджень.

У літературі існує два основних визначення якості облікової інформації. Виходячи з першого, якість облікової інформації – це критична

оцінка споживачами ступеня відповідності її властивостей і показників якості очікуванням та обов'язковим нормам у відповідності з її призначенням. А згідно з другим, це сукупність властивостей інформації, які визначають її здатність задовольняти певні потреби у відповідності з призначенням.

Якісні характеристики як економічну категорію, вчені почали розглядати під час створення міжнародних стандартів фінансової звітності, і саме в цьому документі вони мають повне обґрунтування і висвітлення. Виділяють чотири якісні характеристики фінансової інформації, а саме:

- доречність;
- достовірність;
- порівнянність
- дохідність.

Незважаючи на зростання попиту на облікову інформацію головною метою є не збільшення обсягів інформації взагалі, а збільшення обсягів інформації високої якості. Фактори, що впливають на якість інформації, можна поділити на такі групи (табл. 1). Категорія якості інформації є багатоаспектною категорією і визначається як система частинних визначень якості інформації, кожне з яких відображає окремий її аспект.

На якість облікової інформації впливають внутрішні та зовнішні чинники. До внутрішніх належать: використовувані засоби обробки первинних даних, організаційно-правова форма підприємства, інформаційні технології, кваліфікація працівників. До зовнішніх факторів відносять: рівень соціального розвитку суспільства, рівень технологічного розвитку суспільства, рівень міжнародної інтеграції, стан системи бухгалтерського та податкового обліку.

Таблиця 1

Фактори, які впливають на якість інформації

Назва	Характеристика
1	2
Національні	певні національні особливості формування облікової інформації та вимог, що висуваються до неї;
Політичні	фактори впливу на якість інформації політики країни, яка визначає структуру економіки і, відповідно, підходи до якості. Наприклад, за планової економіки якість інформації визначалась з орієнтацією на виробника, а за ринкової економіки вона переорієнтувалася на користувача
Технічні	якість інформації залежить від технічного рівня її виробництва. Розвиток інформаційних технологій дозволяє значно покращувати якість інформації
Економічні	якість інформації тісно пов'язана із її споживчою вартістю, як вже зазначалось (витрати на якість – її споживча вартість)
Соціальні	фактори впливу соціального середовища

Джерело: побудовано автором з використанням [3]

Якість облікової інформації визначається відповідно до потреб та вимог користувачів на основі низки критеріїв кожен з яких відображає окремий її аспект. Якісні характеристики інформації про господарські операції підприємства забезпечує система прийомів бухгалтерського обліку:

- документація,
- інвентаризація,
- оцінка,
- калькуляція,
- система рахунків,
- подвійний запис,
- баланс,
- звітність.

При оцінюванні якості облікової інформації використовуються наступні методи (табл. 2). Увага до оцінки якості облікової інформації зростає останнім часом у всьому світі і зокрема в Україні. Особливо гостро проблема оцінки якості облікової інформації постала у світлі реформування облікової системи і фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності. Якість інформації має піддаватися оцінці на всіх етапах формування облікової інформації.

Таблиця 2

Методи оцінювання якості облікової інформації

Назва методу	Визначення
1	2
1. Соціологічний метод	для отримання достовірних результатів потрібна науково обґрунтована система опитування споживачів, а також використання методів математичної статистики для збору і обробки інформації.
2. Експертний метод	використовується при вирішенні завдань оцінки якості облікової інформації в умовах кількісної невизначеності критеріїв якості і оснований на усередненні різними способами думок фахівців-експертів з досліджуваних питань.
3. Статистичний метод	значення показників якості облікової інформації визначають з використанням методів теорії ймовірності та математичної статистики
4. Нормативний метод	проводиться на основі вивчення законодавчих і нормативних документів, які використано для формування облікової інформації, а також стандартів, що регламентують бухгалтерський облік та порядок формування бухгалтерської (фінансової) звітності

Джерело: побудовано автором з використанням [4, 5]

Висновки. У даній статті проведено дослідження поняття якості облікової інформації, розглянуто основні якісні характеристики облікової інформації та чинники, що впливають на якість фінансової інформації, обґрунтовано цілі та завдання оцінювання якості облікової інформації відповідно до етапів управління, а також методичні підходи щодо оцінювання якості облікової інформації.

Реалізація методичного підходу до оцінки якості облікової інформації дозволяє визначити характер взаємин між показниками, що забезпечує можливість виявлення і вивчення слабких і сильних характеристик інформації з позиції задоволення інформаційної потреби користувача або групи користувачів.

Список використаних джерел

1. Бондар М. І. Бухгалтерський облік як інформаційна підсистема системи управління / М. І. Бондар // Вісник НУ "Львівська політехніка". – Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2012 – С. 380.
2. Бутинець Ф. Ф. Розвиток науки господарського контролю: проблеми теорії, методології, практики : монографія. – Житомир : ЖДТУ, 2011. – 290 с.
3. Бруханський Р. Ф. Облікова інформація у забезпеченні прийняття ефективних управлінських рішень стратегічного характеру / Р. Ф. Бруханський // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012 р. – Випуск 8 (34). – С. 267-270.
4. Крамаровский Л. М. Оценка качества бухгалтерского учета на предприятиях / Л. М. Крамаровский, В. Ф. Максимова. – М. : Финансы и статистика, 1990. – 158 с.
5. Фомин В. Н. Квалиметрия: Управление качеством. Сертификация : учеб. пособие / В. Н. Фомин. – М. : Ось-89, 2002. – 387 с.
6. Пахолок Р. Я. Характеристика облікової інформації та її значення для задоволення потреб користувачів / Р. Я. Пахолок // Львівська комерційна академія. 2008. – Випуск № 35. – С. 298-302.
7. Цилюрик Г. І. Напрямки поліпшення якості облікової інформації щодо формування та розподілу доходів / Г. І. Цилюрик // Облік і фінанси АПК. – 2009. – № 4. – С. 122-127.

Т. С. Пономаренко. Теоретические основы качества учетной информации и бухгалтерского учета на предприятии.

Рассмотрено понятие качества учетной информации, выявлены основные качественные характеристики и факторы, которые влияют на качество финансовой информации.

Ключевые слова: качество учетной информации, бухгалтерский учет, бухгалтерская оценка, управление предприятием, оценка.

T. Ponomarenko. Theoretical basis of quality of accounting information and accounting at the enterprise.

The article discusses the concept of quality of accounting information, the main quality characteristics and the factors that affect the quality of financial information.

Keywords: quality of accounting information, accounting, accounting assessment, management assessment.

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК НАПРЯМУ ПОКРАЩЕННЯ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

*О. С. Ланко, студентка обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – к.е.н., доцент Баришевська І. В.,
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті досліджено проблематику податкової безпеки, вплив на ефективність підприємства та необхідність формування облікової політики як інструменту управління оподаткуванням. Розкриті недоліки, що мають місце при формуванні облікової політики підприємств для цілей оподаткування.

Ключові слова: податкова система, податкова безпека, облікова політика, податки.

Гнучка податкова система є одним із найважливіших чинників сприятливості бізнес-клімату держави. Значення податкової безпеки багаторазово зростає в міру переходу до економіки, що формується на ринкових принципах і механізмах господарювання, а одним із найбільш ефективних інструментів, який може реально використовуватися з метою підвищення рівня податкової безпеки господарюючого суб'єкта є облікова політика.

Однак, розгляд більшості важливих проблем здійснюється з позицій бухгалтерського обліку без орієнтованості на цілі забезпечення податкової безпеки. У межах загальних питань визначення суті і складових облікової політики мало дослідженими є аспекти її впливу на забезпечення безпечного розвитку підприємств.

Метою статті є визначення місця і основних завдань облікової політики в системі управління податковою безпекою підприємств, а також необхідність формування її для сприяння ефективному розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність і складові забезпечення податкової безпеки підприємства досліджує О.В. Грачов; сутність умови забезпечення податкової безпеки Ю.Б. Іванов; питання, що стосуються механізму побудови та реалізації облікової політики підприємства досліджували В.А. Дерій та Ф.Ф. Пушкар.

Н.С. Крупей та І.А. Майбуров розглядають облікову політику для цілей оподаткування як документ, у якому платник податків повинен прописати ті всі правила і методи, якими він має намір керуватися при розрахунку і сплаті податків та зборів [1]. Ефективна та раціональна організація обліку розрахунків за податками, згідно з податковим законодавством, на підприємстві передбачає вибір оптимальної системи оподаткування, методичних прийомів, способів і процедур організації та ведення обліку розрахунків за податками та платежами.

Виявлено, що податкова безпека підприємства – це фінансово-економічний стан платника податків, що передбачає спроможність захищати економічні інтереси держави і протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, можливість реалізації і розвитку податкового потенціалу країни [2].

Сучасна податкова система формувалася за умов довготривалої кризи в державі, що суттєво відобразилося на кількості, структурі та якості податкових надходжень. Так, останніми роками основним джерелом бюджетної підтримки сільськогосподарських товаровиробників є непряма підтримка через застосування спеціальних режимів оподаткування.

Така зміна податкової політики безперечно негативно впливає на безпеку підприємств.

Поняття податкової безпеки є неоднозначним, оскільки з однієї сторони вона характеризує певний стан, що забезпечує захист інтересів платників податків та суб'єктів, що задіяні у розподілі ВВП, з другої – це певна властивість системи, що здатна забезпечити своєчасність виконання податковою системою своїх функцій та адекватність реагувати її на зміни податкової політики держави під впливом групи чинників; з третьої – здатність протистояти ризикам та небезпекам, оптимізувати, а за окремих умов, мінімізувати їх вплив на усіх учасників податкової безпеки [3].

Основну мету облікової політики в податковому контексті можна відокремлювати на підцілі: відносно податкової звітності – метою є якісне представлення інформації у фінансовій звітності, підвищення економічної стійкості за рахунок застосування таких методів обліку, що зменшують податкові ризики; відносно управлінської – представлення своєчасної і релевантної інформації для прийняття ефективних управлінських рішень і забезпечення на підставі цього зниження підприємницьких, господарських та інших ризиків, представлення достовірної інформації з метою зниження податкових ризиків і оптимізації суми податкових платежів з урахуванням консенсусу інтересів підприємства і державних інститутів в цілому [4].

Облікова політика підприємства для цілей оподаткування повинна вирішувати такі основні завдання:

- організаційно-технічні: організація ведення податкового обліку, розробка системи податкових реєстрів, розробка системи документообігу для формування показників податкових реєстрів тощо;
- вибір найбільш прийнятних для підприємства способів обліку, відносно яких існують альтернативи, передбачені податковим законодавством;
- висвітлення окремих питань щодо справляння податкових платежів, за якими існують протиріччя в нормативних актах або які взагалі не регламентовані законодавством.

Тому саме облікова політика має бути інструментом, який забезпечує оптимальну побудову всіх облікових підсистем, що спрямовані як на формування податкової, так фінансової і управлінської безпеки.

З прийняттям Податкового кодексу України здійснено певний крок щодо гармонізації бухгалтерського та податкового обліків. Даний процес

направлено на вирішення питання недопущення виникнення можливостей ухилення від оподаткування, оптимізації та звуження бази оподаткування.

Необхідність формування облікової політики для цілей оподаткування пояснюється також відмінністю норм податкового законодавства та П(С)БО щодо визначення та оцінки об'єктів бухгалтерського обліку та існуванням в податковому законодавстві альтернативних варіантів системи оподаткування господарюючих суб'єктів.

Диспропорції фінансової системи України значною мірою пояснюються високим рівнем ризиків та загроз несприятливої податкової системи, що пов'язані із формуванням податкового боргу та значного податкового навантаженням суб'єктів господарювання, дефіцитом місцевих бюджетів та децентралізації фінансових ресурсів, низьким рівнем податкових надходжень тощо.

Ефективна та раціональна організація бухгалтерського обліку на підприємстві розпочинається із розробки облікової політики, доцільно дослідити питання побудови облікової політики з позиції інструменту управління оподаткуванням.

Так, з січня поточного року набрали чинності ряд законів України, спрямовані на покращення умов ведення бізнесу в Україні, зокрема спрощення процедур реєстрації платників податків, забезпечення вільного і безоплатного доступу суб'єктів господарювання до інформації з державних реєстрів. Проте, поряд з досягненнями в удосконаленні процедури реєстрації та обліку платників податків залишається і ряд недоліків.

У напрямку удосконалення реєстраційних процедур платників податків основними кроками мають стати:

- доопрацювання програмного забезпечення державних реєстраторів з урахуванням особливостей ІС "Податковий блок", що підвищить якість інформаційних баз та прискорить пошук необхідної інформації;
- запровадження ідентичних структур даних в усіх органах державної влади, що забезпечить сумісність і взаємодію інформаційних систем та мереж [5].

Процес розробки облікової політики з акцентом на проблему підтримання податкової безпеки повинен забезпечувати вирішення щонайменш таких завдань:

- достовірного відображення інформації у фінансовій звітності, необхідне для всіх груп користувачів, як зовнішніх, так і внутрішніх;
- страхування підприємства від небезпек і загроз значної втрати коштів, зокрема пов'язаних із неповерненням дебіторської заборгованості або з неефективним вибором методів оцінки і обліку практично всіх фінансових інструментів, а також іншими аналогічними ситуаціями;
- накопичення достатніх коштів для підтримання достатнього технічного стану підприємства шляхом вибору оптимальних для різних груп об'єктів основних засобів методів нарахування амортизації;

- рівномірного відображення в обліку доходів і витрат, зокрема стосовно останніх шляхом створення забезпечень майбутніх витрат і платежів, не допускаючи водночас зайвого резервування коштів;
- оптимізацію оподаткування в тих випадках, де це можливо, зокрема тоді, коли методика ведення бухгалтерського обліку безпосередньо впливає на розмір прибутку для цілей оподаткування, наприклад, це стосується вибору доцільних для підприємства методів оцінки запасів;
- орієнтацію на досягнення ключових показників результативності за всіма основними напрямками діяльності, зокрема відносно фінансових показників, показників навколишнього середовища, ринку (відношень із замовниками і конкурентами), оптимізації внутрішніх бізнес-процесів і використання всіх видів ресурсів [6].

Висновки. Отже, під податковою безпекою необхідно розуміти такий стан податкової системи, який визначає гармонізацію процесу оподаткування та справляння податків за умови ефективного управління ризиками та загрозами, що виникають у податковій сфері, шляхом вжиття необхідних заходів з боку виконавчих органів для задоволення інтересів держави, суспільства та платників податків. А уніфікація та спрощення обліку створюють умови для прозорості облікових процедур та однозначного їх сприйняття [7]. На рівні підприємств застосування новітніх обліково-фінансових технологій дозволяє разом з посиленням податкової безпеки значно збільшити ефективність діяльності та інвестиційну привабливість.

Список використаних джерел

1. Нужна О. А. Проблеми формування облікової політики підприємства в цілях оподаткування / О. А. Нужна // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 1. – С. 168-173.
2. Молдован О. О. Щодо першочергових заходів покращення податкового клімату в Україні: аналітична записка [Електронний ресурс] / О. О. Молдован. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1492/>.
3. Крупей Н. С. Деякі аспекти формування облікової політики для цілей оподаткування / Н.С. Крупей // Економічні науки. Серія “Економіка та менеджмент”. – 2012. – Вип. 9 (2). – С. 231-240.
4. Бутинець Ф. Ф. Організація бухгалтерського обліку : підручник [для студ. ВНЗ] / Ф. Ф. Бутинець, О. П. Войналович, І. Л. Томашевська / за ред. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир : Видавництво “Рута”, 2006. – 528 с.
5. Іванов Ю. Б. Податкова безпека: сутність та умови забезпечення / Ю. Б. Іванов, Ю. В. Бережна // Економіка розвитку: науковий журнал. – 2010. – № 2 (54). – С. 9-11.
6. Грачов О. В. Податкова безпека як невід’ємна складова економічної безпеки підприємства / О. В. Грачов // Економічна безпека: вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 86-88.
7. Майбуrow И. А. Теория налогообложения. Продвинутый курс: для магистрантов, обучающихся по специальностям “Финансы и кредит”, “Бухгалтерский учет, анализ и аудит” / И. А. Майбуrow, А. М. Соколовская. – М : Юнити-Дана, 2011. – 591 с.

А. Лапко. Формирование учетной политики как направления улучшения налоговой безопасности предприятий.

В статье исследованы проблематика налоговой безопасности, влияние на эффективность предприятия и необходимость формирования учетной политики как инструмента управления налогообложением. Раскрыты недостатки, имеющие место при формировании учетной политики предприятий для целей налогообложения.

Ключевые слова: налоговая система, налоговая безопасность, учетная политика, налоги.

O. Lapko. Accounting policies formation in direction of improving security tax enterprises.

In the article the tax problems of safety, effect on the company and the need for the formation of accounting policy as a management tool taxation. The disclosed deficiencies that occur in the formation of accounting policy for tax purposes.

Key words: tax system, tax security, accounting policy, tax.

УДК 005.922.1:33:657

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК ОДИН ІЗ ОБ'ЄКТІВ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

***Я. В. Машевська, студентка обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – к.е.н., доцент Баришевська І. В.,
Миколаївський національний аграрний університет***

У статті виокремлено та узагальнено теоретичні засади фінансової безпеки. Обґрунтовано необхідність підвищення фінансової складової економічної безпеки через розвиток обліково-аналітичного забезпечення діяльності підприємства

Ключові слова: бухгалтерський облік, економічна безпека, фінансова безпека, обліково-аналітичне інформаційне забезпечення.

Постановка проблеми. Стабільний розвиток діяльності підприємств безпосередньо залежить від ефективності системи їх фінансової безпеки. Трансформаційні зміни в економіці обумовлюють необхідність розробки кожним суб'єктом господарювання дієвої системи економічної безпеки, спроможної мінімізувати існуючі загрози його фінансовій стійкості та підвищити безпеку подальшого функціонування.

Економічна безпека відіграє важливу роль, оскільки є необхідною умовою своєчасного реагування та ефективної протидії впливу негативних зовнішніх та внутрішніх чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням фінансової безпеки підприємства присвятили свої праці такі вчені-економісти: Г. Андрощук, О. Ареф'єва, О. Барановський, І. Бланк, В. Вітлінський, В. Великоіваненко, В. Гапоненко, О. Кириченко, Р. Папехин, О. Трухан та інші. Однак існує проблема у неузгодженості підходів до визначення суті

фінансової безпеки та багатоваріантності сучасних методів управління цим економічним явищем.

Метою статті. Теоретичне обґрунтування сутності складових фінансової безпеки та оцінка облікових важелів її регулювання.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні зі зміною форм власності функції державних структур по забезпеченню безпеки підприємств значно звузилися. Перед керівниками підприємств різних форм власності все гостріше поставали завдання захисту майна і персоналу, охорони інтелектуальної власності та комерційної таємниці, підтримки іміджу й економічної стійкості в конкретному середовищі, тобто забезпечення економічної безпеки.

Переважає більшість вчених під економічною безпекою підприємства розуміють стан захищеності його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усувати різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що позначаються негативно на його діяльності. Рівень економічної безпеки підприємства залежить від ефективної діяльності його керівництва, його здатні уникнути можливих загроз та ліквідовувати шкідливі наслідки окремих негативних впливів зовнішнього і внутрішнього середовища [4].

Фінансова безпека є важливою складовою економічної безпеки. Фінансова безпека – це стан захищеності фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки держави фінансовими ресурсами, здатність фінансової системи забезпечити ефективне функціонування економічної системи та сталі економічне зростання [5].

Поняття “економічна безпека підприємства” ширше за категорію “фінансова безпека”, оскільки остання є визначальною у системі економічної безпеки підприємства, адже переважна більшість правопорушень здійснюється на підприємствах у фінансово-економічній сфері. Адже від ступеню фінансової складової економічної безпеки комерційної структури залежить стабільність і безпека підприємства, перспективи його розвитку та процвітання.

В наукових джерелах фінансову безпеку підприємства розглядають або як одну зі складових економічної безпеки, або ж як самостійний об'єкт управління, хоча термін “фінансова безпека” відносно новий, введений в науковий обіг тільки в останньому роки. Проблема комплексного підходу до розуміння терміну “фінансова безпека” є визначальною для побудови ефективної системи управління безпекою підприємства (табл. 1).

Систематизація підходів вчених до терміна “фінансова безпека”

№ з/п	Автор	Визначення терміну
1	Бланк І.А.	Фінансова безпека підприємства – це кількісно і якісно детермінований рівень його фінансового стану, який забезпечує стабільний захист його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних та потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого росту в нинішньому та перспективному періоді.
2	Галасюк В., Сорока М.	Фінансова безпека підприємства – це захист від можливих фінансових втрат і попередження банкрутства підприємства, досягнення ефективного використання корпоративних ресурсів
3	Кириченко О., Кім Ю.	Фінансова безпека підприємства – фінансовий стан і фінансова стабільність, здатні забезпечити підприємству нормальний ефективний розвиток його діяльності.
4	Папехин Р.С.	Фінансова безпека – визначає певний стан фінансової стабільності, в якому повинно знаходитися підприємство для реалізації своєї стратегії, характеризується можливістю підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам
5	Трухан О. Л.	Фінансово - економічна безпека підприємства трактується одночасно з двох позицій – статичної (як результат діяльності підприємства на певну дату) та динамічної.

Джерело: побудовано на підставі даних [3, 5, 6, 7, 8]

Управління фінансовою безпекою – це процес, який забезпечує виконання певних функцій планування, регулювання, аналізу та контролю, які спрямовані на протистояння можливих зовнішніх та внутрішніх загроз для забезпечення стійкого розвитку підприємства [6].

Основними складовими елементами системи управління фінансовою безпекою виступають:

- мета управління – реалізація фінансової стратегії розвитку підприємства;
- об'єкти управління – фінансова складова розвитку підприємства;
- задачі управління – виявлення загроз фінансовій безпеці, запровадження заходів, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки підприємства, аналіз ефективності цих заходів.

Отримання достовірної і оперативної економічної інформації про ефективність використання ресурсів підприємства, рух фінансових потоків та кінцеві результати діяльності забезпечує облік. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві може виступати одним із важелів забезпечення його фінансової безпеки (табл. 2).

Зміст заходів з організації бухгалтерського обліку з метою забезпечення фінансової безпеки

Найменування заходу	Зміст
Організація роботи облікового процесу	Створення умов для поступового розвитку цілісної системи управління в інтересах підтримки стійкості підприємства і запобігання загроз фінансовій безпеці . Досягається шляхом своєчасного створення достовірної інформації про економічні об'єкти, яка є достатньою для виконання функцій планування, контролю, регулювання, аналізу в оперативному режимі.
Порядок організації та техніки ведення бухгалтерського обліку	Розробка етапів обробки бухгалтерської інформації, порядку документообігу, забезпечення захисту облікової інформації, ви значення порядку, термінів зберігання документів, в тому числі й електронних, використання ліцензованого програмного забезпечення.
Здійснення організаційної інтеграції обліку з іншими функціями управління	Інтеграція обліку із плануванням, контролем, регулюванням, створить більш серйозні, ніж існуючі, передумови запобігання загроз, що наносять підприємствам збиток, і тим самим буде сприяти посиленню його можливостей у посиленні фінансової безпеки.
Організація внутрішнього контролю в частині бухгалтерського обліку	Тобто систематичного процесу отримання об'єктивних оцінок про поточний стан фінансової безпеки підприємства відповідно до певних критеріїв і показників безпеки. Результати внутрішнього контролю безпеки дозволяють побудувати оптимальну з точки зору ефективності та витрат систему захисту бухгалтерської інформації, адекватну поточним завданням підприємницької діяльності.

Джерело: побудовано на підставі даних [3]

Таким чином, для кожного підприємства актуальною виступає розробка й впровадження системи фінансової безпеки з урахуванням облікових аспектів, яка буде сприятиме стійкому розвитку підприємства та забезпечить максимальну ефективність його функціонування .

Висновки. Отже, в період трансформаційних змін підприємства перебувають у пошуку ефективних управлінських рішень щодо забезпечення і зміцнення власної економічної безпеки. Тому одним з визначальних напрямків зростання ефективності, стійкості та спроможності управління підприємством є формування та удосконалення системи економічної безпеки через його фінансову складову.

Список використаних джерел

1. Андрощук Г. А. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны / Г. А. Андрощук, П. П. Крайнев. – К : ІнЮре, 2000. – С. 400.
2. Ареф'єва О. В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Ареф'єва // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 98-103.
3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.

4. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко . – К : КНЕУ, 2004. – 480 с.
5. Галасюк В. Риск как один из неотъемлемых факторов бизнеса / В. Галасюк, М. Сорока // Економіка, фінанси, право. – 2002. – № 7. – С. 17-22.
6. Кириченко О. А. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання / [О. А. Кириченко, М. П. Денисенко, В. С. Сідак, С. М. Лаптев, С. А. Єрохін, О. І. Захаров, П. Я. Пригунов та ін.]. – К. : ІМБ Університету економіки та права "КРОК", 2010. – 412 с.
7. Папехин Р. С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия / Р. С. Папехин // Дис. на соискание уч. степени к.э.н. ГОУ ВПО "Волгоградский государственный университет". – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.volgu.ru
8. Трухан О. Л. Наукова інтерпретація функцій стратегічного управління підприємствами / О. Л. Трухан // Вісник Хмельницького національного університету. Сер. Економічні науки : Науковий журнал. – 2010. – № 1. – Т. 2. – С. 29-35.

Я. В. Машевская. Финансовая безопасность как один из объектов управления предприятием.

В статье выделены и обобщены теоретические основы финансовой безопасности. Обоснована необходимость повышения финансовой экономической безопасности через развитие учетно-аналитического обеспечения деятельности предприятия.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, экономическая безопасность, финансовая безопасность, учетно-аналитическое информационное обеспечение.

Y. Mashevska. Financial safety as one of objects of business management.

The article singles out theoretical principles and generalized financial security. The necessity of improving the financial component of economic security through the development of accounting and analytical support of the company.

Keywords: accounting, economic security, financial security, accounting and analytical information provision.

УДК 657.012.201

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ І ЗАМОВНИКАМИ

***М. М. Щербак, студентка обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – к.е.н., доцент Баришевська І. В.,
Миколаївський національний аграрний університет***

В статті розглянуто розрахунки з покупцями і замовниками, з'ясовано головні проблеми розрахунків в системі управлінського обліку, надано рекомендації щодо перспектив розвитку розрахунків.

Ключові слова: покупці і замовники, управлінський облік, контрагенти, діяльність підприємства, результати діяльності.

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки України характеризується необґрунтованими політичними подіями, некерованими інфляційними процесами, нестабільністю суспільних зв'язків та іншими несприятливими для розвитку економіки чинниками. Результатом впливу несприятливих чинників є зниження ділової активності підприємств, їхня низька платоспроможність, яка здебільшого призводить до кризового стану господарюючих суб'єктів.

Характерними ознаками низької платоспроможності підприємств є несвоєчасність погашення дебіторської заборгованості, повернення заборгованості в неповному обсязі, що сприяє виникненню сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості. Важливою передумовою уникнення зазначених проблем є створення належним чином організованої системи інформаційного забезпечення, основною частиною якої є управлінський облік.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання управлінням розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві досліджували такі вчені та науковці як: Н.А. Бортник, А.Н. Бортник [1], Ф.Ф. Бутинець [2], П.Н. Майданевич, О.А. Олейник [3], В.П. Пантелєєв, В.С. Рудницький [4], А.М. Сонін [5].

Відаючи належне напрацюванням фахівців у сфері даного питання, слід відзначити, що внутрішній розрахунок швидко розвивається паралельно із зовнішнім, внаслідок цього виникають нові проблеми, які потребують розв'язань.

Мета роботи. Метою статті є виявлення проблемних аспектів та перспектив розвитку управлінського обліку розрахунків з покупцями і замовниками на підприємствах України.

Виклад основного матеріалу. Здійснюючи свою виробничо-господарську діяльність підприємства вступають в різні розрахункові відносини з різними юридичними і фізичними особами. Ці розрахунки пов'язані з формуванням основних і оборотних засобів, реалізацією виробленої продукції і наданням послуг, формуванням і розподілом прибутку.

Управлінський облік – це процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки, інтерпретації та передачі інформації, що використовується управлінською ланкою для планування, оцінки і контролю всередині організації та для забезпечення відповідного підзвітного використання ресурсів. Система управлінського обліку призначена для вирішення внутрішніх задач, керування підприємством.

У процесі здійснення фінансово-господарської діяльності підприємство постійно має потребу в проведенні розрахунків зі своїми контрагентами, бюджетом, податковими органами. Відвантажуючи виготовлену продукцію, підприємство, як правило, не отримує оплату одразу, тобто воно кредитує покупця. Тому протягом періоду від моменту відвантаження продукції до моменту надходження платежу засоби підприємства знаходяться у вигляді

дебіторської заборгованості. Управління дебіторською заборгованістю при розрахунках з покупцями і замовниками – це суттєвий елемент системи управлінського обліку [2].

Практика переконливо доводить, що успішна діяльність підприємства можлива за умови чіткого обліку розрахунків. Сучасні ж ринкові умови посилюють ці вимоги, оскільки будь-які упущення можуть звести нанівець позитивні результати виробничої діяльності підприємства.

Управління розрахунками з покупцями і замовниками також передбачає контроль за оборотністю коштів в них. Прискорення оборотності в динаміці розглядається як позитивна тенденція.

Управлінський облік має забезпечувати повсякденний контроль стану розрахунків разом із надходженням чи витрачанням коштів та їхньою наявністю на звітну дату. Управлінський облік повинен забезпечувати бухгалтерів вичерпною оперативною інформацією не тільки про фактичну заборгованість покупців перед підприємством чи підприємства перед постачальниками, що можливо й за даними фінансового обліку, а й про змогу погасити цю заборгованість у певні терміни [4].

Управління розрахунками з покупцями і замовниками повинно передбачати розробку і впровадження ефективного його механізму управління, який передбачає такі етапи:

- формування стандартів платоспроможності покупців та їх оцінку (дебіторська заборгованість у попередньому періоді);
- обґрунтування умов платежу та прийомів стягнення дебіторської заборгованості;
- прийняття рішень стосовно методів управління дебіторською заборгованістю при розрахунках з покупцями;
- впровадження системи контролю за рухом розрахунків;
- вибір підприємством прогресивних форм рефінансування дебіторської заборгованості [1].

Таким чином власне облікова інформація в управлінському обліку – це лише вихідні дані для аналітичних розрахунків, котрі необхідно здійснювати щодо можливих напрямків використання коштів з урахуванням планових джерел їхнього надходження. Управлінський облік розрахунків з покупцями й замовниками на підприємстві ґрунтується на основі даних таких основних документів: товарно-транспортних накладних чи накладних або приймальних квитанцій (актів про виконані роботи, надані послуги) де відображається заборгованість покупців чи замовників перед підприємством.

Організація обліку на підприємстві передбачає визначення структури бухгалтерії, централізовану та децентралізовану систему обробки даних, розробку робочих інструкцій для працівників бухгалтерії, графіків документообороту, способів ведення обліку та інші сторони функціонування бухгалтерії [3].

Виникає необхідність додаткового вивчення теоретичних і практичних проблемних питань, пов'язаних з управлінням розрахунками з покупцями як

умови ефективного формування результатів господарської діяльності для користувачів інформаційних ресурсів (рис. 1). Аналіз розрахунків з покупцями та замовниками можна проводити у різні відрізки часу і з різним ступенем деталізації і вивчення показників. Тобто можна проводити підсумковий, оперативний та попередній аналіз.

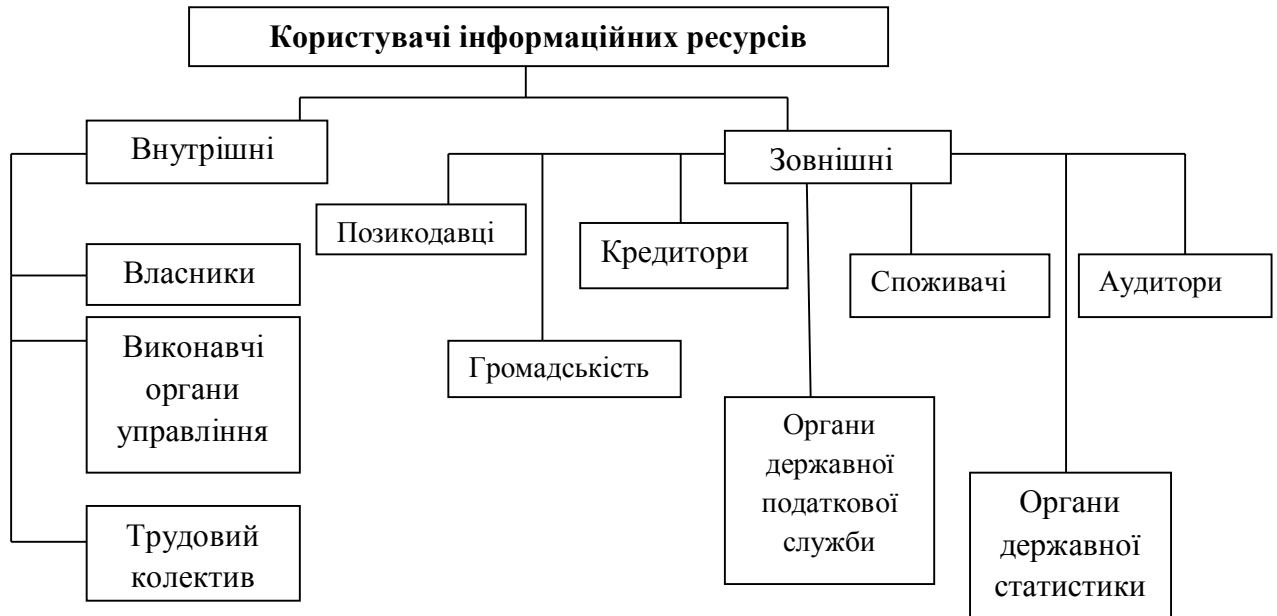

Рис. 1. Користувачі інформаційних ресурсів

Джерело: за власною розробкою автора з використанням [1]

Управлінський облік забезпечує керівництво та працівників вичерпною оперативною інформацією не тільки про фактичну заборгованість покупців перед підприємством чи підприємства перед постачальниками, що можливо й за даними фінансового обліку, а й про змогу погасити цю заборгованість у певні терміни. Щодо коштів, то в управлінському обліку недостатньо інформації лише про їхню наявність на певну дату, що доволі легко забезпечує фінансовий облік, оскільки потрібні лише дані прогнозного характеру, які дають змогу маневрувати коштами. Причому при їхньому дефіциті доводиться попередньо оцінювати оптимальність обраного варіанта рішення щодо спрямування коштів із кількох альтернативних. Таким чином власне облікова інформація в управлінському обліку – це лише вихідні дані для аналітичних розрахунків, котрі необхідно здійснювати щодо можливих напрямків використання коштів з урахуванням планових джерел їхнього надходження. Тому очевидно, що оминати в управлінському обліку при розрахунках із покупцями й замовниками, постачальниками й підрядниками грошові потоки було б помилкою. Разом з іншими активами вони є його об'єктами. Однак при цьому слід пам'ятати, що йдеться не тільки про облікові процедури у вузькому розумінні, а про широке застосування методів економічного аналізу, насамперед розрахунково-конструктивних, моделювання, які дають змогу прогнозно оцінювати рішення менеджерів щодо управління розрахунками і грошовими потоками.

Варто наголосити, що така постанова управлінського обліку розрахунків і грошових потоків потребує складних обчислень, які доводиться здійснювати в дуже стислі терміни. Терміновість зумовлена високим динамізмом змін у стані зазначених об'єктів управлінського обліку. Причому часто альтернативні рішення доводиться приймати не тільки загалом, а й навіть після нещодавно прийнятого і зваженого [1].

До того ж треба зважати на те, що інформація про розрахунки і рух грошових потоків початково формується у фінансовому обліку. Традиційно використовує лише головний бухгалтер, рідше – керівник підприємства. Менеджери нижчого рівня, особливо в умовах вітчизняних підприємств, нею практично не цікавились. Усе це зумовлює небажання останніх втручатись у цю сферу й нині, коли потреба в оперативному управлінні розрахунками і грошовими потоками в умовах ринкових відносин є очевидною. Вихід можна знайти за умови, що для опрацювання інформації про розрахунки і рух грошових потоків будуть застосовувати комп'ютери, а результати обчислень використовуватимуть, крім облікових працівників, менеджери центрів відповідальності, насамперед відділів постачання та збуту. Не применшуючи ролі головного бухгалтера, підприємству треба визнати, що він не в змозі повною мірою одноосібно обґрунтувати оптимальний варіант рішень щодо спрямування коштів, отриманих підприємством від реалізації продукції, робіт, послуг. Адже завжди є найневідкладніші потреби, першочергові завдання, що можна бути здійснити в тривалішій перспективі. Часто вибір найоптимальнішого варіанта можливий лише на основі вольового рішення менеджера, який має необхідні повноваження, що хоч і базується на певній інформації, але вона може бути навіть не обов'язково сформованою завдяки управлінському обліку [5].

Удосконалення організації обліку розрахунків з покупцями та замовниками на одним з ключових завдань у вирішенні проблем, що виникають під час поточного управління підприємством з позиції оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю. Це питання з різним ступенем теоретичного і практичного висвітлення розглянуто в багатьох іноземних виданнях останнього часу. Огляд наукової та методичної літератури свідчить, що аналіз договірних зобов'язань в контексті управління заборгованістю, раніше не проводився.

Побудова аналітичного та синтетичного обліку забезпечує отримання даних про заборгованість, строк сплати по якій ще не настав, а також заборгованість не сплачену в строк. Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками ведеться за кожним покупцем та замовником, за кожним пред'явленим до сплати рахунком, що зазначено в Наказі про облікову політику. Управлінський же облік забезпечує керівників та менеджерів вичерпною оперативною інформацією не тільки про фактичну заборгованість покупців перед підприємством чи підприємства перед постачальниками, що можливо й за даними фінансового обліку, а й про змогу погасити цю заборгованість у певні терміни. Щодо коштів, то в

управлінському обліку недостатньо інформації лише про їхню наявність на певну дату, що доволі легко забезпечує фінансовий облік, оскільки потрібні лише дані прогнозного характеру, які дають змогу маневрувати коштами.

Список використаних джерел

1. Бортник Н. А. Внутрішні резерви підприємства: облік, контроль і аналіз / Н. А. Бортник, А. Н. Бортник, Я. В. Мех. – Центр СГСЭУ, 2010. – 88 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Управління підприємством: [підручник для студентів спеціальності “Облік і аудит” вищих навчальних закладів] / Ф. Ф. Бутинець – 2-е вид., перероб. та доп. – Житомир : ПП “Рута”, 2011. – 672 с.
3. Управление предприятием : [учебное пособие] / [П. Н. Майданевич, Каюм Абдул, С. К. Федосеев, О. А. Олейник]; под ред. проф. А. Ю. Рудченко. – Донецк ООО “Юго-Восток, Лтд”, 2009. – 395 с.
4. Марчак Н. В. Управління кредиторською заборгованістю як джерелом фінансування підприємств / Н. В. Марчак, Н. О. Фокіна // Інноваційна економіка. – 2013. – № 3. – С. 237-239.
5. Сонин А. М. Управленческий учёт / А. М. Сонин. – М. : Финансы и статистика, 2010. – 64 с.

М. М. Щербак. Проблемы и перспективы развития управленческого учета расчетов с покупателями и заказчиками.

В статье рассмотрены расчеты с покупателями и заказчиками, выяснено главные проблемы расчетов в системе управленческого учета, даны рекомендации относительно перспектив развития расчетов.

Ключевые слова: покупатели и заказчики, управленческий учет, контрагенты, деятельность предприятия, результаты деятельности.

M. Shcherbak. Problems and prospects of development of management accounting of calculations with buyers and customers.

The article describes the calculations with buyers and customers, we found major problems in the calculation of management accounting, recommendations about the prospects for the development of settlements.

Tags: buyers and customers, management accounting, contracting, the business, results of operations.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ФОРМУВАННЯ ТА ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

*К. І. Шахраюк, студентка обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – к.е.н., доцент Баришевська І. В.,
Миколаївський національний аграрний університет*

В статті розглянута нормативно-правова база формування та обліку фінансових результатів. Проаналізовано критерії порівняння визнання доходу від реалізації за П(С)БО та МСБО.

Ключові слова: фінансові результати, прибуток, збиток, дохід, витрати, операційні доходи.

Постановка проблеми. Функціонування будь-якого господарюючого суб'єкту значно залежить від нормативної бази, що регулює правові та економічні відносини підприємства з державою, з іншими підприємствами та організаціями, з трудовим колективом тощо. Тому одним із важливих питань є огляд нормативно-правової бази з обліку, аналізу і аудиту фінансових результатів господарської діяльності сільськогосподарського підприємства.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми організації обліку доходів, витрат, формування й відображення у фінансовій звітності результатів діяльності підприємств досліджені у працях вітчизняних учених, зокрема М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинця, В.В. Сопка, Л.М. Мниха, М.Г. Чумаченка, В.О. Шевчука. При цьому існує ряд проблем щодо організації обліку фінансових результатів, які потребують вдосконалення, а саме необхідність уточнення підходів щодо віднесення витрат та доходів до конкретної їх складової, уточнення і конкретизація методичних засад класифікації та обліку доходів і витрат звітного періоду, забезпечення витрат наступних періодів, витрат майбутніх періодів і зменшення доходу та власного капіталу [2].

Виклад основного матеріалу дослідження. Правові основи регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності визначені Законом України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні”.

Реально в Україні існують два види стандартів – національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку НП(с)БО і просто положення стандарти бухгалтерського обліку (П(с)БО). При чому, перші більше регламентують складання фінансової звітності (про це свідчить зміст самих положень), другі – ведення обліку. Термін “положення (стандарт) бухгалтерського обліку” взагалі було виключено із Закону України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні”. Нова редакція Закону дає пояснення тільки НП(с)БО.

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 визначило мету, склад та принципи підготовки фінансової звітності, а також вимоги до призначення та розкриття її елементів. Метою складання звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства. При цьому мета складання звітності, яка зазначена в Концептуальних основах фінансової звітності, є іншою, а саме: надання фінансової інформації про суб'єкт господарювання, що звітує, яка є корисною для нинішніх та потенційних інвесторів, позикодавців та інших кредиторів у прийнятті рішень про надання ресурсів цьому суб'єктові господарювання. Такі рішення охоплюють придбання, продаж або утримування інструментів власного капіталу та боргових інструментів, а також надання або погашення позик та інших форм кредитів [4].

НП(с)БО замінило перші п'ять положень стандартів бухгалтерського обліку. Фінансова звітність складається з: балансу (звіту про фінансовий стан) (далі – баланс), звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) (далі – звіт про фінансові результати), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до фінансової звітності.

Для визначення фінансового результату підприємства в Звіті порівнюють доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи та витрати відображають в бухгалтерському обліку, а на підставі цього обліку в Звіті про фінансові результати у момент їх виникнення, а не в момент надходження або сплати грошей (спосіб нарахування).

П(с)БО 15 “Дохід” визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи підприємства та її розкриття у фінансовій звітності. Відображаються такі питання як визнання та класифікація доходів, оцінка доходів, розкриття інформації в звітах. Відповідно до цього П(с)БО дохід визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена. Визнані доходи класифікуються в бухгалтерському обліку за такими групами:

- дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- інші операційні доходи;
- фінансові доходи;
- інші доходи;

Дохід відображається в бухгалтерському обліку в сумі справедливої вартості активів, що отримані або підлягають отриманню [1].

Методологічні основи обліку доходів і відображення їх у звітності можна порівняти в МСБО 18 “Дохід” і ПСБО 15 “Дохід” (табл. 1).

Проведення паралелі згідно зазначених стандартів свідчить про наявність спільних моментів. Це насамперед, стосується критеріїв визнання доходів, класифікації доходів за видами діяльності, оцінка доходів, а також

**Критерії порівняння визнання доходу від реалізації
за П(С)БО та МСБО**

Критерії порівняння	Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 “Дохід”
Визначення “доходу”	За П(С)БО 15 “Дохід”: дохід визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена За НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”: доходи – збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників)	Дохід – це валове надходження економічних вигод протягом певного періоду, що виникає в ході звичайної діяльності підприємства, коли власний капітал зростає в результаті цього надходження, а не в результаті внесків учасників капіталу.
Не визнаються доходами	Суми попередньої оплати праці, авансів у рахунок оплати продукції (товарів, робіт, послуг); сума завдатку або в погашення позики, якщо це передбачено відповідним договором; надходження від первинного розміщення цінних паперів	Суми податків і обов'язкових платежів, які підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів; суми надходжень за договором комісії, агентським та іншим аналогічним договором на користь комітету, принципала тощо
Достовірність визначення доходу	Якщо дохід може бути достовірно визначений, якщо ж він відображається в бухгалтерському обліку в розмірі визначених витрат, які підлягають відшкодуванню. Дохід, що визнається не коригується на величину пов'язаної з ним сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості.	Доходи та витрати, які пов'язані з тією самою операцією або іншою подією, визнаються одночасно; цей процес називають відповідністю доходів і витрат. Дохід не може бути достовірно визнаний, якщо неможливо оцінити витрати. Тому, будь-яка отримана за товари компенсація являється зобов'язанням.
	Однаково, як і в ПСБО 15 “Дохід”, так і в МСБО 18 “Дохід” у фінансовій звітності розкривається така інформація:	
	1) облікова політика щодо визнання доходу, включаючи спосіб визначення ступеня завершеності робіт, послуг, дохід від виконання і надання яких визнається за ступенем завершеності; 2) розподіл доходу за кожною групою доходів.	

Джерело: побудовано за матеріалами [2]

порядку відображення у звітності тощо. Проте, між цими стандартами існують значні відмінності.

Приведені порівняння національних та міжнародних стандартів з обліку доходів надають можливість зробити такі висновки, що в МСБО

більш детально вказано певні положення, а от, національний стандарт включає моменти, які, зумовлені національними особливостями обліку [3].

В сучасних умовах слід уважно підходити до визнання доходу, тому що одна із невиконаних умов не змоги підприємству підвищити дохід.

Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємств усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ) та її розкриття у фінансовій звітності регламентуються П(с)БО 16 “Витрати”. Відповідно до цього положення, витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені. Також, встановлена загальна класифікація витрат та їх елементів.

Висновки. Отже, при організації обліку фінансових результатів на сільськогосподарських підприємствах потрібно дотримуватись чинного законодавства, в якому розкриті основні аспекти регулювання отриманих доходів, понесених витрат та отримання прибутку підприємством.

Особливо, треба звернути увагу на ті нормативно-правові акти, що регулюють такі аспекти як відрахування податків до бюджету, адже при виявленні помилок підприємству потрібно буде сплачувати штрафи, пені та неустойки.

Список використаних джерел

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291 від 30.11.99р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0893-99>.

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку (П(С)БО) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.

4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.

К. И. Шахрайук. Нормативно-правовая база формирования и учета финансовых результатов.

В статье рассмотрена нормативно-правовая база формирования и учета финансовых результатов. Проанализированы критерии сравнения признания дохода от реализации по П (С) БУ и МСФО.

Ключевые слова: финансовые результаты, прибыль, убыток, доход, затраты, операционные доходы.

K. Shahrayuk Legal and regulatory framework of formation and accounting of financial results

The article considers the legal and regulatory framework of formation and accounting of financial results. Analyzes comparing the criteria of recognition of income from the sale by P(C)BU and IFRS.

Keywords: financial results, profits, losses, income, expenses, operating income.

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В. В. Веретюк, студентка обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – асистент Корабахіна А. Ю.
Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено підходи до визначення поняття “антикризове управління”, розглянуто головні завдання та стратегічні напрями антикризового управління банком в умовах кризових явищ. Наголошено на необхідності організації ефективного антикризового менеджменту в процесі управління банком

Ключові слова: банківська система, банки, антикризове управління, кредитний портфель, ліквідність.

Постановка проблеми. Кризові явища притаманні вітчизняній банківській системі зумовлюють необхідність виявлення факторів негативного впливу на результати фінансові діяльності, стійкість та ліквідність банків. Так, девальваційні процеси, ризики банківської діяльності та мінливість інституціонального середовища можуть значно погіршити рейтингові позиції банку без стратегії антикризового управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питань антикризового управління присвячені наукові праці таких вітчизняних вчених-економістів як Чичкан І. [2], Домрачев М, Кабанов В. [3], Бородін Є. [1], Погореленко Н., Остроушко М. [6], Шкут О.[4] та ін. Проте за рахунок постійного удосконалення підходів до формування стратегії антикризового управління банківською діяльністю необхідно забезпечити подальші дослідження в даному напрямку

Мета статті полягає у виявленні проблем розвитку банківської системи України та розробці напрямків антикризового управління в умовах сьогодення за рахунок аналізу нормативно-правових та наукових підходів.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняній літературі антикризове управління розглядається як система управління, яка має всебічний характер та направлена як на попередження, так і на усунення несприятливих для бізнесу явищ, з використанням наявних ресурсів та потенціалу виживання, або реалізації спеціальних процедур [2].

Стабільна робота банківської системи – одна з головних умов розвитку економіки країни. Прогнозованість, прозорість та ефективне управління банківською системою є ключовими елементами її стабільності та привабливості як для інвесторів та суб'єктів господарювання, так і для вкладників країни. За сучасних умов, які є наслідком розгортання на теренах нашої держави фінансово-економічної кризи, гостро постали питання неефективного антикризового менеджменту, а інколи – взагалі його відсутності.

На сьогоднішній день банківська система України знаходиться в стані рецесії, причиною чого стали не тільки наслідки світової фінансово-економічної кризи на банківську систему, але і велика кількість інших внутрішніх факторів, які ще більше поглиблюють цей спад. Складна економічна та фінансова ситуація в країнах західної Європи призвела до значного відтоку капіталу із вітчизняної банківської системи, що і виявило її слабкі сторони. Спад промислового виробництва, масштабів будівництва, купівельної спроможності громадян тощо, призвели до різкого зменшення кількості повернених кредитів. Вартість вилученого у таких боржників майна, яке знаходилося під заставою, не може покрити сум кредитів. Протиріччя у законодавстві стосовно правомірності такого вилучення тільки погіршують відносини між банками та їх клієнтами [1].

Не тільки економіка, а і всі системи розвиваються циклічно. Невідворотність і неминучість періодів спаду і підйомів в розвитку різних систем існує при будь-якому, навіть найбільш успішному управлінні. Так, велика ймовірність виникнення кризових явищ у процесі діяльності банку зумовлює необхідність упровадження спеціалізованих заходів протидії їх у розвитку та нейтралізації. Засобом такої протидії стає антикризове управління банком [3]. Саме тому на сучасному етапі важливим є зосередження уваги на антикризовому менеджменті, за допомогою якого можна передбачити, вчасно розпізнавати і успішно вирішувати найскладніші проблеми.

Антикризове управління полягає у використанні всього потенціалу засобів та методів сучасного менеджменту з урахуванням ресурсних та часових обмежень процесу протидії кризовим явищам. В цілому існують такі напрями антикризового управління банківською діяльністю:

- 1) реструктуризація зовнішньої заборгованості;
- 2) проведення рекапіталізації вітчизняних банків;
- 3) антикризове управління депозитними банківськими продуктами;
- 4) антикризове управління кредитною діяльністю в банках;
- 5) упровадження програм зменшення витрат [5].

Ефективне антикризове управління банківськими установами України можливе лише тоді, коли менеджери будуть здатні передбачати та прогнозувати складні економічні явища. Якою б складною не була макроекономічна ситуація, причиною неефективної роботи банку є некваліфікованість менеджменту. Саме тому під час кризи особливого значення набуває питання відповідності посад і кваліфікованості людей, які їх обіймають.

Усі наведені напрями антикризового управління мають бути спрямовані і на попередження настання кризи. Найбільш ефективними саме на цьому етапі є управління кредитною діяльністю в банках та управління депозитними банківськими продуктами. Дане твердження має місце на підставі того, що саме ці напрями діяльності загалом складають основну

частку активних та пасивних операцій банку та найчастіше саме вони дають поштовх до переживань з приводу сигналів кризи.

Існують різні підходи до визначення терміна “антикризове управління”, запропоноване у роботах вітчизняних дослідників, що дає можливість виділити його цільову спрямованість (табл.1).

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття “антикризове управління”

Автор	Визначення	Цільова спрямованість
Афанасьєва О.Б [4]	Управління, яке спрямовано на передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів і усунення загроз появи кризових ситуацій, а вразі їх появи – аналіз і прийняття швидких заходів ліквідаційного характеру з найменшими втратами та негативними наслідками	Усунення симптомів кризи, подолання існуючої кризи
Барановський О. І. [3]	Система управління, що має всебічний характер та направлена на попередження та усунення несприятливих явищ, з використанням наявних ресурсів та потенціалу організації, або реалізації спеціальних процедур (таких, як санація, реструктуризація, банкрутство, ліквідація)	Попередження та усунення кризових явищ
І. Грушко, Лаптев С. М., Любунь О. С. [2]	Сукупність форм і засобів реалізації антикризових процедур, які стосовно до організації – боржника відображають економічні відносини, що складаються при її оздоровлені або ліквідації. Такі погляди слід визнати принаймні обмеженими, оскільки дане трактування можна використовувати тільки для неплатоспроможної організації як частину процедур, передбачених у процесі банкрутства. У зв'язку з цим проведення попереджу-ючих заходів у даному випадку є недоцільним	Подолання вже існуючої кризи
Данилов Р. І., Мормуль С. О. [5]	Система управлінських заходів діагностики та нейтралізації кризових явищ і їх чинників на всіх рівнях економіки. Перевагою зазначеного визначення є його конкретність, виділення управлінських рішень та опис процесу їх здійснення	Діагностика та нейтралізація кризових явищ

Джерело: побудовано автором

Так, підхід Афанасьєвої О. Б. є найбільш виваженим, бо він охоплює антикризову діяльність на всіх етапах роботи банку, а саме як на передбачення небезпеки кризи, так і на заходи ліквідаційного характеру при вже існуючій кризі. Отже, дивлячись на існуючу ситуацію в діяльності банківської системи України доцільно дати таке визначення антикризового

управління – управління, спрямоване на передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів і усунення загроз появи кризових ситуацій, а в разі їх появи – аналіз і прийняття швидких заходів ліквідаційного характеру з найменшими втратами та негативними наслідками.

Банківська система України як незалежної держави, що прагне до створення розвинутої ринкової економіки, є дворівневою. До першого рівня належить Національний банк, що являє собою “банк банків”, центральний банк країни, а до другого – система комерційних банків.

Процес створення сучасної банківської системи, яка відповідала б умовам ринкової економіки, в Україні ще триває і триватиме довго. Це пов’язано з тим, що в українській економіці ще не відбулася необхідна трансформація, вона не стала по-справжньому ринковою.

Так, з кінця 1970-х рр. в різних регіонах світу були зареєстровані сто сімнадцять епізодів системних фінансових криз і п’ятдесят один випадок передкризових ситуацій і несистемних криз, а за останні тридцять років – більше ста банківських криз. За оцінками втрати від банківських криз складають в середньому щорічно близько 6,3% ВВП, а банківське кредитування і прибутковість банків залишаються в депресивному стані впродовж декількох після кризових років [1, с. 108].

Банківські кризи можуть носити як локальний характер, коли має місце погіршення фінансового стану в окремих банках, так і системний характер, коли відбувається дуже швидко і масштабне погіршення якості діяльності багатьох банків під впливом несприятливих факторів макроекономічного, інституційного та регулятивного характеру.

Криза окремого банку робить негативний вплив насамперед на клієнтів банку та їх фінансове становище, а системна банківська криза призводить до того, що банківська система виявляється нездатна виконувати свої функції і забезпечувати нормальне функціонування економіки у цілому.

Виникнення кризових явищ в банківському секторі і в окремому банку обумовлено як зовнішніми, так і внутрішніми причинами. Відмінними рисами банківської діяльності є значно більший набір ризиків порівняно з іншими господарюючими суб’єктами, а також високий ступінь залежності від ситуації, що складається в світовому та національному господарстві, і від фінансового положення економічних суб’єктів. Дані особливості обумовлюють наявність постійно діючих факторів кризи, тоді як причини, які викликають крайнє загострення протиріч, мають тимчасові рамки. В цілому, кризу можна визначити як загострення внутрішніх протиріч у банку (або банківській системі), що приводить до погіршенню виконання найважливіших функцій банківськими установами, яке загрожує їх стабільності та надійності [2, с. 157].

Кризи в банку можуть виникати як в процесі управління функціонуванням, так і в процесі управління розвитком, де можливо виділити три основні етапи: докризове, або випереджаюче, антикризове

управління, управління в умовах кризи та управління на етапі завершення кризи.

Сучасна фінансово-економічна криза в Україні поставила її банківську систему у край складні умови та вплинула на появу таких загроз:

- недостатній рівень капіталізації;
- нестабільність депозитної бази;
- нездатність банків виконувати свої поточні зобов'язання;
- погіршення якості кредитного портфеля.

Банківська криза переростає в системну, якщо більшість банків неспроможна виконувати свої основні функції, тобто не в змозі виконувати умови контрактів, укладених із вкладниками через невиконання зобов'язань позичальниками банку, або в результаті знецінення банківських активів. Припинення платежів за внесками значною кількістю банків – очевидний прояв системної кризи.

В даний час значно загострюється одна з основних проблем – проблема недокапіталізації [3, с. 297]. Незважаючи на поступове збільшення значення показника балансового капіталу, як основи розвитку банківської системи, впродовж 2010-2013 років, він ще залишається досить низьким, і складає лише близько 5% від ВВП, тоді як у країнах Центральної Європи – понад 40%. На протязі 2014 року проявилася дуже негативна тенденція щодо скорочення власного капіталу вітчизняних банків на 23,1%.

Станом на 01.01.2015 року вперше за всі періоди розвитку банківського сектору економіки спостерігається зменшення розміру регулятивного капіталу банківських установ – на 7,8% у порівнянні з початком 2014 року.

Постановою Правління Національного банку України від 17 листопада 2014 року № 723 “Про затвердження Змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні” збільшено нормативне значення мінімального розміру регулятивного капіталу банку (Н1) з 120 млн. грн. до 500 млн. грн. з урахуванням вимог Закону України “Про внесення змін до деяких Законів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи” від 04.07.2014 № 1586-VII [6]. Нагадаємо, що банки, зареєстровані до прийняття цього закону, повинні збільшити статутний капітал протягом 10 років згідно з графіком НБУ. Мінімальний розмір регулятивного капіталу для банку, що отримав банківську ліцензію після 11 липня 2014 року, має становити 500 млн грн. [4].

Основними джерелами зростання капіталу банків є капіталізація прибутку для капіталу першого рівня і субординовані кредити – для капіталу другого рівня. Але в сучасних умовах розвитку банківського сектору такі можливості вкрай обмежені. Разом з тим зростання боргових зобов'язань банків може незабаром вичерпати свої можливості в порівнянні з наявним власним капіталом. Зниження нормативів достатності капіталу в 2014 році підтвердило це припущення.

Особливі побоювання відносно розвитку кризових явищ в українському банківському секторі викликає стан депозитного ринку. На

ринку депозитів спостерігаються негативні тенденції. Усього за минулий рік – з 01.01.2014 по 01.01.2015 року – строкові депозитні кошти юридичних та фізичних осіб у вітчизняних банках зменшились з 455,4 млрд. грн. до 421,6 млрд. гривень, або на 7,4%.

Політичні та економічні потрясіння підірвали довіру суб'єктів господарювання та населення до банківської системи. З початку девальваційних процесів деяким банкам вдавалося утримувати клієнтів і навіть залучати нових. Однак з вересня 2014 року збільшити суму депозитних коштів не зміг жоден із топ-20 банків за розміром вкладів населення. В таких умовах банківські установи відпрацьовують різну стратегію задля залучення депозитів.

У банківських колах вважалося, що наслідки фінансової кризи 2008-2009 років фінансові установи подолали лише в 2013 році. Приплив коштів у систему того періоду оцінюється в близько \$2 млрд щоквартально. На жаль, криза 2014-го вдарила по банках сильніше, ніж відтік 2008-2009 років.

Зменшення депозитної бази банків призводить до збільшення загрози втрати ними ліквідності.

Для підтримки ліквідності банків НБУ прийняв постанову № 48 від 06.02.2014 р. “Про механізм оперативного підтримання ліквідності банків”. Основним моментом Постанови є підтримка НБУ будь-якого комерційного банку за умови, якщо в останнього відбувається максимальний відтік короткострокових депозитів [6].

Для зменшення відтоку депозитної бази НБУ здійснив такі заходи:

- видача готівкових коштів в іноземній валюті з поточних, карткових та депозитних рахунків клієнтів - фізичних осіб здійснюється у межах до 15 000 тис.грн. на добу на одного клієнта в еквіваленті за офіційним курсом НБУ, незалежно від кількості відкритих рахунків клієнта в Банку.

- повернення вкладу в іноземній валюті здійснюється шляхом перерахування коштів на поточний / картковий рахунок клієнта у іноземній валюті. При цьому, клієнт зобов'язаний надати Банку заяву на продаж іноземної валюти на МВРУ, разом із заявою на дострокове повернення вкладу. Якщо клієнт бажає достроково отримати вклад в іноземній валюті та відмовляється від можливості його конвертації в національну валюту, в такому випадку, сума вкладу перераховується безготівковим шляхом на поточний/ картковий рахунок клієнта в іноземній валюті [5].

Проблема низької якості кредитів занадто довго залишається вузьким місцем регулятора і топ- менеджменту українських банків. Анемічне відновлення структури банківських активів після фінансової кризи 2008-2009 років було перервано різким погіршенням ситуації з поверненням позик внаслідок девальвації гривні, політичних подій [5].

За 2014 рік питома вага простроченої заборгованості в загальному кредитному портфелі збільшилась з 7,7 до 13,5%. Частину проблемної заборгованості становлять кредити, які видані ще до кризи 2008 року. Причиною збільшення простроченої заборгованості в 2014 році здебільшого

стала девальвація гривні, в наслідок чого відбулось перерахування об'єму проблемних валютних кредитів та реальному зниженню фінансового стану багатьох позичальників.

З метою зменшення проблемної заборгованості банківські установи здійснюють реструктуризації кредитної заборгованості. Провідні вітчизняні банки в Україні найчастіше використовують такі заходи реструктуризації заборгованості за кредитами як пролонгація строку кредитного договору та надання кредитних канікулів. Також банки збільшують показник забезпеченості недіючих кредитів.

У зв'язку з наявністю багатьох проблем українська банківська система, на наш погляд, повинна вживати заходи, спрямовані на запобігання криз. Проблема повинна ставитися більш широко, і мова повинна йти про створення в цілому ефективної комплексної системи упереджуваючого антикризового управління [6].

Антикризове управління – це системне, спеціальне постійно організоване управління діяльністю банку щодо діагностики, попередження, нейтралізації та подолання кризових явищ. Відповідно антикризове управління поділяється на діагностичне, попереджувальне, кризове та після кризове [8, с. 231].

Суть цієї системи полягає в консолідації зусиль регулюючих органів та самих банківських установ по розробці заходів і управлінських рішень, які необхідно здійснювати для того, щоб запобігати всім проявам непомірного сукупного загострення протиріч, обумовлених передбачуваними або реальними факторами і причинами кризи.

Висновки. Задля скорочення витрат від банківських криз та ймовірності їх виникнення в майбутньому з боку держави і самого банку повинні бути вироблені загальні принципи антикризового управління. В умовах України для виходу з кризи необхідно об'єднати зусилля всіх гілок влади, особливу увагу приділивши розробці додаткових вимог щодо якості регулювання банківської діяльності в системі банківського нагляду. Система антикризового управління повинна включати в себе підготовчу роботу, профілактичну діяльність та управління в умовах кризи. Перші два види діяльності повинні здійснюватися на постійній основі.

Список використаних джерел

1. Барановський О. Антикризові заходи урядів і централізованих банків зарубіжних країн / О. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 4. – С. 8-19.
2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Незалежної асоціації банків України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.prostobankir.com.ua>
4. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Національного банку України від 28.08.2001 № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/code=z0841-01>.

5. Столярчук М. Особливості антикризового управління підприємством з позиції теоретико-методологічного аналізу / М. Столярчук // Вісник Львівського університету. – 2008. – № 10. – 459 с.

6. Тарасова О. В. Стан і тенденції розвитку банківської системи України / О. В. Тарасова, Ю. О. Панова // Економіка харчової промисловості. – 2014. – № 3. – С. 79-86.

В. В. Веретюк Антикризисное управление деятельностью банка в современных условиях.

В статье исследованы подходы к определению понятия “антикризисное управление”, рассмотрены главные задачи и стратегические направления антикризисного управления банком в условиях кризисных явлений. Отмечена необходимость организации эффективного антикризисного менеджмента в процессе управления банком

Ключевые слова: банковская система, банки, антикризисное управление, кредитный портфель, ликвидность.

V. Veretyuk Crisis management activities of the bank in terms sovremennih.

In the article the approaches to the definition of “crisis management”, highlighting the main objectives and strategic direction of crisis management of the bank in a crisis. There was a need for effective crisis management in the bank management process

Keywords: banking system, banks, crisis management, loan portfolio liquidity.

УДК 336.77:336.717

КРЕДИТНИЙ РИЗИК ТА ФОРМУВАННЯ РЕЗЕРВІВ ПІД КРЕДИТНІ ОПЕРАЦІЇ БАНКУ

***І. С. Ковальчук, студент обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – асистент Корабахіна А. Ю.
Миколаївський національний аграрний університет***

У статті досліджено особливості формування та виявлення кредитних ризиків комерційних банків, проаналізовано основні законодавчо-нормативні акти з питань управління кредитним ризиком та визначено напрями його моніторингу.

Ключові слова: ризик, кредитний ризик, кредитний портфель, інтегральний показник кредитного ризику. Диверсифікованість кредитного ризику, кредитоспроможність.

Постановка проблеми. На сьогодні домінуюче значення серед всіх можливих ризиків, що супроводжують банківську діяльність, відіграє кредитний ризик. Так погіршення фінансового стану позичальників та неможливість своєчасного розрахунку за зобов'язаннями перед комерційними банками, вимагає від останніх проводити відповідні заходи щодо мінімізації кредитних ризиків та підтримки стабільності діяльності. Виявлення ризику регламентовано не тільки нормативно-правовими актами,

медичними рекомендаціями та інструкціями Національного банку України, а забезпечується внутрішніми положеннями банківських установ, які враховують специфіку їх діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам визначення та вимірювання кредитного ризику присвячено багато наукових праць зокрема, дану тематику розглядали такі науковці як І. Кривцун [1], О. Ковальов, В. Міщенко, Л. Примостка [3], Л.Торубка [6], Л. Слобода та ін.

Метою статті є обґрунтування заходів щодо мінімізації кредитних ризиків та наслідків їх впливу на діяльність банку, виявлення проблемних аспектів щодо формування резервів під кредитні операції в період макроекономічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу. Ефективне і стабільне функціонування банківської системи в умовах розвитку глобалізаційних та інноваційних процесів нерозривно пов'язане з вирішенням проблеми підвищеного ризику. Жоден банк не в змозі максимізувати свої прибутки та подолати конкуренцію без ефективної системи управління ризиками. Необхідність якісної та кількісної оцінки ризиків виникає внаслідок наявності нерозривного взаємозв'язку між очікуваним прибутком та рівнем ризику, на який наражається комерційний банк. Саме тому існує необхідність точного визначення, вимірювання та аналізу ризиків, пов'язаних з функціонуванням будь-якого комерційного банку.

Стратегія управління банківськими ризиками має на меті забезпечити в кінцевому результаті прийняття рішень про доцільність чи недоцільність укладення угод з врахуванням оцінки виявлених ризиків та можливості їх мінімізації. Банківській діяльності притаманний широкий спектр ризиків, які пов'язані як і зовнішнім, так і з внутрішнім середовищем. Поняття “ризик” в економічній літературі вживається досить часто і носить багатогранний характер. Одне із визначень характеризує ризик ймовірність того, що очікувана подія не відбудеться або відбудеться з певними відхиленнями, що, зрештою, призведе до небажаних наслідків. Ризик з точки зору банку – це потенційна можливість недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх або внутрішніх факторів [1].

Ризик – це ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал або надходження банку. Кредитний ризик є невід'ємною складовою банківських діяльності і займає домінуюче становище в системі банківських ризиків. Банк може відмовитись від кредитного ризику шляхом припинення кредитування, проте цим самим він відмовляється від отримання прибутку. Оскільки надання кредитів – це основне джерело прибутку для банку, а їх неповернення завдає йому збитків, кредитні ризики є визначальними у діяльності банків, займають значне місце серед інших банківських ризиків.

Кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе

зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання. Кредитний ризик є в усіх видах діяльності, де результат залежить від діяльності контрагента, емітента або позичальника. Він виникає кожного разу, коли банк надає кошти, бере зобов'язання про їх надання, інвестує кошти або іншим чином ризикує ними відповідно до умов реальних чи умовних угод незалежно від того, де відображається операція – на балансі чи поза балансом [2].

Під час оцінки кредитного ризику доцільно розрізняти індивідуальний та портфельний кредитний ризик. Джерелом індивідуального кредитного ризику є окремий, конкретний контрагент банку – позичальник, боржник, емітент цінних паперів. Оцінка індивідуального кредитного ризику передбачає оцінку кредитоспроможності такого окремого контрагента, тобто його індивідуальну спроможність своєчасно та в повному обсязі розрахуватися за взятими зобов'язаннями. Портфельний кредитний ризик виявляється у зменшенні вартості активів банку (іншій, аніж унаслідок зміни ринкової процентної ставки). Джерелом портфельного кредитного ризику є сукупна заборгованість банку за операціями, яким притаманний кредитний ризик, – кредитний портфель, портфель цінних паперів, портфель дебіторської заборгованості тощо. Оцінка портфельного кредитного ризику передбачає оцінку концентрації та диверсифікації активів банку.

Міжнародному кредитуванню, крім кредитного ризику, притаманний ризик країни, який виникає через особливості економіки, соціального ладу та політичного устрою країни позичальника. Ризик країни особливо помітний у разі кредитування іноземних урядів або їхніх установ, оскільки таке кредитування зазвичай не забезпечене. Проте цей ризик має завжди враховуватися в кредитній та інвестиційній діяльності – не має значення, у якому секторі – державному чи приватному. Існує також компонент ризику країни, відомий як трансферний ризик, що виникає в тому випадку, коли заборгованість позичальника не номінована в національній валюті. Незважаючи на фінансовий стан позичальника, валюта заборгованості може виявитися недоступною для нього [3].

Для оцінки кредитного ризику використовують спеціальні інструменти та процедури (табл. 1), які є рекомендованими та можуть бути розширеними в разі потреби. Фактичні дані наявної в банку постійно діючої системи оцінки та контролю ризиків мають забезпечувати прийняття керівництвом адекватних та ефективних рішень і враховуються під час оцінки ризику банку.

Банківські інструменти та процедури процесу управління кредитним ризиком

№ з/п	Інструменти та процедури	Характеристика
1.	Оцінка кредитоспроможності	Цей метод припускає розробку спеціальних шкал для визначення рейтингу клієнта. Критерії, по яких виробляється оцінка позичальника, строго індивідуальні для кожного банку і базуються на його практичному досвіді.
2.	Диверсифікованість кредитного ризику припускає розосередження наявних у банку можливостей по кредитуванню й інвестуванню	З метою диверсифікованості здійснюється раціонування кредиту – ліміти кредитування, що плавають, понад які кредити не надаються поза залежністю від рівня процентної ставки.
3.	Зменшення розміру видаваних кредитів одному позичальнику	Цей спосіб застосовується, коли банк не цілком упевнений у достатній кредитоспроможності клієнта. Зменшений розмір кредиту дозволяє скоротити величину втрат у випадку його неповернення.
4.	Страховання кредитів	Страховання кредиту припускає повну передачу ризику його неповернення організації, що займається страхуванням
5.	Залучення достатнього забезпечення	Такий метод практично цілком гарантує банку повернення виданої суми й одержання відсотків. При цьому важливим моментом є той факт, що розмір забезпечення позички повинний покривати не тільки саму суму виданого кредиту, але і суму відсотків по ньому.
6.	Видача дисконтних позичок	Дисконтні позички лише в невеликому ступені дозволяють знизити кредитний ризик. Такий спосіб надання кредитів гарантує, як мінімум, одержання плати за кредит, а питання про її повернення залишається відкритим, якщо не використовуються інші методи захисту від кредитного ризику.

Джерело: побудовано за матеріалами [2]

Процедура проведення моніторингу показників кредитного ризику базується на виділенні окремих його етапів. Перший етап базується на виборі індикаторів рівня кредитного ризику, їх розрахунку та співставленні з граничними значеннями. Другий етап передбачає обчислення балів на основі розробленого алгоритму розрахунку балів на базі індикаторів рівня кредитного ризику. Третій етап включає розрахунок інтегрального показника кредитного ризику та виявлення динаміки кредитного ризику.

З метою моніторингу кредитного ризику по кредитному портфелю та подальшого формування Звіту по моніторингу банку пропонується використовувати певні індикатори рівня кредитного ризику – показники, котрі теоретично або емпірично пов'язані з виникненням кредитного ризику. Для кожного індикатора встановлюються ліміти (граничні значення), що

дозволить забезпечити виявлення значущих для банку кредитних ризиків і своєчасний адекватний вплив на них. Моніторинг кредитного ризику здійснюється на систематичній основі шляхом вивчення системи індикаторів кредитного ризику. Керівник відділу моніторингу кредитного ризику при виявленні негативних змін індикаторів кредитного ризику негайно інформує підрозділ ризик – менеджменту банку.

Інтегральний показник кредитного ризику ($I_{кр}$) визначається як сума балів, зважених на вагові коефіцієнти,

де $R_1, R_2, \dots, R_n$ – показники розрахованої кількості балів;

$l_1, l_2, \dots, l_n$ – вага показників;

n – кількість показників.

Чим вище значення інтегрального показника кредитного ризику, тим менший ступінь ризику. Проте дана методика має недолік, що полягає у неоднозначності оцінюваних характеристик кожного банку.

Відмітимо, що розроблена процедура є універсальною, дозволяє виявити кредитні ризики за багатьма параметрами, узагальнити їх і вивести інтегральний показник. Цим вона відрізняється від інших процедур, які враховують лише окремі прояви виникнення кредитного ризику та потребують подальшої обробки. Перевагою даної розробки є відносна простота розрахунків і можливість використання достовірних вхідних даних [4].

З метою гнучкішого управління банками власною ліквідністю Національний банк України упродовж звітного року змінював вимоги до формування та зберігання банками обов'язкових резервів. Із 24.02.2014 частку обов'язкових резервів, яку банки мали формувати та зберігати на окремому рахунку в Національному банку України, було зменшено з 40 до 20% від суми обов'язкових резервів, сформованих за попередній звітний період резервування.

Задля сприяння спрощення порядку формування та зберігання банками обов'язкових резервів, його адаптації до норм європейського законодавства Національним банком України з 31.12.2014 р. було введено в дію Положення про порядок формування та зберігання обов'язкових резервів банками України та філіями іноземних банків в Україні [7], яким затверджено нові принципи та підходи щодо визначення та формування банками обов'язкових резервів, а саме:

1) всі банки України резервують і зберігають кошти обов'язкових резервів на своєму кореспондентському рахунку в Національному банку України;

2) для зменшення навантаження на банківську систему при проведенні обов'язкових платежів до бюджету на початку/в кінці місяця та прогнозованішого здійснення банками формування та зберігання обов'язкових резервів встановлено період утримання банками обов'язкових резервів з 11 числа кожного місяця до 10 числа наступного місяця (включно),

а період визначення резервної бази – це період, що передує періоду утримання обов'язкових резервів;

3) уніфіковано нормативи обов'язкового резервування за строками залучення коштів: за коштами вкладів (депозитів) юридичних та фізичних осіб на вимогу і на поточних рахунках у національній та іноземній валюті – 6,5%, за строковими коштами і вкладами (депозитами) юридичних та фізичних осіб у національній та іноземній валюті – 3,0%;

Основою розрахунку резервів під кредитні ризики є класифікація кредитного портфеля за кожною кредитною операцією з урахуванням трьох чинників: фінансового стану позичальника; стану обслуговування позичальником кредитної заборгованості (рівень платіжної дисципліни); рівня забезпечення кредитної операції. Критерії оцінки фінансового стану позичальника встановлюються кожним банком самостійно і визначаються його внутрішнім положенням щодо проведення кредитних операцій. Методика оцінки фінансового стану позичальника, що схвалена банком, – це обов'язковий додаток до внутрішнього положення банку про кредитування.

Портфельна диверсифікація означає розміщення кредитних ресурсів між різними категоріями позичальників, які класифікуються за статусом, за розміром капіталу, обсягами валового доходу тощо. В цьому випадку для зниження кредитного ризику банк надає кредити фізичним особам, підприємствам малого та середнього бізнесу, великим компаніям, урядовим і тощо громадським організаціям, діяльність яких супроводжується різним рівнем ризику. Так, кредитування малого та середнього бізнесу часто пов'язане з високими для ризиками банку. В цьому випадку банк може диктувати власні умови кредитної угоди, наприклад, вимагати додаткових гарантій за кредитом встановлювати або підвищену відсоткову ставку, чим забезпечується більша дохідність мікро-кредитів. І, навпаки, при кредитуванні великих підприємств стійких фінансово кредитний ризик оцінюється як низький, але й дохідність у цьому випадку буде нижчою. Іноді банк для підвищення свого рейтингу може надати кредит відомій у світі за ставкою компанії, яка йому не принесе прибутку, компенсацією але в цьому випадку буде його зростання популярності серед інших клієнтів [5].

Процес формування резерву починається з оцінювання якості кредитного портфеля банку – класифікації кредитів. За певними критеріями кожний кредит відносять до однієї з кількох категорій, диференційованих за рівнем кредитного ризику та розмірами можливих втрат. Нарахування до резерву здійснюються за встановленими для кожної категорії нормами відрахувань, визначеними у відсотковому відношенні до суми кредитів цієї категорії. Критерії оцінки кредитів, кількість категорій та норми відрахувань за кожною категорією кредитів на міжнародному рівні не стандартизовано, тому вони визначаються центральним банком кожної країни самостійно залежно від економічних умов та ситуації.

Після того, як усі кредити класифіковано, обчислюється розрахункова величина резерву на покриття втрат за кредитними операціями. Надалі банк

формує цей резерв за рахунок певних джерел. Визначення джерел формування резерву – одна з найважливіших проблем у банківській діяльності. В міжнародній практиці резерв прийнято формувати за рахунок прибутку до оподаткування, що дозволяє зменшити оподатковувану базу на суму відрахувань до резерву і зменшує величину податків. Такий підхід створює для банків стимул сформувати резерв у повному обсязі.

Але при цьому виникає загроза того, що банки намагатимуться ухилитися від виплати податків до бюджету, свідомо занижуючи якість кредитного портфеля та завищуючи відрахування до резерву. На практиці цей процес регулюється ринковими відносинами, оскільки завищення резерву зменшує не лише податки, а й прибуток, що залишається у розпорядженні банку. Це, у свою чергу, зменшує розмір дивідендних виплат, що негативно впливає на ринкову ціну акцій банку та призводить до відпливу капіталу. Крім того, в такий спосіб уникнути виплат податків вдасться лише протягом деякого періоду. Якщо ризик не виправдався і кредит було повернуто, то прибуток у майбутньому періоді збільшується на відповідну суму [2].

Висновок. Негативний вплив світової фінансової кризи на банківську систему України сприяв перегляду діючих механізмів виявлення та мінімізації кредитних ризиків. Вирішальна роль в підтримці банківського сектору належить Національному банку, комплекс заходів якого сприяв покращенню діяльності вітчизняних банків, проте він потребує подальшого дослідження та вдосконалення. Саме тому детальний аналіз факторів кредитного ризику та пошук підходів реалізації банківськими установами кредитної політики дасть можливість підтримки їх Національним банком та сприятиме вирішенню даних проблем.

Список використаних джерел

1. Кривцун І. М. Управління ризиками комерційного банку / І. М. Кривцун, О. І. Кутник // Регіональна економіка. – 2008. – № 4. – С. 104–108.
2. Основні показники діяльності банків України на 01.01.2009 р. Вісник НБУ. – № 3. – 2009. – С. 48.
3. Примостка Л. О. Управління банківськими ризиками: навч. посібн. / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2007. – 616 с.
4. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України : Постанова Правління НБУ № 361 від 02.08.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>
6. Торубка Л. В. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан і напрями розвитку/ Л. В. Торубка // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2011. – № 3(12). – С.227-230.
7. Про затвердження Положення про порядок формування та зберігання обов'язкових резервів банками України та філіями іноземних банків в Україні : Постанова Правління НБУ № 806 від 11.12.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>

И. С. Ковальчук. Кредитный риск и формирование резервов под кредитные операции банков.

В статье исследованы особенности формирования и выявления кредитных рисков коммерческих банков, проанализированы основные законодательно-нормативные акты по управлению кредитным риском и определены направления его мониторинга.

Ключевые слова: риск, кредитный риск, кредитный портфель, интегральный показатель кредитного риска, Диверсификация кредитного риска, кредитоспособность

I. Kovalchuk. Loan and risk reserves Formation pod Loan operations banks.

In the article the features of forming and identify credit risks of commercial banks, analyzes the main legislation and regulations on credit risk management and the directions of its monitoring.

Keywords: risk, credit risk, credit portfolio, integral indicator of credit risk, diversification of credit risk, creditworthiness

УДК 336.77:330.567.22(477)

СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

**К. В. Михайловська, студентка обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – асистент Корабахіна А. Ю.
Миколаївський національний аграрний університет**

У даній статті розглядається сутність поняття “споживчий кредит”, проведено аналіз ринку споживчого кредитування України та визначено проблемні аспекти, що стримують його подальший розвиток.

Ключові слова: кредит, споживчий кредит, банківська система, платоспроможний попит населення, економічне зростання.

Постановка проблеми. Сучасні умови функціонування та розвитку суспільства, що склалися в складний економічний період для країни, характеризуються скороченням платоспроможного попиту населення переважно за рахунок низьких доходів, високого рівня інфляції, девальвації національної грошової одиниці тощо. В результаті виникає необхідність у залученні додаткових кредитних ресурсів, плата за користування якими є досить високою. Враховуючи стан ринку споживчого кредитування в Україні, варто зазначити, що недовіра до банківської системи, а також наявність кредитного ризику значно стримують його розвиток, тим самим чинить негативний вплив на економічне зростання країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню стану та розвитку споживчого кредитування в Україні приділяється належна увага в економічній літературі. Так, сформована теоретична база з вивчення даного питання представлена рядом наукових праць провідних вітчизняних науковців, зокрема О. Губаря [4], В. Дубницького [5], О. Єременко [1],

С. Круглика [1], К. Кузьміної [5], Р. Лісної [5], А. Папуші [2], П. Харламова [3] та ін. Проте у зв'язку зі змінами в тенденціях розвитку економіки, мінливістю та нестабільністю інституціонального середовища проблема виявлення перспектив щодо покращення стану споживчого кредитування є недостатньо вивченою та погребує подальших досліджень.

Метою статті є оцінка сучасного стану споживчого кредитування в Україні, виявлення факторів впливу та перспектив подальшого його розвитку в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Споживче кредитування відіграє важливу роль у забезпеченні соціальних потреб населення, формуванні платоспроможного попиту населення. Споживчий кредит – це кредит, який надається фізичним особам на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг і який повертається в розстрочку.

Відмітимо, що споживчий кредит дає змогу населенню споживати товари і послуги до того, як споживачі спроможні їх оплатити. Головними параметрами споживчого кредиту є:

- 1) доступність кредиту;
- 2) величина відсоткової ставки;
- 3) строки надання і погашення;
- 4) здатність позичальника повернути кредит.

Суб'єктами споживчого кредиту є банки і торговельні заклади (кредитори) та населення (позичальники). Традиційно кредитування фізичних осіб здійснюється переважно ощадними та іпотечними банками. У силу специфіки сфери кінцевого споживання виникає необхідність входження у відносини споживчого кредитування такого суб'єкта як торговельні організації, що здійснюють посередницьку діяльність з купівлі-продажу товарів і надання послуг. Споживчий кредит є формою допомоги торговельним закладам у збуті (продажу) товарів. При цьому кожна торговельна організація має знайти оптимальне поєднання прямого продажу товарів за гроші (готівкою чи безготівкове) і продажу в розстрочку [2].

Завдяки тому, що споживчий кредит прискорює реалізацію товарів, скорочуються витрати на пакування та зберігання товару. В свою чергу кредит має велике значення в скороченні витрат, пов'язаних з обігом товарів та металевих грошей, що досягається за рахунок:

1) розвитку системи безготівкових розрахунків. На основі розвитку кредитів і банків з'являються можливості проведення розрахунків без участі наявних грошей шляхом переводу грошових коштів з рахунку позичальника на рахунок кредитора;

2) збільшення швидкості обігу коштів. За допомогою кредиту вільні грошові кошти і заощадження розміщуються їх власниками в банки, а останні шляхом надання кредитів пускають їх обіг. Обіг коштів прискорюється також тим, що купівля товарів в кредит виключає необхідність попередньо накопичувати коштів, а борг може оплачуватися зразу ж після отримання доходу. Таким чином кредит і кредитна система

зводять до мінімуму резерв коштів як купівельного і платіжного засобів у кожної окремої фізичної і юридичної особи;

3) заміни металевих коштів кредитними – банкнотами. По мірі того, як з розвивається кредит і банки, металеві гроші все більш замінюються кредитними грошима, забезпечуючи велику економію на витратах які пов'язані з обігом грошей. Починаючи з першої світової війни, в більшості капіталістичних країн, а з періоду світової економічної кризи 1929-1933 рр. в усіх країнах металеві гроші перестали виконувати функції засобів обігу і платежу.

Споживчий кредит стимулює ефективність праці переважно за рахунок того, що кожний, хто взяв в кредит автомобілі, меблі, складну побутову техніку, намагається залишитися на робочому місці на довгостроковий період. Також за допомогою кредиту населення одержує можливість задовольнити споживчі потреби до того моменту, як будуть зроблені відповідні грошові нагромадження.

У період фінансової кризи при нестабільності макроекономічного середовища, реалізації валютного ризику темпи росту споживчого кредитування значно зменшилися (табл. 1). Причинами такої ситуації можна назвати недосконалу систему оцінку кредитоспроможності позичальників, що використовували банки, та підвищення валютного курсу внаслідок чого значно збільшилися зобов'язання клієнтів перед кредиторами.

Таблиця 1

**Аналіз ринку споживчого кредитування України
за період з 01.01.2008 по 01.01.2014 рр.**

Найменування	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014
ВВП, млн. грн.	948056	913345	1082569	1302079	1411238	1454931
Доходи населення, % до попереднього року	135,67	105,80	123,10	115,00	114,50	105,30
Номінальна середня заробітна плата, грн.	1806,40	1906,00	2239,00	2633,00	3025,00	3265,0
Реальна середня заробітна плата, % до попереднього року	106,30	90,80	110,20	108,70	114,40	108,20
Темпи росту споживчих кредитів, %	161,77	73,68	89,66	102,64	99,06	109,4
Частка споживчих кредитів у кредитному портфелі, %	25,09	18,88	16,38	15,51	18,00	17,12
Частка споживчих кредитів у ВВП, %	19,63	15,01	11,36	9,69	8,86	9,40

Джерело: побудовано за матеріалами [6]

Починаючи з 2010 року спостерігається відновлення попиту та пропозиції на споживчі кредити, що підтверджується збільшенням їх обсягів

на 2,64%, а в 2013 році темпи росту споживчих кредитів перевищують темпи росту реальної заробітної плати та доходів населення. Це свідчить про покращення ситуації на ринку банківського споживчого кредитування [6].

Особливо актуально питання розвитку споживчого кредитування в Україні стоїть перед молодим поколінням, які мають потребу в елементарних засобах життєдіяльності (житло, побутові прилади, техніка та інші речі тривалого користування).

Відмітимо, що споживче кредитування тісно пов'язано з різноманітними економічними та соціальними показниками. Це пояснюється тим, що, впливаючи один на одного, вони спричиняють певні зрушення в економіці, причому ці зміни можуть справляти різний ефект, як позитивний, так і негативний. Саме тому для подальшого розвитку споживчого кредитування необхідно визначити зв'язок між ними та мінімізувати проблеми, які постають на шляху.

Споживчий кредит має багато специфічних рис, пов'язаних із особливостями сфери особистого споживання громадян. По-перше, цей вид позики відображає відносини між кредитором і позичальником, сенс яких полягає у кредитуванні кінцевого споживання, на відміну від позик, які надають суб'єктам господарювання для виробничих цілей або для придбання активів, що породжують рух вартості. По-друге, на відміну від інших видів кредиту, якими користуються переважно суб'єкти господарювання, споживчі кредити одержують, як правило, фізичні особи. По-третє, споживчий кредит є засобом задоволення споживчих потреб населення, тобто особистих, індивідуальних потреб людей. Така позика прискорює отримання певних благ (товарів, послуг), які вони могли б мати (придбати) лише у майбутньому, накопичивши кошти, необхідні для купівлі цих товарно-матеріальних цінностей або послуг, будівництва тощо. Надання споживчих позик населенню з одного боку, підвищує їх платоспроможний попит, життєвий рівень в цілому, а з іншого – прискорює реалізацію товарних запасів, послуг, сприяє створенню основних фондів. По-четверте, всі види споживчого кредиту мають соціальний характер, оскільки вони сприяють вирішенню суспільних проблем – підвищенню життєвого рівня населення (передусім із низьким та середніми доходами), утвердженню принципів соціальної справедливості. Саме із цієї причини споживче кредитування здебільшого регулюється державами особливо ретельно. У нашій країні це виражається у тому, що споживчі позики зазвичай надаються на пільгових умовах.

Надання споживчого кредиту населенню, з одного боку, збільшує його поточний платоспроможний попит, підвищує його життєвий рівень, а з другого боку прискорює реалізацію товарних запасів, послуг, сприяє створенню основних фондів. В процесі погашення споживчих позик у населення зменшується на відповідну суму платоспроможний попит, що необхідно враховувати при визначенні обсягу та структури товарообігу, платних послуг, динаміки доходів та витрат населення, грошової маси в

обігу. Таким чином розмір кредитів тісно пов'язаний з формуванням купівельного фонду населення та його відповідності обсягу до структури товарного фонду та послуг.

Кредитування споживчих потреб населення здійснюється банком при дотриманні таких же принципів, що й при кредитуванні юридичних осіб: терміновості, повернення, цільової спрямованості, платності, забезпеченості. Зазначимо, що важливим критерієм є платоспроможність позичальника.

Процес кредитування можна розділити на декілька етапів, кожен з яких впливає на якісні характеристики кредиту та визначає ступінь його надійності та прибутковості для банку:

- 1) попередній аналіз ринку та розробка стратегій кредитних операцій;
- 2) розгляд заявки на отримання кредиту та інтерв'ю з майбутнім позичальником;
- 3) оцінка кредитоспроможності позичальника та ризику пов'язаного з видачею кредиту;
- 4) підготовка кредитного договору (структурування кредиту) та його підписання;
- 5) контроль за виконанням умов договору та погашенням кредиту.

Кожен банк повинен мати чітку та детально пророблену програму розвитку кредитних операцій. Бажано сформувати цілі, принципи та умови видачі кредитів різним категоріям позичальників у спеціальному документі – меморандумі про кредитну політику, де вказані пріоритетні сфери кредитної діяльності банку на майбутній період і визначені такі особливості кредитної роботи банку, як розподілення повноважень при прийнятті рішень про видачу кредиту, граничні розміри сум одному позичальнику, вимоги до забезпечення та погашення кредиту, порядок видачі кредитів працівникам та засновникам банку та ін.

Підготовка такого документу дозволяє керівництву банку виявити сильні та слабкі сторони його діяльності, його позиції по відношенню до конкурентів, визначити загальну лінію поведінки та забезпечити однозначний підхід до клієнтів працівників різних ієрархічних рівнів банку.

Клієнт, що звертається в банк за отриманням споживчого кредиту, повинен надати заяву, де містяться початкові дані про кредит (призначення, розмір кредиту, вид та строк, можливе забезпечення). До складу пакета супроводжуючих документів, що надаються в банк разом з заявою, входять наступні:

- 1) податкові декларації. Це важливе джерело додаткової інформації. Там можуть міститися відомості яких не має в інших документах. Крім того вони можуть характеризувати позичальника, якщо буде виявлено, що він ухиляється від сплати податків з частини прибутку;
- 2) довідки з місця роботи позичальника про стаж роботи на підприємстві, розміри заробітної плати і утримань з неї (виплати податків, погашення позичок (у тому числі за товари, придбані в розстрочку, утримання аліментів та інших стягнень);

- 3) книжки по розрахунках за комунальні послуги, квартирну плату;
- 4) документів, що підтверджують прибутки по вкладах, цінних паперах;
- 5) інших документах, що підтверджують інші доходи та витрати позичальника та його сім'ї (розрахункові документи, що підтверджують витрати по утриманню дітей в дошкільних установах, плату за навчання).

При отриманні заявки на споживчий кредит, банк повинен встановити не тільки різні аспекти кредитної угоди, але й дати оцінку персональних якостей позичальника. Оцінюючи клієнта банк зосереджує увагу на наступних моментах:

- 1) порядність та чесність;
- 2) професійні здібності;
- 3) вік та стан здоров'я;
- 4) наявність наступника (на випадок захворювання чи смерті);
- 5) матеріальна забезпеченість [5].

Висновок. Необхідність споживчого кредитування населення зумовлена підвищенням не тільки його платоспроможного попиту, а й життєвого рівня в цілому задля досягнення соціальної рівноваги суспільства. Тягар зовнішнього боргу, девальваційні та інфляційні процеси призвели до слабкості вітчизняного банківського сектору, підвищення ризиковості кредитних операцій та скорочення частки споживчих кредитів у кредитному портфелі банків. Тому відновлення позитивної динаміки споживчого кредитування залежить насамперед від ефективної грошово-кредитної політики, якості активів банківської системи, способів відновлення довіри населення до вітчизняних банків.

Список використаних джерел

1. Круглик С. Створення позитивного іміджу банківської системи в умовах кризи / С. Круглик, О. Єременко // Вісник НБУ. – 2009. – № 2. – С. 50-54.
2. Папуша А. Стабільність системи – надійна протидія фінансовій кризі / А. Папуша // Вісник НБУ. – 2009. – № 1 (155). – 34 с.
3. Харламов П. Как и у кого оформить кредитку во время кризиса / П. Харламов // Журнал “Деньги”. – 2009. – № 1. – С. 17–19.
4. Губарь О. Кредитні ставки ідуть у вільне плавання / О. Губарь // Коммерсант. – 2010. – № 3. – С. 18.
5. Дубницький В. Споживче кредитування та перспективи його розвитку в Україні / В. Дубницький, Р. Лісна, К. Кузьміна // Коммерсант. – 2009. – № 10. – С. 10.
6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>

К. В. Михайловская. Потребительское кредитование и перспективы его развития в Украине.

В данной статье рассматривается сущность понятия “потребительский кредит”, проведен анализ рынка потребительского кредитования Украины и определены проблемные аспекты, сдерживающие его развитие.

Ключевые слова: кредит, потребительский кредит, банковская система, платежеспособный спрос населения, экономический рост.

K. Mikhailovskaya. Consumer credit and prospects of its development in Ukraine.
This article discusses the essence of the concept of "consumer credit", analyzes the consumer lending market in Ukraine and identified aspects that hinder its further development.

Keywords: credit, consumer credit, banking, purchasing power of the population growth.

УДК 336.71.001.37(477)

РЕЙТИНГОВЕ ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

І. Г. Подопрізгора, студент обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – асистент Корабахіна А. Ю.
Миколаївський національний аграрний університет

У статті висвітлені особливості визначення рейтингу вітчизняних банків України, проаналізовано законодавчо-нормативну базу з питань проведення комплексної оцінки фінансового стану банків та наведено позиції банків на ринку за розміром активів, обсягами депозитів фізичних та юридичних осіб, прибутковістю.

Ключові слова: рейтинг оцінювання банків, комерційний банк, рейтинг окремого банку, прибутковість, фінансова стійкість, внутрішній рейтинг.

Постановка проблеми. Питання вибору банку, для цілей вкладення заощаджень, кредитування або розрахунково-касового обслуговування сьогодні є актуальним та вимагає проведення оцінки діяльності банків за різними показниками залежно від сутності потреб клієнтів. Порівняння фінансових показників діяльності банків на основі рейтингового оцінювання дає можливість оцінити здатність банку без затримки повернути депозити, якщо у нього з'являться фінансові проблеми або проблеми з погашення кредитів і зростанні заборгованості клієнтів; проаналізувати структуру активів, їх якість та ліквідність; ступінь виконання економічних нормативів діяльності банку тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових праць вчених-економістів, які проводять дослідження у сфері рейтингової оцінки діяльності банків варто виокремити П. Гармидаров, Т. Сааті, А. Буздалина, Ю. Мисюлина [1, 2], О. Мусієнко та ін. Разом з тим, методики наведених економістів піддаються критиці з боку фахівців в галузі рейтингового оцінювання, оскільки можуть бути зорієнтовані на оцінку тільки однієї сторони діяльності банку або ж не відповідати поточній ситуації на грошово-кредитному ринку. За таких умов питання проведення рейтингової оцінки діяльності банку залишаються нерозкритим та потребує додаткового вивчення.

Метою даної роботи є обґрунтування необхідності проведення рейтингової оцінки діяльності банків України задля характеристики роботи вітчизняних банків: надійності, дохідності, платоспроможності, фінансової стійкості.

Виклад основного матеріалу. Методологія розрахунку рейтингу комерційного банку передбачає: визначення позиції банку за показниками загальної ефективності діяльності банку та показниками структури балансу банку; проведення аналізу якісних характеристик діяльності банку; проведення аналізу стану банківської системи та макроекономічних показників, що впливають на розвиток банку. Рейтингові оцінки необхідні при аналізі, контролі, організації, регулюванні, оцінці діяльності банку. Тобто рейтинги надають можливість менеджерам за короткий час отримати комплексну достовірну характеристику діяльності будь-якого банку. Окрім виявлення негативних проявів, рейтингові оцінки дозволяють визначити джерела їх виникнення, та завдяки рейтингам вчасно застосовуються заходи для виправлення цих негативних проявів [3].

Рейтинг банку – це позиція банку на ринку залежно від певних параметрів і показників діяльності, фінансового стану, виконання економічних нормативів, вимог законодавства тощо. Національний банк визначає рейтинг банків за результатами кожної інспекційної перевірки. Базовим вважають рейтинг, визначений за результатами останньої інспекційної перевірки банку. Поряд з рейтингуванням банків Національним банком існує система внутрішніх банківських рейтингів. Внутрішній рейтинг – це стандартизована оцінка індивідуального кредитного ризику, яка виражається як узагальнений показник, що має літерну або цифрову семантику. Банк визначає рейтинг контрагента самостійно, на підставі внутрішньої методології [7].

Відповідно до Закону України “Про банки і банківську діяльність” [4], кожен банк впроваджує систему внутрішнього аналізу діяльності, але ця інформація не має широкого інформативного характеру, а знаходить своє відображення лише у фінансовій звітності для обмеженого кола осіб. Інколи банки розміщують інформацію щодо деяких показників своєї діяльності у своїх рекламних проспектах, але за цими показниками не завжди можна визначити позицію надійності. Тому інформація, що надається незалежними рейтинговими агентствами або спеціалізованими державними органами влади, є одним з джерел достовірних даних щодо фінансового стану банку та дає змогу не тільки ознайомитися з фінансовими результатами його діяльності, а й підвищити фінансову грамотність клієнтів та зробити банківську сферу більш прозорою та привабливою.

Основними критеріями, на яких базується рейтинг банків є загальний розмір активів, зобов'язань юридичних і фізичних осіб, системні взаємозв'язки в банківській системі (обсяг міжбанківського кредитування) і обсяг кредитування найважливіших секторів економіки. Так, сьогодні офіційний рейтинг банків України за показниками фінансового результату

очолюють: Приватбанк, Райффайзен Банк Аваль, Ощадбанк, ПУМБ, Унікредит. Відмітимо, що банк, який займає більш високу позицію в рейтингу, може зіткнутися з сильним впливом негативних і непередбачуваних чинників, які здатні призвести до його банкрутства, в той час як банк з задовільним рейтингом продовжить працювати, оскільки в результаті збігу обставин уникне негативного впливу таких факторів.

Фінансовий результат банків України за станом на 1 серпня 2015 року був негативним і склав 33,1 млрд грн переважно за рахунок значних обсягів відрахувань у резерви на можливі втрати від активних операцій, зокрема за кредитами позичальників, платоспроможність яких погіршилася. За підсумками 7 місяців 2015 році відрахування в резерви діючих банків склали 69,1 млрд грн. Стабілізаційні тенденції в банківському секторі формуються за рахунок очищення банківського сектора шляхом виведення з ринку неплатоспроможних банків, стабілізації валютного ринку, поступового поліпшення інфляційної динаміки.

Основним показником ранжування банків є розмір його активів (табл. 1). В результаті ранжирування НБУ ділить банки на чотири групи залежно від розміру активів:

- I група – найбільші банки;
- II група – великі банки;
- III група – середні;
- IV група – малі банки.

Таблиця 1

Групування банків за розміром активів на 1 жовтня 2015 р., тис. грн

№ з/п	Банк	Активи	в тому числі у валюті
1	ПриватБанк	271809360	103165920
2	Ощадбанк	156596306	59665573
3	Укрексімбанк	140192251	87905489
4	Промінвестбанк	55885485	39598079
5	Сбербанк РФ	53748101	41320955
6	Райффайзен банк Аваль	52638746	20280060
7	Укрсоцбанк	43079587	20043132
8	Альфа- Банк	41903836	25726763
9	Укрсиббанк	38084274	17549523
10	ПУМБ	35865288	1811580

Джерело: побудовано за матеріалами [6]

Станом на 21.01.2015 року в Україні працює 163 банку. Група найбільших банків збільшилася з 15 до 16 банків, до неї увійшов ОТП Банк, група великих банків – з 17 до 19. У групу середніх банків входить 33 банку, невеликих – 95. За результатами діяльності банків в 2014 році і перерозподілу банків по групах, у першій групі трійка лідерів ПриватБанк, Ощадбанк і Укрексімбанк залишилися без змін, Дельта Банк також залишився на четвертій позиції, на одну позицію піднялися Промінвестбанк ,

Ощадбанк Росії, Альфа-банк, Фінанси та Кредит і Надра; одну позицію втратив Райффайзен Банк Аваль та УкрСиббанк, ПУМБ опустився з 8 на 11 позицію.

Зобов'язання українських банків на 1 жовтня 2015 р. скоротилися до 1079,9 млрд грн, з яких депозити юридичних осіб – 294,5 млрд грн (в т.ч. строкові депозити – 89,8 млрд грн), депозити фізичних осіб – 348,8 млрд грн (в т.ч. строкові депозити – 260,7 млрд грн).

За даними НБУ, 15 найбільших банків утримує 84% депозитів населення, накопичених банківським сектором, – це 295 млрд грн за 9 місяців 2015 року з 354 млрд грн. всього по банківській системі України (табл. 2). Відмітимо, що для депозитів з високими ставками характерна висока плата за можливий ризик.

Так, якість фінансової звітності, яку пропонують комерційні банки та НБУ залишається низькою, а більш об'єктивна інформація для порівняння надійності депозитних вкладів сьогодні, – відсутня.

Таблиця 2

**Рейтинг найбільших банків за обсягами депозитів фізичних осіб
станом на 1 жовтня 2015, тис.грн**

№ з/п	Банк	Депозити фізичних осіб	Депозити фізичних осіб до запитання
1	Приват Банк	121546879	23482165
2	Ощадбанк	42614214	11667429
3	Укрексімбанк	22152864	52370061
4	Райффайзен банк Аваль	14892902	7222547
5	ПУМБ	12574970	4737095
6	Укрсоцбанк	12066708	3236875
7	Альфа- Банк	11336006	1768052
8	Сбербанк РФ	9919126	2761694
9	Укрсиббанк	9902710	6095650
10	Укргасбанк	8663994	2249280

Джерело: побудовано за матеріалами [6]

Причинами вилучення депозитів юридичних осіб з боку суб'єктів господарювання є економічна та політична нестабільність в країні, в результаті чого підприємства змушені забирати вклади для фінансування своєї поточної діяльності (табл. 3).

За підсумками першого півріччя 2015 р., найбільші збитки у банківській системі (-44,05 млрд грн) були характерні для Дельта Банку, Укрсоцбанку/Unicredit Bank (-8,35 млрд грн), Промінвестбанку (-6,2 млрд грн), Укрексімбанку (-3,85 млрд грн) та Ощадбанку (-2,8 млрд грн). При цьому найбільший прибуток зафіксував Сітібанк (860,8 млн грн), Діві Банк (602,5 млн грн), ІНГ Банк (175,1 млн грн), Петрокоммерц-Україна (163,7 млн грн) та банк “Креді Агріколь” (139,6 млн грн).

**Рейтинг найбільших банків за обсягами депозитів юридичних осіб
станом на 1 жовтня 2015, тис.грн**

№ з/п	Банк	Депозити юридичних осіб	Депозити юридичних осіб до запитання
1	Укресімбанк	48967587	40872058
2	Ощадбанк	41320356	32632780
3	Приват Банк	40109902	21872401
4	Райффайзен банк Аваль	20426574	16185036
5	Укрсоцбанк	17471207	11012042
6	Креди Агриколь Банк	13529008	8194437
7	Альфа-Банк	4771758	4831012
8	ПУМБ	11600583	7743819
9	Укрсоцбанк	10227075	6826775
10	ОТП Банк	9778449	6768523

Джерело: побудовано за матеріалами [6]

Висновки. Таким чином, в умовах фінансової нестабільності, використання рейтингів банківської діяльності з метою формування нової схеми управління банками є необхідним для забезпечення своєчасного реагування управлінському персоналу банку на зміни зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на діяльність банку.

Однією з проблем рейтингових методик є те, що рейтинговий аналіз не може гарантовано визначити абсолютну надійність чи ефективність банківської установи. Непередбачуваність економічних процесів, нестабільна політична ситуація, а також безліч внутрішніх та зовнішніх чинників, які впливають на діяльність банку, зумовлюють те, що рейтингові методики сьогодні залишаються не універсальними.

Список використаних джерел

1. Крамінський, А. М. Рейтинги в економіці. Методологія і практика [Текст]: М. : Фінанси і–монографія / А. М. Крамінський, А. А. Пересецький, А. Е. Петров. – ISBN 5-279-02761-8– 342 с.
2. Майба, В. В. Рейтингове оцінювання фінансової стійкості комерційних банків / В. В. Майба // Ефективна економіка. – 2010. – № 5 – С. 48-65.
3. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-14 із змінами та доповненнями станом на 18.12.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
4. Большой англо-русский экономический словарь / [сост. Д. Ю. Кочетков] – М. : ЗАО центр – Полиграф, 2007. – 620 с.
5. Офіційний рейтинг банків України [Електронний ресурс.]. – Режим доступу : <http://banker.ua>
6. Офіційний рейтинг банків України [Електронний ресурс.]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com>
7. Глосарій банківської термінології. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>

І. Г. Подопрігора. Рейтингове оцінювання діяльності українських банків.

В статті освіщені особливості визначення рейтингу українських банків України, проаналізовані законодавчо-нормативну базу по питанням проведення комплексної оцінки фінансового стану банків і приведені позиції банків на ринку по розміру активів, обсягам депозитів фізичних і юридичних осіб, доходністю.

Ключові слова: рейтинг оцінки банків, комерційний банк, рейтинг окремого банку, прибутковість, фінансова стійкість, внутрішній рейтинг.

I. Podoprigora. Rating estimation of activity of domestic banks.

The article highlights the features ranking domestic banks Ukraine, analyzed the legal and regulatory framework for a comprehensive assessment of the financial condition of banks and given the market positions of banks in terms of assets, the amount of deposits of individuals and legal persons profitability.

Keywords: evaluation rating of banks, commercial bank, an individual bank rating, profitability, financial stability, internal rating.

УДК 336.711

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ ТА ЯПОНІЇ

О. Ф. Сацура, студент обліково-фінансового факультету,

Науковий керівник – асистент Корабахіна А. Ю.

Миколаївський національний аграрний університет

В даній статті наведено порівняльну характеристику основних засад функціонування банківської системи України та Японії, проаналізовано їх структуру. Розглянуто нормативно-правові аспекти регулювання банківської справи в зазначених країнах.

Ключові слова: банківська система, комерційний банк, Банк Японії, Національний банк України (НБУ), універсальні банки, спеціалізовані банки.

Постановка проблеми. З огляду на прискорену динаміку розвитку банківської системи питання ефективності її функціонування є досить неоднозначним за своїми наслідками зміни пріоритетів у кредитній діяльності банків. Будь-які прояви нестабільності у банківській системі не тільки несуть у собі загрозу для кредиторів і вкладників банків, а й можуть підірвати довіру населення до економічної політики держави та до банків взагалі.

Потужна банківська система є необхідною умовою забезпечення сталого економічного зростання. У зв'язку з цим виникає необхідність проаналізувати особливості її функціонування, та порівняти з банківською системою Японії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Нові напрями здійснення ефективної банківської політики в Україні та тенденції розвитку банківської

системи України є предметом досліджень Герасимової С.В. [1], яка досліджувала питання про зміцнення та усунення негативних проявів у банківській системі, інвестиційний потенціал банківської системи України, Гриценко Л.Л. [2], що досліджує основні чинники впливу на розвиток банківської системи України, Кравченко І.А. [3], Масленікова В.В. [4], Шараєвського Д. В. [5].

Мета роботи. Метою дослідження є порівняння банківських систем України та Японії, визначення основних напрямів розвитку вітчизняної банківської системи з урахуванням досвіду Японії.

Виклад основного матеріалу. Національний банк України (НБУ) виступає емісійним центром держави, банком банків, банком уряду, органом банківського регулювання і нагляду, монетарного та валютного регулювання економіки, впливає за допомогою визначених законодавством функцій та операцій на всі сфери економічного життя країни. Як головний банк держави, НБУ виступає координатором діяльності кредитних інститутів і виконує функції управління грошово-кредитними і фінансовими процесами в економіці країни, зберігає кошти державного бюджету України та позабюджетних фондів. Йому належить монопольне право випуску грошей в обіг, а також випуску національних грошових знаків за рішенням Верховної Ради України. Національний банк України створює Державну скарбницю України та організовує її діяльність, зберігає резервні фонди грошових знаків, дорогоцінні метали та золотовалютні запаси.

Керівними органами Національного банку України є Рада Національного банку України та Правління Національного банку України. Рада Національного банку України розробляє Основні засади грошово-кредитної політики і вносить їх Верховній Раді України для інформування, а також здійснює контроль за виконанням Основних засад грошово-кредитної політики. При цьому Рада здійснює аналіз впливу грошово-кредитної політики України на стан соціально-економічного розвитку України та розробляє пропозиції щодо внесення відповідних змін до неї.

У ринковій економіці комерційним банкам належить велика роль, вони акумулюють значну частину кредитних ресурсів і надають своїм клієнтам повний комплекс фінансових послуг, включаючи кредитування, залучення депозитів, розрахункове обслуговування, займаються випуском і розміщенням цінних паперів та ін.

Так в Україні другий рівень банківської системи утворюють комерційні банки, які є основною ланкою кредитної системи країни, яка включає в себе кредитні установи, які здійснюють різні банківські операції для своїх клієнтів на базі комерційного розрахунку. Зокрема, банки в Україні можуть функціонувати як універсальні або як спеціалізовані (ощадні, інвестиційні, іпотечні, розрахункові (клірингові)). Банки самостійно визначають напрями своєї діяльності і спеціалізацію за видами операцій та створюються у формі відкритого акціонерного товариства або кооперативного банку.

Сучасні комерційні банки є багатофункціональними установами, які діють в різних секторах ринку позикового капіталу і фактично займаються всіма видами кредитних і фінансових операцій, пов'язаних з обслуговуванням господарської діяльності своїх клієнтів. Враховуючи, що основне навантаження фінансово-кредитного обслуговування припадає саме на комерційні банки, їх часто називають “супермаркетами фінансового ринку” [1].

Різноманітність послуг, що надаються комерційними банками, не означає, що всі вони виконують однаковий набір операцій. Кожен банк визначає сферу своєї діяльності, виходячи із потреб клієнтури, яку він обслуговує. Проте існує ряд основних, базових функцій комерційного банку, які дають змогу зарахувати даний фінансовий інститут до установ банківської системи. До таких основних функцій комерційного банку, що визначають його економічну суть, слід віднести: посередництво в кредиті, посередництво в розрахунках і платежах, випуск кредитних знарядь обігу [2].

Банківська система України як сектор економіки розвивається дуже динамічно. Перехід до ринкових відносин відбувався тут досить швидко і процес демонополізації став реальним, проявилася конкуренція.

Варто зазначити, що в Україні на 01.10.2015 р. діяло 122 комерційних банки, а в Японії в той же час – 78 банків. Першою ланкою банківської системи Японії є Банк Японії (в організаційну структуру якого входять – політична рада (голова, два заступники, шість членів), три виконавчих аудитора, три виконавчі директори, вісім радників; комерційні банки: міські банки, регіональні банки, траст банки, банки довгострокового кредитування, іноземні банки).

На нижньому рівні банківських систем країн діють комерційні банки, що поділяються на універсальні і спеціалізовані банки, а також небанківські кредитно-фінансові інститути [4].

Структура банківської системи Японії включає в себе 11 великих приватних банків, які називають “міськими”, 64 приватних місцевих банку, що функціонують в масштабі однієї префектури та 3 могутніх приватних банку довгострокового кредитування, які обслуговують в основному крупний бізнес і корпорації країни.

Банк не має права розпочати свою діяльність без спеціальної ліцензії міністерства фінансів. Для отримання ліцензії засновникам слід забезпечити відповідність капіталу, активів та пасивів банку встановленим нормативам, мати необхідний досвід та знання, певний соціальний статус. Банк має бути організований у формі акціонерного товариства і мати статутний капітал не менше 1 млрд єн. Отримати державну ліцензію на право здійснення банківських операцій в Японії вкрай складно. Тим не менш, дефіциту банків у країні немає.

Нозміри статутного капіталу НБУ набагато більші, ніж у Банку Японії. Відповідно до чинного законодавства України розмір статутного капіталу НБУ може збільшуватись, а в Японії такої практики немає.

Важливе значення мають регіональні (префектуральні) банки. Діяльність цих банків географічно охоплює певний економічний район – одну або декілька сусідніх префектур і розташовані там підприємства. Іноземні банки та їх філії, отримавши ліцензію, функціонують в країні як звичайні (комерційні) японські банки. Не менш важливе значення у банківській структурі посідають такі спеціалізовані фінансові інститути як банки довгострокового кредиту, а також трастові банки.

В Японії склалась система, основою якої є “міські” банки, то є великі звичайні (комерційні) фінансові інститути. Вплив таких кредитних установ поширюється на всю країну, а в сферу їх обслуговування входять великі підприємства, як правило, однією з банком фінансово-промислової групи

Всі японські банки входять в банківські асоціації, створені за географічним принципом у всіх префектурах і великих містах країни. У їх завдання входить сприяння розвитку банківського бізнесу, а також фінансового та економічного процвітання регіонів. Всі ці регіональні асоціації складаються членами Федерації банківських асоціацій Японії. Токійська банківська асоціація в особі її секретаріату веде справи Федерації банківських асоціацій. Крім того, свої загальнонаціональні асоціації мають регіональні банки і трастові інститути.

В даний час у Японії діють близько 6300 комерційних фінансово-кредитних організацій. Банківський бізнес зведений в Японії в ранг першої державної важливості. За післявоєнний період в Японії не було відзначено жодного випадку неспроможності або банкрутства банку, як результат політики держави у сфері банківського контролю і нагляду, а також підтримки слабких банків.

Невід’ємна частина кредитної системи Японії – 47 страхових компаній, які акумулюють величезні фінансові засоби, що використовуються ними в основному для інвестицій у цінні папери, а також 220 фондових компаній.

Порівняємо банківські системи України та Японії (табл. 1).

Поштово-ощадні каси покликані акумулювати дрібні заощадження населення. Японські ощадкаси при поштових відділеннях надають індивідуальним клієнтам набагато більший набір послуг, ніж приватні банки, дозволяють на більш вигідних умовах людині середнього достатку отримувати кредити і зберігати заощадження. Завдяки цьому державні поштово-ощадні каси, адміністративно підкоряючись поштовому відомству, змогли залучити великі фінансові ресурси.

Сучасна банківська система країни це сфера різноманітних послуг: від традиційних депозитно-позикових і розрахунково-касових операцій, що визначають основу банківської справи, до найновіших форм грошово-кредитних і фінансових інструментів, що використовуються банківськими установами (лізинг, факторинг, траст тощо). Сучасна банківська система

Таблиця 1

Порівняльна характеристика банківських систем України та Японії

Показники	Україна	Японія
Банківська система	Дворівнева банківська система: - Національний банк України - Комерційні банки; банківські групи, банківські холдингові компанії, банківські спілки та асоціації, небанківські установи, які наділені правом надавати окремі види банківських послуг.	Дворівнева банківська система: Банк Японії та комерційні банки; спеціалізовані кредитні інститути, в тому числі фінансові компанії для малого і середнього бізнесу; урядові кредитні установи; поштові ощадні каси.
Функції	Виділяють наступні специфічні функції банківської системи України: - створення грошей і регулювання грошової маси; - трансформаційна функція; - стабілізаційна функція.	Функції банківської системи Японії: - випуск банкнот; - реалізація грошово-кредитної політики; - зміна норми обов'язкових банківських резервів, - проведення операцій з державними цінними паперами тощо.
Функції, завдання та операції фінансово-кредитних інститутів	Українські банки виконують такі операції: - випуск платіжних документів і цінних паперів (чеків, акредитивів, акцій, облігацій, векселів тощо); - видача поручительств, гарантій та інших зобов'язань за третіх осіб, що передбачають їх виконання у грошовій формі; - придбання за власні кошти засобів виробництва для передачі їх в оренду (лізинг); - довірчі операції (залучення та розміщення коштів, управління цінними паперами та інші) за дорученням клієнтів;	Японські банки виконують такі операції: - платять різним фірмам за комунальні послуги, розплачуються за покупки в магазинах, - перераховують гроші на рахунок його клієнтів за виконану ними роботу і навіть самостійно зв'язуються з компаніями-роботодавцями, якщо на рахунок клієнта своєчасно не надходить заробітна плата.
Основні нормативно-правові акти	Закон України “Про банки і банківську діяльність”; Закон України “Про Національний банк України” від 20.05.1999 р. № 679 – XIV	Закон про Банк Японії № 89 від 1.04.1998 р.; Закон “Про центральний банк Японії” від 1942 року, який у 1979 р. було оновлено.

Джерело: побудовано за матеріалами [6]

України як система ринкового типу розвивається і має великі перспективи в майбутньому [3].

Висновки. Стосовно перспектив зміцнення банківської системи України відмітимо на необхідності підвищення стійкості до криз, посилення довіри населення до вітчизняних банків, активізації діяльності щодо залучення коштів з метою їх трансформації у кредити для реального сектора економіки, поглиблення інтеграції банківської системи України у світовий фінансовий простір.

Банківські системи розглянутих країн за своєю структурою є досить схожими і мають низку подібних ознак. Так, у Японії немає великого числа законодавчих приписів для банків, і в цьому полягає особливість банківської справи в цій країні. Для наслідування найбільш вартим уваги є досвід осмислення і творчого здійснення якісної банківської політики, що проводиться в Японії, а також практика вирішення проблем у частині взаємоповаги держави і громадянина.

Список використаних джерел

1. Герасимова С. В. Інвестиційний потенціал банківської системи України / С. В. Герасимова, О. В. Лепьохіна // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 8. – С. 251.
2. Гриценко Л. Л. Банківська система України: сучасний стан і напрямки розвитку / Л. Л. Гриценко, Є. Ю. Онопрієнко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 10. – С. 112.
3. Кравченко І. І. Банківська система та проблеми стратегічного розвитку / І. І. Кравченко, Г. Багратян, Є. Мазіна // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 1. – С. 8.
4. Масленіков В. В. Зарубіжні банківські системи // Економіка, фінанси, право – 2010. – № 10 – С. 17.
5. Шараєвський Д. В. Ефективність діяльності банківської системи як запорука сталого економічного розвитку / Д. В. Шараєвський // Економіка та держава. – 2011. – № 7. – С. 84.

О. С. Сацура. Сравнительная оценка банковских систем Украины и Японии.

В данной статье приведена сравнительная характеристика основных принципов функционирования банковской системы Украины и Японии, проанализированы их структуру. Рассмотрены нормативно-правовые аспекты регулирования банковского дела в указанных странах.

Ключевые слова: банковская система, коммерческий банк, Банк Японии, Национальный банк Украины (НБУ), универсальные банки, специализированные банки.

O. Satsura. Comparative assessment of the banking system of Ukraine and Japan.

This article shows the comparative characteristics of the basic principles of the banking system of Ukraine and Japan, analyzed their structure. Consider legal aspects of banking regulation in these countries.

Keywords: banking system, commercial bank, the Bank of Japan, National Bank of Ukraine (NBU), universal banks, specialized banks.

ЗМІСТ

КАФЕДРА ОБЛІКУ І АУДИТУ

І. О. Ботнар, С. В. Човага Теоретичні основи бухгалтерського обліку в умовах аутсорсингу	3
А. А. Чаплін Гармонізація бухгалтерського обліку розрахунків з бюджетом відповідно до вимог міжнародних стандартів	6
А. В. Громадський Документування операцій з оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення	15
К. А. Мікуляк Підходи щодо організації проведення аудиту регулятивного капіталу	18
Ю. О. Галагуз Сучасний стан доходів від реалізації продукції рослинництва сільськогосподарських підприємств	24

КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

Т. М. Оруджева Теоретичні засади формування доходів від реалізації сільськогосподарської продукції	29
М. В. Лунгол Проблеми інформаційного забезпечення управління трансакційними витратами в системі бухгалтерського обліку	33
Т. О. Кореновська Аналітичне забезпечення ефективного управління витратами діяльності підприємств	37
А. О. Лисенко Типи розвитку сільськогосподарських підприємств	42
О. О. Заволока Управління ресурсним потенціалом сільськогосподарських підприємств	46
Т. П. Белоусова Управління соціальним розвитком персоналу сільськогосподарських підприємств	51
Т. С. Пономаренко Теоретичні засади якості облікової інформації та бухгалтерського обліку на підприємстві	56
О. С. Ланко Формування облікової політики як напряму покращення податкової безпеки підприємств	61
Я. В. Машевська Фінансова безпека як один із об'єктів управління підприємством	65
М. М. Щербак Проблеми та перспективи розвитку управлінського обліку розрахунків з покупцями і замовниками	69
К. І. Шахрайок Нормативно-правова база формування та обліку фінансових результатів	75
В. В. Веретюк Антикризове управління діяльністю банків в сучасних умовах	79
І. С. Ковальчук Кредитний ризик та формування резервів під кредитні операції банку	86
К. В. Михайловська Споживче кредитування та перспективи його розвитку в Україні	93
І. Г. Подопрігора Рейтингове оцінювання діяльності вітчизняних банків	99
О. Ф. Сацура Порівняльна характеристика банківських систем України та Японії	104

Вимоги до оформлення статей

До публікації приймаються статті, що відповідають вимогам ВАК (Бюлетень ВАК України. – 2003. – № 12), і які мають такі необхідні елементи: постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які опирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Подається примірник тексту статті, підписаний авторами, надрукований на папері форматом А4, а також електронний варіант на CD-ROM.

Обсяг статті – до 8 повних сторінок. Розміри полів: ліве – 20 мм, праве – 20 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм.

Статті необхідно готувати за допомогою текстового редактора Microsoft Word. Шрифт статті – Times New Roman Сур, через інтервал 1,0, розмір – 14 pt, лапки по тексту і в списку використаних джерел – “”.

Назва статті має бути короткою (5-9 слів), адекватно відбивати її зміст, відповідати суті досліджуваної наукової проблеми. При цьому слід уникати назв, що починаються зі слів: “Дослідження питання...”, “Деякі питання...”, “Проблеми...”, “Шляхи...”, в яких не відбито суть проблеми.

Анотації (українською, російською та англійською) набирати курсивом 12 кеглем. Виклад матеріалу в анотації має бути стислим і точним (близько 50 слів). Слід застосовувати синтаксичні конструкції безособового речення, наприклад: “Досліджено...”, “Розглянуто...”, “Установлено...” (наприклад, “Досліджено генетичні мінливості... Отримано задовільні результати...”).

Посилання в тексті подавати тільки у квадратних дужках, наприклад [1], [1, 6]. Посилання на конкретні сторінки наводити після номера джерела, потім через кому сторінку (маленьке с.), далі її номер (наприклад: [1, с. 5]). Якщо далі йде інше джерело, то ставити його номер через крапку з комою в тих самих дужках (наприклад, [4, 8,]). Не подавати в тексті розгорнутих посилань, таких як (Іванов А. П. Вступ до мовознавства. – К., 2000. – С. 54) (ГОСТ 7.1-84).

Усі цитати, мова оригіналу яких є іншою, подавати мовою Вісника й обов'язково супроводжувати їх посиланнями на джерело і конкретну сторінку.

Не робити посторінкових посилань, а подавати їх у дужках безпосередньо в тексті. На всі рисунки й таблиці давати посилання в тексті. Усі рисунки мають супроводжуватися підписами, а таблиці повинні мати заголовки.

сторінці (коли на даній сторінці недостатньо місця). Якщо таблиці не є результатом дослідження автора, то при використанні їх у роботі необхідно дотримуватися вимог чинного законодавства про авторські права (робити посилання на джерело).

Таблиці слід нумерувати арабськими цифрами. Таблиця повинна мати назву, яку друкують малими літерами (крім першої великої), жирним шрифтом і розміщують симетрично над власне самою таблицею. Назва повинна точно і стисло відображати зміст таблиці, період (якщо роки/місяці не відображені в таблиці) і об'єкт (підприємство, галузь) дослідження. Слово таблиця і її номер друкують з прописної літери з правого боку над її назвою, без крапки в кінці, наприклад:

Таблиця 2

Назва таблиці

Якщо в роботі лише одна таблиця, її не нумерують. На всі таблиці мають бути посилання в тексті, при цьому по тексту слово “таблиця” пишуть скорочено, із зазначенням її номера, наприклад: ... у табл. 2; ... відповідно до табл. 2; ... згідно з даними табл. 2 і т. д. У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації скорочено пишуть слово “дивись”, наприклад: див. табл. 2.

Якщо рядки або графи таблиці виходять за межі формату сторінки, таблицю розбивають на частини, переносючи частину таблиці на наступну сторінку, повторюючи при цьому її головку та боковик. При поділі таблиці на частини допускається її головку або боковик замінити відповідно номерами граф або рядків, нумеруючи їх арабськими цифрами у першій частині таблиці. Над частиною таблиці, яка перенесена на наступну сторінку, з прописної літери пишуть слова: “Продовження табл.” або “Закінчення табл.” із зазначенням її порядкового номера, а саме: Продовження табл. 3.

Заголовки граф таблиці друкують з великої літери, а підзаголовки – з малої, якщо вони складають одне речення з заголовком. Підзаголовки, що мають самостійне значення, пишуть з великої літери. В кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять. Заголовки і підзаголовки граф вказують в однині.

Одиниці вимірювання показників таблиць відокремлюються комою. Якщо всі дані таблиць мають одну одиницю вимірювання, її вказують один раз, відокремлюючи комою в кінці назви (заголовка) таблиці. Розділяти заголовки і підзаголовки боковика і граф діагональними лініями не допускається. Горизонтальні і вертикальні лінії, що розмежовують рядки таблиці, можна не проводити, якщо їх відсутність не ускладнює користування таблицею.

Розташовують таблиці на сторінці зазвичай вертикально, проте розміщені на окремій сторінці таблиці можуть бути розташовані і горизонтально, при цьому головка таблиці повинна знаходитися з лівого боку сторінки. Як правило, таблиці зліва, справа і знизу обмежують лініями. Для скорочення тексту заголовків і підзаголовків граф окремі поняття

дозволяється замінювати літерними позначеннями, встановленими стандартами, або іншими позначеннями, якщо на це є пояснення в тексті або вони наведені на ілюстраціях, наприклад: L – довжина; d – діаметр.

Якщо текст, який повторюється в різних рядках однієї й тієї ж графі, складається з одного слова, його після першого написання допускається замінити лапками, якщо з двох і більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами “Те ж”, а далі – лапками. Заміняти лапками повторювані в таблиці цифри, математичні знаки, знаки відсотка і номери, позначення марок матеріалів продукції, позначення нормативних документів не допускається.

При відсутності окремих даних у таблиці слід ставити прочерк (тире). Цифри в графах таблиць повинні проставлятися так, щоб розряди чисел у всій графі були розташовані один під іншим, якщо вони відносяться до одного показника. В одній графі повинно бути дотримано, як правило, однакову кількість десяткових знаків для всіх значень величин.

Формули у статтях по всьому тексту набирати у формульному редакторі MS Equation – 3.0, шрифт TIMES, 10 кегль.

Терміни по всій роботі мають бути уніфікованими.

Між цифрами й назвами одиниць (грошових, метричних тощо) ставити нерозривний пробіл.

Скорочення грошових та метричних одиниць, а також скорочення млн, млрд, метричних (грн, т, ц, м, км тощо) писати без крапки.

Якщо в тексті є аббревіатура, то подавати її в дужках при першому згадуванні.

Лапки повинні мати наступний вигляд: “ _ ”.

Переліки

Переліки, в разі потреби, можна подавати всередині пунктів або підпунктів. Перед переліком ставлять двокрапку.

Перед кожною позицією переліку треба ставити малу літеру української абетки з дужкою або, не нумеруючи, - дефіс (перший рівень деталізації).

Для подальшої деталізації переліку треба використовувати арабські цифри з дужкою (другий рівень деталізації).

Приклад

- а) форма і розмір клітин;
- б) живий склад клітин:
  - 1) частини клітин;
  - 2) неживі включення протопластів;
- в) утворення тканини.

Переліки першого рівня деталізації друкують малими літерами з абзацу, другого рівня – з відступом щодо місця розташування переліків першого рівня.

Джерела, що наводяться наприкінці публікації, повинні розташовуватися в порядку першого згадування в тексті статті й бути оформленими відповідно до ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. ([Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел](#)). Номер у списку літератури має відповідати лише одному джерелу.

На диску повинен бути 1 файл з текстом статті, названий прізвищем автора (Стаття_Прізвище).

Редакційна колегія залишає за собою право на редакційні виправлення.

Примітки до ілюстрацій та таблиць

Примітки до ілюстрацій та таблиць розміщують безпосередньо під ілюстраціями (таблицями), яких вони стосуються. Одну примітку не нумерують. Примітки до ілюстрацій та матеріалів таблиць позначають зірочкою (*).

Цей текст починають з абзацного відступу і друкують з мінімальним (одинарним) міжрядковим інтервалом зі шрифтом Times New Roman Сут, розмір – 12 pt.

Загальну примітку до всієї таблиці не пов'язують із знаком виноски, а поміщають під таблицею після слова “Примітка” або “Примітки:” і оформлюють у вигляді звичайного тексту.

Зразок оформлення статті

УДК (номер УДК)

НАЗВА СТАТТІ

***Л. С. Прокопенко, студент обліково-фінансового факультету,
Науковий керівник – д.е.н., професор Вишневська О. М.,
Миколаївський національний аграрний університет***

Текст анотації українською мовою

Ключові слова: слово, словосполучення, ...

Текст статті

Список використаних джерел

1. Матяш І. Б. Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині : історія, спогади, арх. док. / І. Матяш, Ю. Мушка. – К. : Києво-Могилян. акад., 2005. – 397, [1] с. – (Бібліотека наукового щорічника “Україна дипломатична”; вип. 1).

2. Ризикологія в економіці та підприємстві : зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., 27-28 берез. 2001 р. / М-во освіти і науки України, Держ податк. адмін. України [та ін.]. – К. : КНЕУ : Акад. ДПС України, 2001. – 452 с.

И. О. Фамилия. Название статьи.

Текст аннотации російською мовою

Ключевые слова:

N. Soname. Name of article.

Annotation англійською мовою

Keywords

Наукове видання

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК

Випуск 1 (14) – 2016. Частина 1. Економічні науки

Технічний редактор: І.В. Ксьонжик
Комп'ютерна верстка: С.О. Горбач